

Druga številka//poljudni članek: **Veliki orli Slovenije**//ornitološki potopis:

Madžarska//varstvo ptic: **Balkanski lov ptic**//narava: **Iz življenja ptičjih prednikov -**

plazilcev//portret ptice: **Kvakač**//določevalni kotiček: **Določevanje starosti pri mestni**

lastovki//skozi objektiv: **Kanja**//portret ornitologa: **Charles Darwin**

Svet ptic: 02,'09

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije//letnik 15, številka 02, junij 2009//ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 15, številka 02, junij 2009/ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS// ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si

glavna urednica: Petra Vrh Vrezec

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Luka Božič, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Primer d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Grand hotel Union d.d., Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za okolje in prostor in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail na naslov uredništva.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednik: dr. Damijan Denac

upravni odbor: Tomaž Berce, Dare Fekonja, Vojko Havliček, Leon Kebe, Urša Koce, Cvetka Marhold, Borut Mozetič, Matjaž Premzl, Aljaž Rijavec, Tanja Šumrada, dr. Al Vrezec

nadzorni odbor: dr. Tatjana Čelik, dr. Peter Legiša (predsednik), Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: Andrej Medved

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici: Pravo doživetje je opazovati velikega orla v naravi, še posebej redko pa te velike plenilce lahko opazujemo pri lovu. Na sliki je planinski orel (*Aquila chrysaetos*), ptica iz sedaj že znamenitega para na Volovji Rebi. foto: Aleš Jagodnik

sponzor DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

6

12

20

22

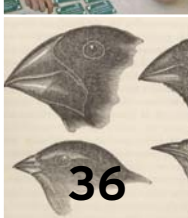
24

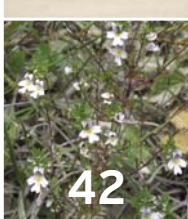
26

29

36

42

4

Ptice naših krajev

// ureja Al Vrezec

6

Veliki orli Slovenije

// Al Vrezec, Tomaž Mihelič

12

Madžarska - dežela številnih zavarovanih območij in parkov

// Dejan in Ana Bordjan

17

Balkanski lov ptic

// EuroNatur, prevod Jakob Smole

20

Iz življenja ptičjih prednikov - plazilcev

// Anamarija Žagar

22

Kvaka, a leti - kvakač

// Dušan Klenovšek

24

Kanja (*Buteo buteo*)

// foto: Tone Trebar

26

Določevanje starosti pri mestni lastovki

// Peter Grošelj

29

IGRA SPOMIN - Skupno preživljanje počitniških dni z otroki

// Petra Vrh Vrezec in Barbara Vidmar

36

Charles Darwin, evolucijska teorija in ptice

// Peter Trontelj

38

Stara sova

// prevod: Petra Vrh Vrezec in Al Vrezec

40

Ptice v gozdu

»Kakršna hrana, takšen kljun«

// Dominik Bombek

42

Zimski ornitološki tabor, Škofije 2009

// Bojana Lipej in mentorji

46

Gnezdišne košare za malo uharico

// Boris Kozinc

47

Štajerska sekcija v letu 2008

// Matjaž Premzl

48

Čiščenje gnezdišnih sten za breguljke

// Terezija Potočar Korošec

49

Opazovanje ptic na Ljubljani

// Ivan Kogovšek

50

Izlet na Vojšči

// Jernej Figelj

52

Konferenca o selitvi ptic čez Jadran (The Adriatic Flyway Conference)

// Damijan Denac

56

Zakaj sta Slovenca našla nevesti, Šved pa ne?

// Peter Grošelj

58

Novice

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS je polnopravni član svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International od podpisa partnerske pogodbe leta 2000. Zveza BirdLife danes obsega prek 113 partnerjev v sedmih svetovnih divizijah, združuje prek 2,3 milijona članov po vsem svetu, okoli 6.500 zaposlenih ter beleži več kot 3,5 milijona obiskov v naravnih rezervatih na leto. To so le nekatere številke, ki prikazujejo velikosti naše svetovne ptičje družine. DOPPS je v tem pogledu opazen partner z razvitim t.i. trajnostnim modelom organizacije, ki ga lahko primerjamo s strukturo drevesa. Sestavljajo ga korenine (temelji), deblo (vsebina) in krošnja (pojavnost). V temeljih organizacije so člani, blagovna znamka, kultura, znanost ter politično okolje, v katerem delujemo. V krošnji ali pojavnosti sta naše projektno in naravovarstveno delo ter aktivizem, ki daje organizaciji družbeno ostrino. Obe strukturi povezuje deblo z vizijo, strategijo, cilji in programi ter izobraževanjem in usposabljanjem posameznikov. DOPPS letos praznuje svojo 30. letnico obstoja, ki jo bomo svečano obeležili ob zaključku letošnjega leta. Vsako poglavje se enkrat zaključi ter hkrati odpre novo. Kako gledati naprej in kakšna je naša prihodnost, sta vprašanji, na kateri smo poskušali najti odgovore ob zadnjem velikem srečanju partnerjev BirdLife International v Argentini.

Na fotografiji so župan občine Ig Janez Cimperman (levo), direktor družbe Mobitel Klavdij Godnič (sredina) in direktor DOPPS Andrej Medved (desno).

V partnerstvu je prihodnost varstva ptic

// Andrej Medved, direktor

>>Članstvo. Na svetovni konferenci so bile postavljene smerice razvoja partnerstva v prihodnje. Veliko in še več truda bo treba nameniti povečanju števila članstva, ljubiteljev ptic in narave, morda celo okoljevarstvenikov. Aktivnosti moramo usmeriti v nove, specifične ciljne skupine s poudarkom na promociji in ozaveščanju o splošno razširjenih in atraktivnih vrstah ptic. Le tako bomo dosegli tiste skupine ljudi, ki jim je zgolj znanstveni pristop k varstvu ptic predalet. Povečati je treba komunikacijsko učinkovitost prek medijev in predvsem novih e-komunikacijskih pristopov, kjer je ključni ciljni segment urbano okolje.

Prepoznavnost. Številni pomisleki in vprašanja se pojavljajo na temo promocije blagovne znamke partnerstva BirdLife. Zaradi vse večjega pritiska partnerjev k bolj celostni in prepoznavni pojavnosti organizacije v javnosti je treba na novo definirati sporočilnost, identiteto, komunikacijske cilje in izdelati strategijo, načrt pristopa k različnim ciljnim skupinam. Predvsem tudi z vidika priključevanja številnih novih partnerjev iz drugih svetovnih divizij, ki imajo širše naravovarstveno poslanstvo kot samo varstvo ptic. Večina novo priključenih partnerjev je splošne okoljevarstvene narave.

Organiziranost. V nevladnem in neprofitnem sektorju uspešno vodenje organizacije primarno sloni na vzpostavljanju zaupanja med vodstvenimi organi društva in člani. Društvo mora imeti jasno in dobro postavljeno organizacijsko strukturo, člani upravnega odbora pa morajo imeti dober pregled nad aktivnostmi pisarne. Dobrega BirdLifeovega partnerja odlikujejo jasna vizija, cilji, naloge in predvsem predanost in strast posameznikov.

Prednostni varstveni cilji. Varstvenih ciljev je mnogo in ne realno je razmišljati, da smo se sposobni kosati z vsemi. Partnerstvo BirdLife International je tako izluščilo tri prednostne globalne cilje, ki jim bo v prihodnje treba nameniti nekoliko več truda: klimatske spremembe, varstvo morskega okolja in varstvo selitvenih vrst ptic.

Partnerstvo BirdLife je na pragu pomembne razvojne odločitve. Še naprej moramo vlagati napor v širitev mreže partnerjev, širiti sporočilnost s promocijo, vzpostavljati lokalne varstvene skupine ter pridobivati nova finančna sredstva, nadgraditi blagovno znamko in izboljšati komunikacijo. Naše društvo je aktiven BirdLifeov partner, saj s svojimi izkušnjami, delom in idejami delno prispeva tudi k oblikovanju globalnih politik varstva ptic. To smo dokazali že večkrat, bodisi v primeru sodelovanja z Mobitelom, z renaturacijo Škocjanskega zatoka, pripravo strokovnih podlag za IBA in kasneje območja Natura 2000, varstveno ornitološkim delom, ter končno s predanostjo, strastjo in odločnostjo pri doseganju varstvenih ciljev. Zaradi omenjenih dejstev in značaja naše organizacije so nam vrata v eno večjih svetovnih naravovarstvenih organizacij še vedno široko odprta. V globalnem partnerstvu pa je zagotovljena svetlejša prihodnost varstva ptic in blagor nas samih, ki si s pticami delimo nebo.

PTICE NAŠIH KRAJEV

// ureja Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Nacionalni inštitut za biologijo, Večna pot 111, SI-1001 Ljubljana, Slovenija,
e-mail: al.vrezec@nib.si

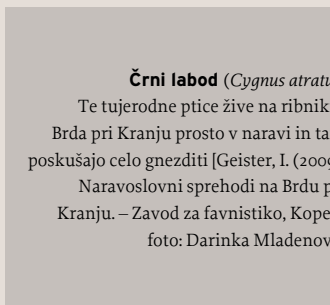
Ptilikavi kormoran (*Phalacrocorax pygmeus*)

Januarja 2008 je bilo v SV Sloveniji na Muri in Dravi naštetih kar 345 osebkov, kar je rekordno število med štetjem IWC, številčni rekordi pa so bili doseženi še pri veliki beli čaplji, labodu grbcu, konopnici, tatarski žvižgavki, srednjemu žagarju, liski, zelenonogem martincu, pikastem martincu, rečnem galebu in vodomcu [Božič, L. (2008): *Acrocephalus* 29 (136): 39-49]. foto: Tina Petras Sackl

Kvakač (*Nycticorax nycticorax*)

V gramoznici Vrbina pri Krškem ob spodnji Savi je kvakač gnezdišče, pri čemer gre verjetno za edino znano gnezdišče pri nas, število parov pa med leti izredno niha in doseže število tja do 20 parov [Brečko, B. (2008): *Živi svet Vrbine*. – Agencija za radioaktivne odpadke, Brežice]. foto: Pavel Majerle

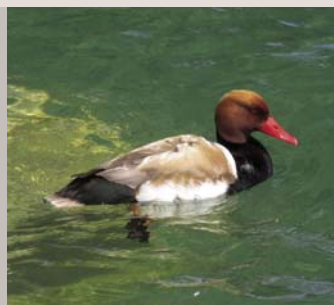
Črni labod (*Cygnus atratus*)

Te tujerodne ptice žive na ribnikih Brda pri Kranju prosto v naravi in tam poskušajo celo gnezdit [Geister, I. (2009): *Naravoslovni sprehodi na Brdu pri Kranju*. – Zavod za favnistiko, Koper]. foto: Darinka Mladenovič

Tatarska žvižgavka (*Netta rufina*)

Na jezerih gramoznice Brežiška Vrbina pri Krškem ob spodnji Savi so bili zabeleženi prvi poskusi gnezdenja te domnevno nove gnezdilke v Sloveniji [Brečko, B. (2008): *Živi svet Vrbine*. – Agencija za radioaktivne odpadke, Brežice]. foto: Tomi Trilar

Brkati ser (*Gypaetus barbatus*)

Drugič v zadnjih petdesetih letih je bila ta velika ujeda opazovana v Sloveniji julija 2005 na pobočju Krna pri gori Batognica; šlo je za mladostni osebek, ki je bil v okviru reintrodukcijskega programa izpuščen leta 2004 na vzhodnem Tirolskem [Premzl, M. (2008): *Acrocephalus* 29 (137): 110]. foto: Ivan Esenko

Belorepec (*Haliaeetus albicilla*)

Kot kaže, se ta veliki orel redno prehranjuje v gramoznici Vrbina pri Krškem, kjer opreza v glavnem za ribami pa tudi pticami, denimo liskami [Brečko, B. (2008): *Živi svet Vrbine*. – Agencija za radioaktivne odpadke, Brežice; Brečko, B. (2008): *Acrocephalus* 29 (137): 111-112; Klenovšek, D. (2008): *Acrocephalus* 29 (137): 111]. foto: Mark Zekhuis / Saxifraga

Južna postovka (*Falco naumanni*)

Že daljnega leta 1993 so nad Ljubljano tu in tam, denimo maja 1993, krožile te danes pri nas izginule ptice, takrat kar štirje osebki [Šere, D. (2008): *Acrocephalus* 29 (137): 112]. foto: Borut Rubinič

Mali sokol (*Falco columbarius*)

Na smetišču pri Ajdovščini je januarja 2008 mali sokol lovil poljske vrabce [Berce, T. (2008): *Acrocephalus* 29 (137): 113]. foto: Miha Krofel

Gozdni jereb (*Bonasa bonasia*)

Redki oziroma pogosto prezrti jereb je bil najden tudi na Menišiji, ko je bil ob gozdni poti julija 2008 opazovan samec [Krofel, M. (2008): *Acrocephalus* 29 (137): 113]. foto: Milan Cerar

Žerjav (*Grus grus*)

Prvič je bil v okviru zimskega IWC štetja vodnih ptic žerjav opazovan na Cerkniskem polju januarja 2008, in to kar 56 osebkov [Božič, L. (2008): *Acrocephalus* 29 (136): 39-49]. foto: Miha Podlogar

Školjkarica (*Haematopus ostralegus*)

Dne 3.4.2009 se je na Ljubljanskem barju ob Velikem grabnu v Podplešivici zadrževala ta v teh krajih redka ptica [Ivan Kogovšek, *pisno*].
izvirni foto: Ivan Kogovšek

Močvirski martinec (*Tringa glareola*)

Nova gnezdilka Slovenije, ki je leta 1997 uspešno gnezdila na Lovrenških jezerih na Pohorju, vendar v kasnejših letih tam ni bila več opazovana [Vogrin, M. (2009): 466-489 v: Gradišnik, S. (ed.): Zbornik občine Slovenska Bistrica III. – Zavod za kulturo Slovenska Bistrica, Slovenska Bistrica].
foto: Tone Trebar

Rumenonogi galeb (*Larus michahellis*)

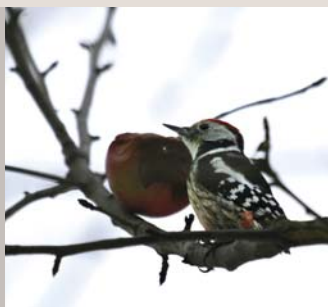
Nenavadno veliko število poginulih sardel v marcu 2009 je pred Sečoveljske soline privabilo prek 5.000 galebov, največ rumenonogih, pa tudi sivih, rečnih in črnoglavih [portal Krajski park Sečoveljske soline: <http://www.kpss.si/novice/1294>].
foto: Anže Kacin

Močvirska uharica (*Asio flammeus*)

Očitno je bilo v februarju 2008 Ljubljansko barje deležno manjše invazije močvirskih uharic, ki so bile opazovane na več krajih in celo v večjih skupinah, od katerih je največja štela kar 8 sov [Esenko, I. (2008): *Acrocephalus* 29 (137): 114-115; Šere, D. & Omerzel, M. (2008): *Acrocephalus* 29 (137): 115-116].
izvirni foto: Ivan Esenko

Srednji detel (*Dendrocopos medius*)

Nova lokaliteta v JZ Sloveniji na južnem pobočju Ahaca pri Ilirski Bistrici, kjer je bil osebek v mešanem gozdu opazovan novembra 2008 [Jagodnik, A. (2008): *Acrocephalus* 29 (137): 111].
foto: Janez Papež

Kmečka lastovka (*Hirundo rustica*)

V letu 2007 je bilo v Halozah ugotovljeno, da največ lastovk gnezdi v hlevih z govedom, v opuščenih hlevih pa jih ni, v hlevih z govedom je največ letečih žuželk, ki so glavna hrana lastovk [Koren, A. (2008): *Acrocephalus* 29 (137): 89-97].
foto: Dejan Bordjan

Brinovka (*Turdus pilaris*)

V parku Brda pri Kranju gnezdi manjša naselbina teh sicer severnjaških ptic [Geister, I. (2009): Naravoslovni sprehodi na Brdu pri Kranju. – Zavod za favnistiko, Koper].
foto: Arie de Knijff / Saxifraga

Šmarnica (*Phoenicurus ochruros*)

Šmarnica je kar dvakrat zavzela gnezdo skalne lastovke v dolini Belce pri Mojstrani, prvič leta 2006 in drugič 2008, in obakrat tudi uspešno gnezdila [Šere, D. (2008): *Acrocephalus* 29 (137): 117-118].
foto: Aleš Jagodnik

Repaljščica (*Saxicola rubetra*)

Na Ljubljanskem barju se je frekvenca hranjenja, torej prinosov hrane na gnezdo, pri repaljščici znatno povečevala s starostjo mladičev od 2 prinosov na 15 minut na 4 prinosov na 15 minut, pri čemer se je lovno območje repaljščic s starostjo mladičev povečevalo [Šantl Temkiv, T. (2008): Dip. delo, Biotehniška fakulteta, Univ. v Ljubljani, Ljubljana].
foto: Janez Papež

Plašica (*Remiz pendulinus*)

Na Hraških mlakah so se na selitvi v letu 2008 pojavljale tudi nekatere redkejšje vrste ptic, npr. plašica, črnovrati ponirek, čopasta čaplja, kvakač, čaplja, dolgorapa raca, kostanjevka, sokol selec in breguljka [Blažič, B. (2008): Spomladanska in jesenska selitev preko Hraških mlak. Razisk. naloga. – Gimnazija Kranj, Kranj].
foto: Tone Trebar

Črnočeli srakoper (*Lanius minor*)

Nova gnezdilna lokaliteta je bila leta 2007 odkrita v Vipavski dolini z 2 do 3 pari, leta 2008 pa sta tod vnovič gnezdila najmanj 2 para, vsaj eden je uspešno speljal tudi mladiče [Krečič, P. (2008): *Acrocephalus* 29 (136): 72].
foto: Tomaž Mihelič

Kavka (*Corvus monedula*)

Kaže, da je gnezditvena populacija na južnem in osrednjem delu Dravskega polja dokaj stabilna, saj je bilo leta 1998 tod najdenih 54 parov, v letu 2008 pa 38-58 parov, največ v naselju Cirkovce [Pulko, Š. & Kerček, T. (2008): Gnezditve kavke (*Corvus monedula*) v južnem in osrednjem delu Dravskega polja. Razisk. naloga. – OŠ Borisa Kidriča, Kidričevo].
foto: Tomaž Mihelič

1

1: Močan kljun za trganje mesa in krepke noge z dolgimi kremplji za grabljenje plena odlikujejo orle kot učinkovite plenilce. Na sliki odrasel belorepec (*Haliaeetus albicilla*), naš največji orel. foto: Marjan Artnak

Orel je v očeh ljudi že v davnih časih zbujal občutek vzvišenosti in časti. Pri starih Grkih je bil simbol vrhovnega božanstva Zeusa, kar je ob boku Jupitra obdržal še v obdobju Rimskega cesarstva. Mnogi vladarji so orla postavili na osrednje mesto svojih vladarskih insignij, mnogokrat okrašenega s krono in žezlom ali pa predstavljenega v dvoglavi podobi. Orlovska simbolika je bila tolikšna, da podoba orla še danes krasi marsikateri državni ali občinski grb. Navzlic temu pa je heraldična moč orla kmalu splahnela, ko so ljudje imeli opraviti s stvarno orlovsko ptico. Tokrat ni bil orel v očeh ljudi nič drugega kot škodlivec najhujše sorte, nevaren mladini in živini. S tem je bil pahnjen v koš skupaj z medvedom, risom, volkom, krokarjem in še s katerim izmed najnevarnejših živalskih zločincev, ki bi jih bilo treba do kraja iztrebiti, da bi med ljudmi na Zemlji zopet zavladala mir in blaginja.

VELIKI ORLI SLOVENIJE

// Al Vrezec, Tomaž Mihelič

Tovrstno svojat so skupaj z orlom v minulih stoletjih neusmiljeno preganjali in se je ponekod celo znebili. A kaj, ko miru in blaginje kljub temu ni bilo. Še več, cel kup težav se je nateplo, zato so ljudje kmalu spoznali, da plenilsko občestvo v naravi ne dela le škode, pač pa tudi koristi, ki pa jih tokrat zaradi omejenega prostora ne bi posebej naštevale.

Slovenci smo bili pri tem spoznanju napredni in smo izumiranje ter koristi plenilcev uvideli že dokaj hitro v primerjavi s preostalo Evropo. Že leta 1920 so bili v znameniti Spomenici v zavarovanje takratni deželni vladi predlagani vsi naši veliki orli, ki so bili dotlej poznani na Slovenskem. In že naslednjega leta so bili deležni tudi uradne zaščite. Kljub temu še danes tu in tam vznikne stoletja stara norost, da bi z iztrebljanjem določenih vrst reševali ljudsko bedo, a hvala bogu brez širšega razumevanja. Ko se že mudimo okoli velikih orlov, morda ni odveč razlaga, kdo in kaj to so. Orli (Accipitridae) so pravzaprav družina znotraj redu ujed (Falconiformes), v katero uvrščamo cel kup različnih ptic od drobnega skobca do orjaškega belorepca. Med njimi je nekaj ptic, jezercer (*Haliaeetus*) in orlov (*Aquila*), še posebej velike rasti, zato smo jih združili v povsem neformalno skupino velikih orlov. S stališča opazovalca ptic imajo zaradi svoje velikosti in nekaterih drugih podobnih razločevalnih znakov smiselno skupno točko, pa tudi sicer ti veliki plenilci kot končni člen v prehranjevalni verigi v naravi igrajo prav posebno vlogo. Novodobna znanstvena dognanja so tudi med orli prinesla nekaj sprememb v imenoslovju. Tako se je nedavni rod malih orlov (*Hieraetus*) združil z orli (*Aquila*) in mali orel je iz *Hieraetus pennatus* postal *Aquila pennata*, kragulji orel pa iz *Hieraetus fasciatus* *Aquila fasciata*.

Najpogostejše velike orle opazujemo v zraku, kako krožijo visoko na nebu in oprezajo za plenom. Zaradi tega so za razločevanje še posebej pomembni znaki, kot so oblika repa in peruti ter obarvanost telesa in podperutnega perja. Neredko so mladi orli povsem drugače obarvani kot odrasli, zato je pozornost opazovalca nujna tudi v tej smeri. Orli iz rodu *Aquila* imajo navadno v mladostnem perju več belo obarvanih peres v repu ali perutih, medtem ko je pri jezercih ravno obratno. Opazovati velikega orla ni ravno vsakdanji pojav, saj jih pri nas živi le nekaj, zato je srečanje s katerim vedno doživeti zase. Še zlasti, če se nam orel predstavi s svojimi lovskimi spretnostmi. Svoji robustnosti navkljub pa so veliki orli ob svojem gnezdu dokaj plahe in nezaupljive ptice. Orlovska gnezda so zato navadno strogo varovana ornitološka skrivnost, saj bi pretirano vznemirjanje teh veličastnih ptic v času gnezdenja imelo neljube posledice. Nema lokrat se je namreč pripetilo, da je bil odgovor orlovskega para na pretirano človeško vsiljivost in zvedavost trajna opustitev gnezdišča, ki ga navadno orli zasedajo vse življenje in celo več rodov zapored.

V Sloveniji smo doslej zabeležili kar sedem vrst velikih orlov. Med njimi kar štiri vrste kot gnezdilke ali pa vsaj

kot možne gnezdilke. Drugi pri nas zgolj prezimujejo ali se občasno pojavljajo na selitvi. Vsaka od vrst pa ima razumljivo povsem svojo zgodbo.

Belorepec (*Haliaeetus albicilla*)

Največji med našimi orli je belorepec (70 – 90 cm), ki so mu včasih pravili tudi postojna. Prek dva metra ima čez peruti in je v zraku videti kot manjše letalo, saj večje razdalje prejadra kar brez zamahovanja. Odrasli orli imajo značilno svetlo glavo in popolnoma bel rep, medtem ko so peruti bolj ali manj enotno temne. Pri pozornem ogledovanju skozi teleskop ne bo težko opaziti tudi krepkega rumenega kljuna. Mladi so podobne postave, a imajo glavo in rep temen, čeprav je v repu mogoče že zaznati posamezne bele lise. Belorepec je predvsem nižinska ptica, ki gnezdi navadno v bližini večjih voda, rek ali jezer, kjer si lovi plen, ribe, ptice, pa tudi mrhovina mu tekne. Za manjši avtomobil veliko gnezdo si zgradi iz dračja visoko v drevesni krošnji. Sicer v Evropi naseljuje predvsem severni in vzhodni del celine in pri nas doseže pravzaprav zahodni rob svoje razširjenosti. Glede na zadnje genetske raziskave domnevajo, da celo znameniti ameriški jezerec (*Haliaeetus leucocephalus*), državni simbol Združenih držav Amerike, ni nič drugega kot podvrsta našega evropskega belorepca.

Pojavljanje v Sloveniji: Pri nas je belorepec redka prikazen, saj je bilo do nedavnega znano le eno gnezdo, skrito globoko v odmaknjenih kočevskih gozdovih. Šele v zadnjem času odkrivamo, da belorepci gnezdiijo tudi po drugih koncih zlasti vzhodnega dela države. Povečevanje števila se ujema s splošnim povečevanjem evropske populacije, ki si je opomogla po stoletjih neusmiljenega preganjanja. Kljub redkosti pa je belorepec na naših tleh staroselec. Tod je živel že v ledenih dobah, pa tudi stare ornitološke bukve z našega ozemlja ga vse po vrsti omenjajo. Danes se s to veličastno ptico najlaže srečamo na Cerknškem jezeru, kamor leti lovit race in ribe. Pogosto ga videvajo tudi v obsavski gramoznici Vrbina pri Krškem ter ob večjih rekah Dravi, Muri in Savi, zlasti v zimskem času.

Mali klinkač (*Aquila pomarina*)

Mali klinkač (60 – 65 cm) je eden manjših orlov, ki naseljuje naše kraje. Podobno kot belorepec živi v nižinskih gozdovih, ki jih obkrožajo mokrotna travišča ali poplavne ravnice, kjer lovi. Loteva se predvsem manjšega plena, največje malih sesalcev, ki jim neredko po tleh sledi kar peš. V zraku je videti enotno rjave barve s temnim robom primarnih peres in temnim repom. Le podrepno perje ima svetlo. Posebej prepoznavna zanj sta beli U ob zgornji bazi repa in manjša bela lisa na perutih. Pri mladih je ta lisa večja in s tanko belo črto povezana z belim U. V nasprotju z vedno številnejšim belorepcem pa populacija malega klinkača upada, kar se pozna tudi v obsavskih poplavinah ravnica na sosednjem Hrvaškem, kjer so belorepci in mali klinkači še dokaj številni. Mali klinkač je selivka in med selitvijo se jih po več skupaj zbere nad morskimi ožinami, kot je Bospor. Prezimuje v podsaharski Afriki, k nam pa se vrne nekje v aprilu.

2

2: Mladosten belorepec (*Haliaeetus albicilla*) še nima izrazitega belega repa in svetle glave, a je dobro prepoznaven po masivnem kljunu.

foto: Marjan Artnak

3: Odrasli belorepci (*Haliaeetus albicilla*) imajo rumen kljun, svetlo glavo in bel rep.

foto: Mike Watson

4: Mali klinkač (*Aquila pomarina*) včasih spominja na kanjo, a je precej bolj temen z značilnimi dolgimi orlovskimi »prsti« na koncu peruti. Na sliki odrasla ptica.

foto: Andrej Chudý

5: Odrasel mali klinkač (*Aquila pomarina*) je svetlejši od velikega klinkača, pernite hlače na nogah pa so manj izrazite.

foto: Andrej Chudý

6: Velikega klinkača (*Aquila clanga*) v letu odlikujejo razmeroma kratke, a široke peruti ter kratek rep. Na sliki je mladostna ptica.

foto: Ansar Khan

3

6

8

7

9

4

5

10

11

7: Mladostni veliki klinkač (*Aquila clanga*) ima značilne svetle pege po perutih in hrbtu, ki pri podobnem malem klinkaču še zdaleč niso tako izrazite.
foto: Mark Zekhuis / Saxifraga

8: Mladostni planinski orel (*Aquila chrysaetos*) ima v perutih in repu značilne bele lise, ki z odraščanjem ptice počasi izginejo.
foto: Borut Rubinič

9: Planinski orel (*Aquila chrysaetos*) ima na glavi značilno zlato rjavo perje.
foto: Borut Rubinič

10: Pri odraslem kraljevem orlu (*Aquila heliaca*) je opaziti značilne bele lise ramenskih peres, v zraku pa pogosto jadra z nerazprtim repom.
foto: Bedřich Landsfeld / www.dravce.sk

11: Perje na glavi odraslega kraljevega orla (*Aquila heliaca*) je svetlejšje od telesa, svetlejši pa je tudi rep.
foto: Bedřich Landsfeld / www.dravce.sk

12

12: Mali orel (*Aquila pennata*) se pojavlja v dveh barvnih različicah, na sliki je svetla varianta.
foto: Dejan Bordjan

13: Mali orel (*Aquila pennata*) je najmanjši med našimi orli, a kljub temu tako kot vsi drugi učinkovit predvsem kot gozdni plenilec.
foto: Borut Rubinič

Pojavljanje v Sloveniji: Tudi mali klinkač je predvsem ptica vzhodne Evrope, ki pri nas dosega skrajno zahodno mejo. Nič čudnega, da na Slovenskem gnezdijo vsega dva do štirje pari, vsi zgolj na skrajnem vzhodu v Krakovskem gozdu. Neredko jih je bilo videti na okoliških travnikih Šentjernejskega polja, kjer so stikali za voluharicami in večjimi žuželkami. Ob globalnem upadanju populacije najprej izginejo pari z obrobja območja razširjenosti vrste. Kot kaže, se to dogaja tudi z našimi malimi klinkači, saj v zadnjih letih ni povsem zanesljivo, da resnično še gnezdiijo pri nas.

Veliki klinkač (*Aquila clanga*)

Malemu klinkaču najbolj podoben je veliki klinkač (65 – 72 cm), sicer v splošnem večji in temnejši, čeprav je tudi pri njem viden beli obrepni U. Značilne zanj so široke pernatel hlače na nogah in pa, če ujamemo dober pogled nanj, temna šarenica v očeh, ki je pri odraslih malih klinkačih svetla. Da bi bila zadeva še nekoliko bolj zapletena, nastopata oba klinkača v svetli in temni obliki. Pri mladih velikih klinkačih so značilne in izrazite bele pike na ramenskih peresih, ki jih imajo sicer tudi mali klinkači, a še zdaleč ne tako očitnih. Če bi se zanašali na vtis, daje veliki klinkač videz pravega velikega orla, kot da bi gledali belorepca, medtem ko manjši in gracilnejši mali klinkač včasih bolj spominja na kanjo (*Buteo buteo*). Še ena podrobnost, pomembna za določanje ptice na terenu. Veliki klinkači se pri nas večinoma pojavljajo v pozni jeseni in pozimi, nekateri celo prezimujejo, takrat pa malih klinkačev, ki so selivke, pri nas ni. Sicer so veliki klinkači gnezdilci skrajnega vzhodnega konca Evrope in Sibirije, ki prihajajo v sredozemske dežele prezimovat, zlasti v bližino večjih vodnih teles.

Pojavljanje v Sloveniji: V Slovenijo se veliki klinkač na jesen priklati le tu in tam, kjer se za krajši ali daljši čas zadrži na kakem s hrano bogatem območju. Pred leti denimo na poplavljenem Ljubljanskem barju. Čeprav vrsta prezimuje na nekaterih mokriščih v Italiji in Franciji, smo dokaj redno prezimovanje tega orla pri nas zabeležili šele pred kratkim ob vodnem šbiralniku Medvedce. Vsekakor pa je srečanje s tem velikim orlom z vzhoda pri nas še vedno silno velika redkost.

Planinski orel (*Aquila chrysaetos*)

Če v Sloveniji vidiš velikega orla, bo to v največ primerih planinski orel (75 – 90 cm). Poleg tega, da je najštevilčnejši med gnezdečimi velikimi orli pri nas, ga zaradi pogostega jadriranja na vzgornjkih lahko opazujemo visoko v zraku. Planinski orel v zraku deluje elegantno, kar je posledica dokaj dolgega repa in peruti, ki so ob telesu ožje in na zadnjem robu značilno zaokrožene. Med jadranjem drži peruti v plitvi silhueti »V«. Mladi osebki imajo v repu in perutih dobro vidno belino, ki jo pri odraslih osebkih zamenja izmenjujoči se vzorec sive in črne barve. Odrasli so dokaj monotono rjavo obarvani z značilno svetlejším, zlato rjavim perjem na glavi in zgornjih krovcih peruti. Živi predvsem v goratih, odmaknjenih predelih z goličavami, na severu pa tudi v ravninskem polodprtem svetu. Gnezdo si splete najpogosteje v skalovju, zaščiteno pred padavinami. Gnezdišča, na katerih ni vznemirjan, so lahko zasedena več generacij, kar se časovno meri s stoletji. Redkeje si gnezdo splete na drevesu, navadno v primerih, ko v bližini ni primernih mest za gnezdenje v skalovju.

Pojavljanje v Sloveniji: Glede na to, da vrsta lovi predvsem po odprti, od človeka odmaknjeni krajini, je razumljivo, zakaj največ slovenskih orlov živi v Alpah. Kljub temu, da leta v glavnem v pasu gozdne meje in nad njim, pa navadno gnezdi nižje, kar omogoča prinašanje tudi težje hrane v gnezdo. Poleg alpskega in predalpskega sveta, pa ga bomo našli še v Kolpski dolini, Zasavju, Iškem Vintgarju, Vipavski dolini in obronkih Snežnika. Ocene slovenske populacije se gibljejo med 30 in 40 gnezdečimi pari.

Kraljevi orel (*Aquila heliaca*)

Zelo podoben planinskemu orlu, le malo manjši (72 – 84 cm). Pri določevanju nam je lahko v pomoč krajši rep in bolj ravna zadnja stran peruti. Pogosto jadra z nerazprtimi repom. Odrasli osebki imajo značilno temno krovno perje, ki deluje kot kontrast predvsem na spodnji strani peruti. Od zgoraj so videti manj kontrastni s svetlejším repom. Mladiči imajo krovno perje po telesu in perutih svetlo rjave barve. Repna in sekundarna letalna peresa so temna in značilno belo obrobljena, dobro vidna pa je

tudi svetla trtica. Kraljevi orel je ptica odprtih predelov in gozdov v ravninskem svetu v vzhodni Evropi in Aziji. Najraje gnezdi na osamljenih drevesih znotraj negozdnih območij, a je zaradi preganjanja začel gnezditi tudi globlje v gozdovih. Gnezdo je, tako kot večina orlovskih, zelo veliko, navadno na vrhu drevesa ali v zgornji krošnji.

Pojavljanje v Sloveniji: Kljub temu da vrsta gnezdi na Madžarskem in Slovaškem, je pojavljanje kraljevega orla v Sloveniji izjemno redko. V naključnih opazovanjih gre verjetno za klateške osebkke. Vrsta je bila opažena na Cerkniškem jezeru in pri Krakovskem gozdu.

Mali orel (*Aquila pennata*)

Manjši orel (45 – 55 cm), ki tako po velikosti kot obliki spominja na kanjo. Primarna letalna peresa so bolj izrazita, zaradi česar je konica peruti videti širše. Pri določevanju so nam v pomoč tudi svetlejša letalna peresa na prehodu v sekundarna, bolj oglat rep in pa bele lise na ramenskem pregibu peruti. Pojavljata se dve barvni obliki, pri čemer je svetlejša zaradi zelo svetlega trebuha in spodnjih krovcev na perutih laže določljiva. Rep je pri obeh oblikah dokaj svetel in brez očitnih kontrastnih vzorcev. Mali orel je ptič gozdnatih predelov v hribovitem svetu. Ustrezajo mu predvsem mozaični predeli z odraslim drevjem in čistini, ki so primernejše za lov. Gnezdi na drevju. Veliko gnezdo je navadno dobro skrito že zaradi tega, ker lahko leži globoko v gozdu. Izjemoma lahko gnezdi tudi v skalovju. V ornitološkem atlasu gnezdilke iz leta 1995 je mali orel opisan kot verjetna gnezdilka v kočevski gozdovih, njegova gnezditelj pa je ostala skrivnostna do današnjih časov. Nam najbližja gnezdišča so na Hrvaškem in Madžarskem.

Pojavljanje v Sloveniji: Kljub večjemu številu opazovanj po Sloveniji tudi danes ne moremo zanesljivo odgovoriti, ali vrsta pri nas gnezdi. Podatki iz Kočevja so nekako poniknili, vrsta pa je bila opazovana tudi na Kozjanskem, na Kraškem robu, na obronkih Julijskih Alp in strmih, gozdnatih idrijskih grapah. Po trenutnem vedenju se pri nas vsako leto zadržuje nekaj teh ptič, naša naloga pa je, da skušamo odgovoriti, ali so to gnezdeči ali zgolj klateški osebki.

Kragulji orel (*Aquila fasciata*)

Srednje velik orel (65 – 72) močnega videza. Ima široke peruti z manj izrazitimi »prsti«, kot smo jih vajeni pri velikih orlih. Med jadranjem ni prvi rob peruti skoraj nikoli raven, kar naj nam bo prvo opozorilo med opazovanjem ptice sicer podobne kanji. Seveda moramo vrsto potrditi na podlagi zanje značilnih znakov, kar je pri odraslem osebkku predvsem svetli trebuh, oblika prednjega dela peruti in kontrastni temni krovci na meji z letalnimi peresi. Mladi imajo trebuh in spodnje krovce na perutih oranžno rjave. Živi v hribovitem svetu Sredozemlja, navadno na toplih, odprtih legah. Nam najbližja gnezdišča pa so v Dalmaciji. Gnezdi v skalni steni ali na drevesu, kjer zgradi glede na svojo velikost zelo velika gnezda. Ta so navadno okrog dva metra široka in meter visoka. Posamezen par ima navadno več gnezd, v katerih gnezdi izmenično med leti.

Pojavljanje v Sloveniji: Kragulji orel je v Sloveniji izjemen gost. Opazovan je bil pri Predjamskem gradu in v Mlakah v Vipavski dolini, ustni viri pa govorijo tudi o Kraškem robu. Vse omenjene lokacije se sicer ujemajo z opisom njegovega habitata, a gre verjetno le za posamezne klateške osebkke, saj ponovnih opažanj na istih območjih ni bilo. ●

Priporočeni viri:

- Gensbøl, B. (2008): Collins Birds of Prey. – Harper Collins Publishers, London.
- Mebs, T. (2002): Geifvögel Europas. – Franckh-Kosmos Verlags-GmbH & Co., Stuttgart.
- Mebs, T. & Schmidt, D. (2006): Die Greifvögel Europas, Nordafrikas und Vorderasiens. – Franckh-Kosmos Verlags GmbH & Co. KG, Stuttgart.

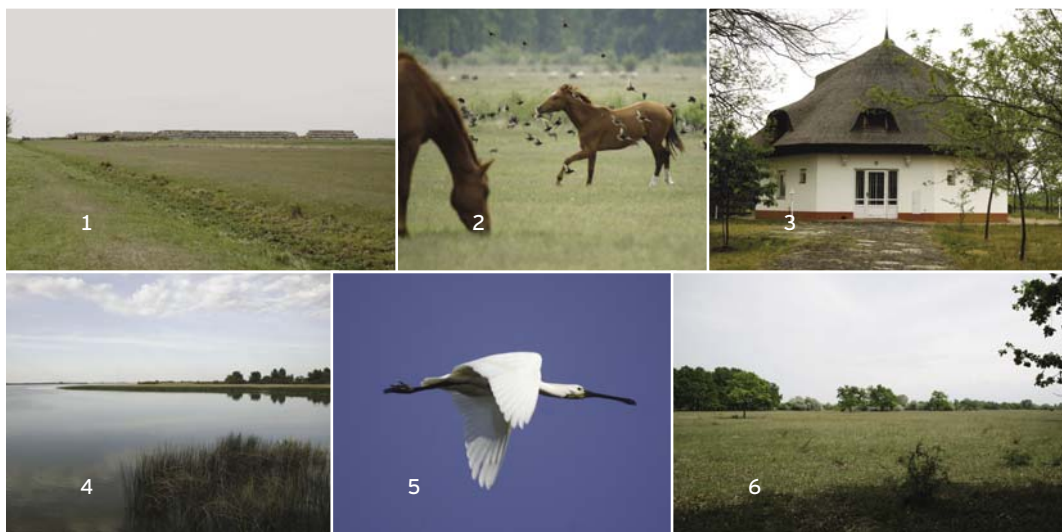
14: Kragulji orel (*Aquila fasciata*) ima manj izrazite »prste« na koncu peruti, za odrasle ptice pa je značilen svetel trebuh.
foto: Captain Wong

15: Pri odraslem kraguljem orlu (*Aquila fasciata*) je opaziti svetli sivkasti rep in značilno bolj ali manj izrazito belo liso na zatilju.
foto: Clement Francis M / www.clementfrancis.com

Madžarska - dežela številnih zavarovanih območij in parkov

// Dejan in Ana Bordjan

Površina države: 93.030 km²

Število prebivalcev: 10.117.000

Zanimive vrste ptic: velika droplja (*Otis tarda*), povodna trstnica (*Acrocephalus paludicola*), zlatovranka (*Coracias garrulus*), kraljevi orel (*Aquila heliaca*), sokol plenilec (*Falco cherrug*), rdečenoga postovka (*Falco vespertinus*), žličarka (*Platalea leucorodia*), rjasta kanja (*Buteo rufinus*), brkata sinica (*Panurus biarmicus*)

Zanimive rastline: perunika vrste *Iris aphylla*, lepi čevljc (*Cypripedium calceolus*), navadna potonika (*Paeonia officinalis banatica*), močvirski meček (*Gladiolus palustris*), derak vrste *Paliurus pannonicus*

Zanimive živali: evropska tekunica (*Spermophilus citellus*), stepski dihur (*Mustela eversmannii*), velika senčica (*Umbra krameri*), mali gad (*Vipera ursinii rakosiensis*)

Podnebje: celinsko podnebje s suhi mi in vročimi poletji

Madžarska se postavlja z velikim številom zavarovanih območij, ki pokrivajo obsežne površine. Za obisk vseh bi potrebovali kar precej časa, zato si jih je pred obiskom te panonske države smiselno nekaj izbrati ter se nato z avtomobilom odpraviti na pot. Midva sva si za ogled izbrala njihov najbolj znani park Hortobágy, ki je dom velikih dropelj (*Otis tarda*) in poln ostankov Panonskega morja, ter park Kiskunsági. Madžari, tako kot mnogi drugi prebivalci držav vzhodnega bloka, so zaradi političnih omejitev dopustovali doma. Posledica tega je velika količina kampov, ki so precej cenejši od hrvaških.

Zemljevid:

Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«

1: Bale sena na kmetiji v narodnem parku Hortobágy

2: Prosto spuščeni konji v narodnem parku Kiskunsági

3: S slamo krita hiša v narodnem parku Kiskunsági

4: Tiszca-tó

5: V narodnem parku Hortobágy gnezdi tudi žličarka (*Platalea leucorodia*).

6: Drevesna »pustza« (stepe) v narodnem parku Kiskunsági

7: Šest kvadratnih kilometrov narodnega parka Hortobágy pokrivajo mokrišča umetnega nastanka, med katerimi prevladujejo s trstičjem obrasli ribniki.

foto: vse Dejan Bordjan

8

8: Iz trstič po vsem Hortobágyju se razlega petje trstnic, med katerimi je najglasnejši prav rakar (*Acrocephalus arundinaceus*).

9: Trstiča narodnega parka Hortobágy so dom brkate sinice (*Panurus biarmicus*).

10: Med dejavnostmi v parku prevladuje pašništvo večinoma avtohtonih pasem goveda in ovac. Na obiskovalca naredi največji vtis madžarsko sivo govedo, ki se odlikuje po zelo dolgih rogovih.

foto: vse Dejan Bordjan

Hortobágy – park v osrčju države z največjim sklenjenim evropskim traviščem

Hortobágy je 820 km² veliko zavarovano območje v osrčju Madžarske. Je hkrati največji narodni park v državi in največje sklenjeno travišče v Evropi. Park je bil ustanovljen leta 1973. V njem je bilo do danes opaženih že 340 vrst ptic, od katerih jih 160 tudi gnezdi. Najbolj znane so več desetisočglave jate žerjavov (*Grus grus*), ki se jeseni ustavijo na obsežnih traviščih. Tisto prvo, kar povprečen Slovenec opazi v parku, je očitno pomanjkanje razgibanosti krajine. Najvišje točke parka so drevesa in nizke zgradbe. V tej skoraj popolnoma ravni krajini je fatamorgana pogosta spremljevalka poletnih obiskov parka, ki nam pričara objekte, ki so dejansko izjemno daleč in jih ne bi smeli videti. Prevladujoča habitata sta stepa in suhi travniki. Predvsem na robu parka so travišča posejana z majhnimi gozdni otoki, ki so ponekod sestavljeni skoraj izključno iz robinije (*Robinia pseudacacia*), redko pa iz avtohtonih vrst hrastov. Velik del robnega območja parka še vedno upravljajo velike kmetije, ki kmetujejo sonaravno in tako pomagajo parku vzdrževati visoko biotsko pestrost. Med dejavnostmi v parku prevladuje pašništvo večinoma avtohtonih pasem goveda in ovac. Na naju je največji vtis naredilo madžarsko sivo govedo, ki se odlikuje po zelo dolgih rogovih. Kakšne površine tukaj pokosijo, kažejo ob kmetijah zložene bale, ki štejejo v stotinah. Stepa je dom velike droplje, kraljevega orla (*Aquila heliaca*), rjaste kanje (*Buteo rufinus*), soko-la plenilca (*Falco cherrug*), rdečenoge postovke (*Falco vespertinus*) in črnočelega srakoperja (*Lanius minor*). Slednja sta v parku pogosta in zlahka opazna, prve tri vrste pa so zelo izmuzljive in za njihovo opazovanje potrebuješ nekaj sreče. Midva te sreče nisva imela, sva pa na skoraj vsakem koraku srečevala rdečenogo postovko. Največ sva jih opazovala nad gnezdilnimi ko-

9

10

lonijami poljskih vran (*Corvus frugilegus*), ko so se spretno spreletavale med množico le-teh, katerih opustela gnezda so si vzele za svoje. Najpogostejša vrsta ptice je tukaj vsekakor poljski škranec (*Alauda arvensis*), med sesalci pa mu družbo dela evropska tekunica, ki je pomemben plen velikih ujed stepe ter skoraj edini plen redkega in skrivnostnega stepskega dihurja.

V depresijah med stepo ležijo večja ali manjša mokrišča, ki imajo praviloma slan značaj. Nekateri Madžari ponosno trdijo, da je to ostanek nekdanjega pri nas obstoječega Panonskega morja, vendar je tak izvor vprašljiv. Kar pa ni vprašljivo, so zanimive vrste, ki se tam zaradi tega pojavljajo. Med posebnosti tega območja vsekakor sodi beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*), ki smo ga bolj vajeni z morskih obal in bi ga težko pričakovali v osrčju kontinenta. Družbo mu delajo tudi rjave komatne tekice (*Glareola pratincta*), prlivke (*Burhinus oedicnemus*) in sabljarko (*Recurvirostra avosetta*). Z velikimi renaturacijskimi projekti, vrednimi več milijonov evrov, so obudili tudi populacijo izjemno redke povodne trstnice (*Acrocephalus paludicola*), na katero so še posebno ponosni.

Šest kvadratnih kilometrov parka pokrivajo mokrišča umetnega nastanka, med katerimi prevladujejo s trstičjem obrasli ribniki. Midva sva se gibala predvsem po tem delu parka in uživala v obsežnih trstičjih, iz katerih so neutrudno »bobnale« bobnarice (*Botaurus stellaris*). Za nekoga iz Slovenije je prav impresivno poslušati petje petih ali šestih bobnaric hkrati. Povsod so naju preletavali žličarke (*Platalea leucorodia*), pritlikavi kormorani (*Phalacrocorax pygmeus*) in čopaste čaplje (*Ardeola ralloides*), ki so neutrudno letale med kolonijami in prehranjevališči. Med potepanjem po največjem kompleksu ribnikov sva naletela tudi na vodne bivole, ki jih uporabljajo kot naravne kosilnice močvirnega

11

dela kompleksa. Vodni bivoli so odlični za preprečevanje zaraščanja močvirij, bistveno bolj pa so znani po izvrstnem siru mocareli, ki jo poznajo predvsem oboževalci italijanske kuhinje. V ribniku, ki sva ga obiskala kot zadnjega, sta dva večja otoka. Eden je visok kakega pol metra in popolnoma gol. Na njem so posedali kormorani (*Phalacrocorax carbo*). Drugi otok pa je bil zgolj obsežen sestoj rogoza, na katerem se je ustoličila kolonija nekaj sto parov rečnih galebov (*Larus ridibundus*). Pri tej koloniji sva v živo spoznala, kaj pomeni tako imenovani »kolonijski efekt«. Čeprav so bile vodne ptice tudi na drugih ribnikih, pa je bila tu prava množica vrst. Le tukaj sva lahko opazovala črnovrate ponirke (*Podiceps nigricollis*) in kostanjevke (*Aythya nyroca*), med rečnimi so bili pomešani tudi črnoglati galebi (*Larus melanocephalus*), v okolici kolonije pa si je gnezda spletalo tudi nekaj sto parov lisk (*Fulica atra*), sivk (*Aythya ferina*), čopastih črnic (*A. fuligula*) in še mnogih drugih vrst rac.

Tiszca-tó ima velik pomen za selitev in prezimovanje vodnih ptic

Tiszca-tó, ki dejansko pomeni jezero Tisza, upravno spada pod narodni park Hortobágy, vendar je nekaj kilometrov oddaljeno od glavnega dela parka. »Glavno besedo« v tem delu parka ima reka Tisza. Tudi ta reka se ni mogla izogniti velikopoteznim spremembam. Pred zaježitvijo so se na širšem območju med naselje-ma Tiszabábolna in Kisköre razprostirala obsežna mokrišča. Območje je preplet številnih, pogosto do štirih metrov globokih mrtvih rokavov, mrtvic in mehkolesne loke. Prevladujoči habitatni tip so naravni močvirni travniki. Vse te združbe so z regulacijo skoraj popolnoma izginile. Obseg nekdanjih poplav in katastrofalne posledice regulacij izhajajo že iz same razdalje med reko in močvirjem. Ta ponekod namreč znaša impre-

sivnih 12 kilometrov. Danes s pomočjo evropskih sredstev črpajo po dolгих kanalih vodo iz reke nazaj v poplavna močvirja. Nekaj, kar je reka naredila vsako leto dvakrat zastoj, danes stane milijone evrov. Kljub umetnemu nastanku in delni turistični in ribolovni izrabi pa se območje odlikuje z izjemno biotsko pestrostjo. Ob ustanovitvi narodnega parka Hortobágy je bil zavarovan tudi velik del jezera. Zavarovani del danes z imenom ornitološki rezervat Tiszafüred obsega 7,08 km², kar pomeni dve tretjini celotnega jezera. Ožje območje rezervata je mogoče obiskati samo s posebnim dovoljenjem za namene raziskovanja.

Podobno kot naša zaježitvena jezera je tudi Tiszca-tó izjemnega pomena za vodne ptice na selitvi in prezimovanju. Samo gosi se tukaj zbere več deset tisoč. Najbolj opazna razlika med Tiszca-tó in na primer Ptujskim jezerom je v vodni in obvodni vegetaciji. Na velikem delu Tiszca-tó namreč še vedno raste mehkolesna loka, značilni pa so tudi obsežni sestoji trstičja, med katerim se zajedajo večji in manjši rokavi, na gosto porasli z lokvanji, blatniki, ščitolistno močvirkom in vodnim oreškom. Manjša območja pokrivajo močvirni travniki, šašja in ločja. Pogoste gnezdilke zaraščenih vodnih površin so črnovrati in rjavovrati ponirki (*Podiceps grisegena*) ter črne (*Chlidonias niger*) in belolične čigre (*C. hybridus*). V trstičju gnezdiijo žličarke, rjave (*Ardea purpurea*), male (*Egretta garzetta*) in velike bele (*E. alba*) ter čopaste čaplje. Po robovih se poleti oglašajo čapljice (*Ixobrychus minutus*). V mehkolesni loki zaježitve gnezdi pomemben delež madžarske populacije črne štor-klje (*Ciconia nigra*), črnega škarnika (*Milvus migrans*), kvakača (*Nycticorax nycticorax*) in sokola plenilca (*Falco cherrug*). Po odmrlem drevju posedajo belorepci (*Haliaeetus albicilla*), ribji orli (*Pandion haliaetus*) in kormorani, med plavajočim vodnim rastlinjem pa gnezdi redka kostanjevka. Tudi druge živalske skupine imajo

11: Vodni bivoli so odlični za preprečevanje zaraščanja močvirij, bistveno bolj pa so znani po izvrstnem siru mocareli, ki jo poznajo predvsem oboževalci italijanske kuhinje.
foto: Lisztes László

12

13

14

15

12: V narodnih parkih Kiskunsági in Hortobágy gnezdi pomembna populacija ogrožene velike droplje (*Otis tarda*).

13: Belolična čigra (*Chlidonias hybridus*) je pogosta gnezdilka zajezičnega jezera Tisza-tó.

14: Rjavi lunj (*Circus aeruginosus*) je najpogostejša gnezdilka vlažnih delov stepe.

15: Za velik del narodnega parka Kiskunsági-Bugac so značilne peščene sipine v različnih stopnjah zaraščanja.

foto: vse Dejan Bordjan

tukaj svoje posebnosti. Med drugim tu najdemo 50 vrst rib, bobre, vidre in divje mačke.

V parku ponujajo različne vožnje s čolnom, a le po nekaterih območjih. Seveda te ne peljejo na območja s kostanjevko, še manj h kolonijam čapelj ali pa na mokrotne travnike. Midva sva imela omejeno količino časa, zato sva se raje zadovoljila z rolanjem po levem nasipu, s pogledom na poplavno loko in obilico mlak. V želji po raziskovanju sva izkoristila enega izmed redkih gozdnih kolovozov, ki se je na najino veliko žalost hitro končal z nepremostljivo mlako. Vodne površine sva opazovala kar z mostu, ki po sredini prečka zajezičev. Vožnja po tej cesti ponuja enkratni presek združb, ki se pojavljajo na tem območju. Tisza-tó je lep primer, kako lahko, kljub uničenju narave, nastane nov biser, ki si ga lahko delijo tako ljubitelji narave kot turistične in rekreativne dejavnosti. Mogoče bi se lahko iz tega naučili česa tudi mi, Slovenci.

S starimi peščenimi sipinami bogati Bugac v narodnem parku Kiskunsági

Za konec najinega enotedenskega potovanja sva si izbrala obsežen, vendar zelo razdrobljen narodni park Kiskunsági. Park je pester skupek razkropljenih zavarovanih območij, ki skupaj obsegajo 500 km². Skupaj z drugimi zavarovanimi območji v okolici obsega 1.150 km². Posamezna območja so si med seboj zelo različna. V nekaterih najdemo pravo stepto z najbolj stabilno populacijo velike droplje na Madžarskem, spet v drugih peščene sipine, ostanke visokega barja, obsežne močvirne travnike ali poseben tip gozda na sipinah. Park je zelo zanimiv in raznolik. Da bi si ga dobro ogledala, bi potrebovala vsaj teden dni, na voljo pa sva imela samo dober dan. Za ogled sva si izbrala zavarovano območje, imenovano Bugac. V njem se na

peščeni podlagi prepletajo pašniki in gozdovi. Glavna posebnost tega dela so rastlinske združbe, ki so nastale na starih peščenih sipinah. Te so nastale skozi tisočletja trajajočimi procesi, na katere sta največ vplivali reki Tisa in Donava ter nikoli pojenjajoči veter. Kot drugi deli parka ima tudi ta zelo dobro razpredeno mrežo izobraževalnih poti, ki dajejo informacije o nastanku posameznih območij, značilnostih posameznih združb, značilnih vrstah in problemu invazivnih vrst. Na poti skozi gozd pred začetkom sipin sva naletela tudi na table, ki so pojasnjevale, kakšne gnezdilnice so primerne za različne vrste ptic. Seveda so bile omenjene gnezdilnice tudi na ogled nekaj metrov stran od vsake table, ki jih je opisovala. Zanimiva je bila tudi kombinacija tabel, ki je primerjala gozd alohtonega bora in avtohtonega belega topola. Razlika, ki je kar sevala iz tabel, je bila očitna tudi v neposredni bližini le-teh. Območje Bugac nama je ostalo v posebno lepem spominu, saj sva se po parku lahko po peščenih tleh sprehajala bosa, okoli naju pa so se na širnih pašnikih pasli na pol divji konji, obdani z jatami škorcev (*Sturnus vulgaris*). Svoje je dodala še odlična hrana v ličnem hotelu s slamnato streho in čudovitim ambientom.

Madžarski parki so vsekakor vredni ogleda in v prihodnosti načrtujemo daljši ogled še drugih parkov, ki jih ponuja na najino veliko presenečenje zelo pestra Madžarska. ●

Dodatne informacije:

- <http://www.hnp.hu/>
- <http://knp.nemzetipark.gov.hu/>
- <http://ddnp.nemzetipark.gov.hu/>
- <http://kmnp.nemzetipark.gov.hu/>
- <http://dinp.nemzetipark.gov.hu/>

Zahodna selitvena
pot ptic

Jadranska
selitvena pot

Vzhodna selitvena
pot ptic

1

2

Balkanski lov ptic // EuroNatur, prevod Jakob Smole

Na vzhodni obali Jadranskega morja pobijejo letno čez dva milijona ptic

Poti ptic selivk prepletajo evropsko celino in povezujejo letna bivališča na severu Evrope s prezimovališči sredozemskega bazena in Afrike. Vodne ptice iz srednje in deloma severne ter vzhodne Evrope se selijo pretežno prek enega koridorja, jadranske selitvene poti, ki poteka prek Balkana in Jadranskega morja do Afrike. Milijoni ptic se dvakrat letno selijo po tej poti iz gnezdišč v prezimovališča in nazaj. Pri tem morajo premagati velikanske ovire, kot so Sahara, Sredozemsko morje in Dinarsko gorovje. "Ptice lahko premagajo te napore le, če je na njihovi poti dovolj varnih, nedotaknjenih počivališč. In prav slednja so v obalnem pasu med Slovenijo in Albanijo redko posejana. Lovci prežijo na ptice in spremenijo vzhodno obalo Jadrana v smrtonosno past", pravi projektni vodja EuroNatura in strokovnjak za ptice dr. Martin Schneider-Jacoby, ki si že 20 let prizadeva za varstvo selivk na Balkanu. Med njimi niso samo vodne ptice, kot so kozica (*Gallinago gallinago*), žerjav (*Grus grus*) in žličarka (*Platalea leucorodia*), življenje na tej poti izgublja tudi svetovno ogrožene ujede in vrste kot sta poljski škranec (*Alauda arvensis*) in prepelica (*Coturnix coturnix*); brez slednjih bi si težko predstavljali našo kulturno krajino. Dokler selitvene poti ne bodo varne, tudi najbolj obsežni zaščitni ukrepi na gnezdiščih ne bodo prinesli dolgoročnega uspeha. To je vzrok, da se EuroNatur od svoje ustanovitve leta 1987 dalje intenzivno zavzema za čim varnejšo Jadransko selitveno cesto.

Ko se počivališče spremeni v smrtonosno past

Na potovanju čez Jadransko morje in ob iskanju primernih počivališč so ptice na milost in nemilost izpostavljene lovem; vzdolž jadranske selitvene poti je registriranih 228.500 lovcev. Tem se pridruži še neznano število divjih lovcev in lovskih turistov. V Albaniji, Hrvaški in Črni gori se lovci skoncentrirajo na obalna območja. S tem ustvarijo neznanjski pritisk, kajti prav na tem prostoru se nahajajo maloštevilna nedotaknjena počivališča selivk. Po izčrpačem letu čez Sredozemsko morje dosežejo ptice obalo popolnoma izčrpane, tam pa jih namesto miru pričakajo lovci.

Krepko čez dva milijona žrtev

"Veliko težavo predstavlja dejstvo, da v lovskih društvih nobene države ob jadranski selitveni poti – z izjemo Slovenije – ne nadzorujejo števila ustreljenih ptic", kritizira Schneider-Jacoby. Po študiji iz leta 2006 pa zgolj v Sloveniji letno ustrelijo 50.000 ptic. In to kljub temu, da je lov – v primerjavi z drugimi balkanskimi državami – razmeroma redko razširjena dejavnost in da je po zakonu lovnih le šest vrst. V skladu s tem so številke v Črni gori, Srbiji, Hrvaški, Albaniji in BiH verjetno mnogo višje; v teh državah lov ni le mnogo bolj priljubljen, ampak je v določenih obdobjih lovnih skupaj 58 vrst, med njimi tudi nekatere, ki jih ščiti Ptičja direktiva in druge mednarodne konvencije kot posebej ogrožene in potrebne varstva. Položaj je kritičen zlasti v BiH: tukaj je lovnih krepko čez 100 ptičjih vrst. V Albaniji se sme loviti celo ptice pevke. Med njimi so kos (*Turdus merula*), poljski škranec, brinovka (*T. pilaris*) in drugod v Evropi zaščitene čopasti škranec (*Galerida cristata*). "Po oce-

1: V Evropi poznamo tri glavne selitvene poti ptic – vzhodno, zahodno in jadransko. Vodne ptice iz srednje in deloma severne ter vzhodne Evrope se dvakrat letno selijo predvsem prek enega koridorja, jadranske selitvene poti, ki poteka prek Balkana in Jadranskega morja do Afrike.
slika: EuroNatur

2: Vzdolž jadranske selitvene poti je registriranih 228.500 lovcev in tem so ptice prepuščene na milost in nemilost.
foto: EuroNatur

3: Zajeten kup ostankov lovskih nabojev na območju Hutovo Blato v Bosni in Hercegovini. foto: Borut Štumberger / EuroNatur

4: Med žrtvami je tudi prepelica (*Coturnix coturnix*), ki je v času lovne sezone sredi gnezditve. V Vojvodini v Srbiji ulovijo v povprečju med 20.000 in 30.000 prepelic na leto. Lahko domnevamo, da jih vsako leto vzdolž jadranske selitvene poti postrelijo čez 100.000. foto: Michael Tiefenbach / EuroNatur

nah ustrelji vsak lovec vzdolž jadranske selitvene poti najmanj 10 ptic”, pojasnjuje Martin Schneider-Jacoby, ki je bil med svojimi potovanji v projektna območja EuroNatur-a sam večkrat priča dramatičnim lovskim prizorom. To je le vrh ledene gore, saj se temu pridruži še neznano število, ki gre na račun večinoma italijanskih lovskih turistov in velikega števila divjih lovcev. Dobljena ocena je grozljiva, pravi Schneider-Jacoby: “Po ocenah ustrelijo v petih državah na jadranski selitveni poti vsako leto skupaj krepko čez dva milijona ptic. Zgolj v Vojvodini ubijejo do 38.000 prepelic v enem letu.”

Velik zaostanek

Z izjemo Slovenije nobena od držav ob jadranski selitveni poti ni članica Evropske Unije. Slovenija vzorno izvaja Ptičjo direktivo in od leta 2004 je lov na selivke prepovedan. V Srbiji, Hrvaški, Albaniji, Črni gori in BiH pa je položaj mračen. Schneider-Jacoby je kritičen: “Te države si sicer prizadevajo za vstop v Evropsko Unijo, vendar je njihova lovska zakonodaja še zelo daleč od evropskih standardov in do sedaj v nobeni državi ni programa, ki bi zaščitil nacionalno in mednarodno pomembna počivališča selivk v skladu z evropskimi standardi.”

Gnezdilna sezona ne predstavlja ovire

V vseh državah na jadranski selitveni poti je lovna sezona, ki traja vsaj sedem mesecev, zelo dolga. Razen tega so v mnogih državah različne vrste kot sraka (*Pica pica*), siva vrana (*Corvus cornix*) in šoja (*Garrulus glandarius*), lovne skozi vse leto. Lov je še posebej škodljiv v času gnezditve in vzreje mladičev ali takrat, ko se ptice selijo iz prezimovališč nazaj na gnezdilna območja. Po Ptičji direktivi je lov v tem času upravičeno strogo prepovedan. V vseh državah jadranske selitvene poti z izjemo Slovenije pa se lovna sezona začne že poleti in s tem sredi gnezdilne sezone. Od poletja do naslednjega leta lovci neprestano prežijo za pticami. Položaj je še zlasti zaskrbljujoč v BiH, Srbiji in Hrvaški. Tukaj se lov začne že s 1. avgustom. Med žrtvami je tudi prepelica, ki je v tem času sredi gnezditve. V Vojvodini v Srbiji ulovijo v povprečju med 20.000 in 30.000 ptic na leto. Lahko domne-

vamo, da postrelijo vsako leto vzdolž jadranske selitvene poti čez 100.000 prepelic. Schneider-Jacoby svari: “Glede na te številke se ne smemo čuditi, da populacije prepelic v celinski Evropi upadajo. Le dosledna prepoved lova lahko reši to vrsto.”

Predčasen konec poti

Vračanje selivk na gnezdilna območja se vzdolž jadranske selitvene poti prične že zelo zgodaj. Kljub temu je Slovenija edina država vzhodne jadranske obale, ki dosledno uveljavlja Ptičjo direktivo, saj se lovna sezona zaključí s 15. januarjem. Namen tega je preprečiti motnje na počivališčih in zaščititi počivajoče in seleče se ptice, zato da lahko le-te poskrbijo za vzdrževanje populacij. V vseh ostalih državah se lovna sezona intenzivno nadaljuje skozi ves januar, februar, deloma tudi do marca. Selivke kot reglja (*Anas querquedula*), kozica in sloka (*Scolopax rusticola*) so brez milosti prepuščene odstrelu, ki je poleg vsega celo legalen. Albanija je v letu 2008 posebej ciljno podaljšala lovno sezono do 15. marca, zato da bi lahko v tem času priletelo pred puškine cevi čim več regelj.

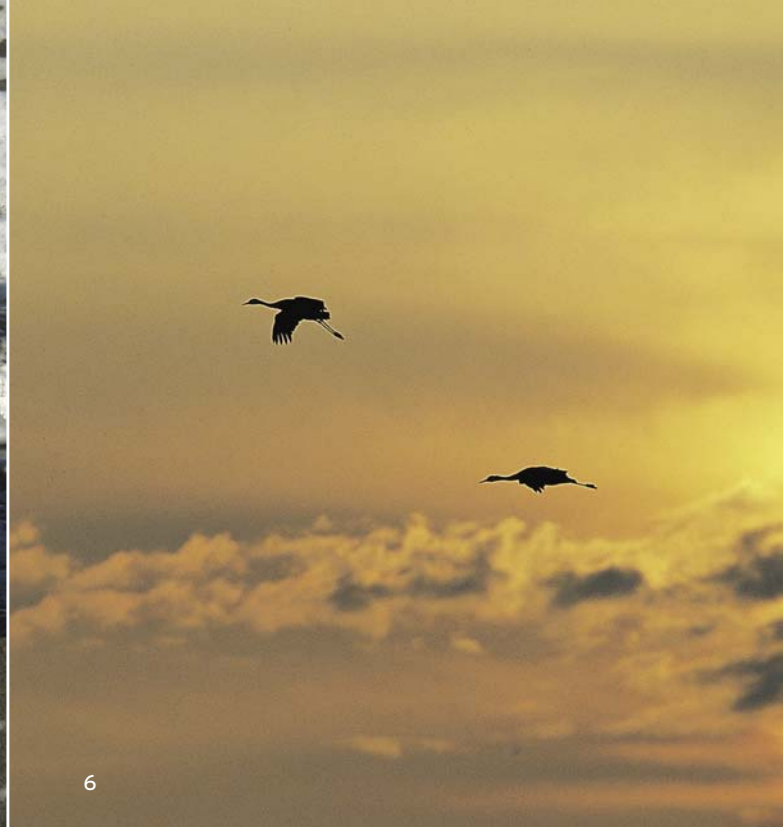
“Tudi zaščitene vrste so zaradi lova med počitkom občutno prizadete in izgubijo mnogo energije, ki bi jo sicer porabile za gnezditev. Mnoge ptice pa vmesnega postanka sploh ne preživijo. Zato je stroga prepoved lova med selitvijo na gnezdilna območja eden temeljnih pogojev za učinkovito zaščito selivk. To je vzrok, da ima Evropska Unija že dolgo ustrezno zakonodajo, ki bi morala veljati tudi za Albanijo, BiH, Hrvaško, Črno goro in Srbijo,” zahteva Martin Schneider-Jacoby.

Pomanjkljiv nadzor

Tudi če se področje lova uredi, to še ne zadošča. V vseh državah ob jadranski selitveni poti je nadzor nad spoštovanjem zakonodaje zelo pomanjkljiv. Tudi tu je Slovenija svetla izjema. Sicer imajo v vseh državah lovske inšpektorje, ki delujejo v okviru ministrstev. Vendar jih ni le mnogo premalo, tudi njihovi načini kontrole so zelo vprašljivi. V Črni gori je na primer običajno, da lovski inšpektor napove svoj

5

6

prihod. Nato ga med celotnim postopkom nadzora spremelja lovska organizacija. In to še ni vse. Po pravilu je lovskim organizacijam dopuščeno, da same imenujejo lovske čuvaje. Ti so pogosto navdušeni lovci ali pa ljudje, ki služijo z lovskim turizmom.

“Izkušnje EuroNatur-a so pokazale, da je tovrsten nadzor vse prej kot učinkovit. Z današnjim načinom niso uspeli zajezičiti ne nedovoljenih načinov lova, ne lova izven lovne sezone in ne streljanja zavarovanih vrst”, poroča priča Martin Schneider-Jacoby, ki se močno trudi pridobiti lovce na stran zaščitnikov ptic.

Nedovoljen lov ostaja nekaznovan

Ena največjih težav nečlanice EU ob jadranski selitveni poti je divji lov – celo na zaščitnih območjih. Žerjav, smrdokavra (*Upupa epops*) ali školjkarica (*Haematopus ostralegus*) – ni je vrste, ki bi bila varna pred cevni lovcev na ptice. Ptice nimajo skorajda nikakršne možnosti – privablja jih z maketami, zvočnimi posnetki ali pa jih zganjajo skupaj s hitrimi čolni. Celo po zakonodaji držav ob jadranski selitveni poti so takšne lovne metode prepovedane. Kljub temu, da se divji lov na ptice odvija vsem na očeh, pa policija ali nadzorniki tovrstnih nezakonitih dejanj ne kaznujejo, kot kažejo poročila EuroNatur-a in lokalnih partnerskih organizacij.

Kljub vsemu - upanje še obstaja

Čeprav je za ptice na vzhodni jadranski obali položaj zelo napet, pa vzroki za upanje obstajajo. Slovenija je po svojem vstopu v EU že izjemno napredovala. Prepoved lova na selivke in sedaj tudi majhno število lovnih vrst sta vzor. Kot kaže analiza EuroNatur-a, pa je tudi v nekaterih drugih državah opazen napredek. Tako je Črna gora leta 2008 izboljšala svoj lovski zakon. Izbor lovnih vrst je prilagojen mednarodnim standardom, v skladu z njimi so bile s seznama odstranjene nekatere vrste, med njimi reglja, na katere lov ni več dovoljen. Zaradi tega se je lovna sezona v marcu skrajšala za dva tedna. Razen tega je bilo celotno obalno območje razglašeno za “morsko dobro”, kjer je lov prepo-

vedan. Vse to so zahteve, ki jih EuroNatur izraža že nekaj let in za uresničitev katerih je, skupaj z lokalnimi partnerji, pripomogel z intenzivnim političnim lobiranjem. Tudi Hrvaška je posodobila svoj stari lovski zakon in skrajšala lovno sezono za nekatere vrste rac za en mesec. Ta se zdaj začne 15. septembra namesto 15. avgusta, po gnezdilni sezoni. Ti dogodki so vsaj korak v pravo smer, čeprav ne zadostujejo. Euronatur zahteva za zaščito gnezdečih ptic lovopust vsaj do 1. oktobra.

Tak razvoj daje nedvomno slutiti luč na koncu predora, kljub temu pa je položaj za selivke na Balkanu še zmeraj strašljiv. Za to, da bi bila jadranska selitvena pot bolj varna za ptice, je potrebnega še mnogo dela. Semkaj ne sodijo le zaščitni ukrepi na določenih lokacijah, s katerimi bi ohranili in ustvarili varna gnezdišča ter počivališča. Enako pomembno je s političnim lobiranjem zagotoviti, da se v vseh državah jadranske selitvene poti ustvari zadovoljiv zakonski okvir varstva selivk in da se nelegalen lov ter lov z nedovoljenimi sredstvi ne dopuščata več.

EuroNatur zato zahteva:

- Izboljšanje varstva mokrišč in počivališč na Balkanu z ustvarjanjem območij, kjer je lov prepovedan.
- Dosleden lovopust med gnezdilno sezono do najmanj 1. oktobra.
- Redne kontrole lova na ptice s pomočjo lovskih inšpektorjev, policije, naravovarstvenih nadzornikov in naravovarstvenih organizacij.
- Prepoved lova na ogrožene ptice, kot so kozica, reglja in prepelica.
- Konec lovne sezone med vračanjem na gnezdilna območja 31. decembra, oziroma najpozneje do 15. januarja.

EuroNatur je v sodelovanju z lokalnimi naravovarstveniki in mednarodnimi ornitologi že pred 20 leti začel z zbiranjem podatkov o lovu na ptice v okviru obsežnih terenskih raziskav. Med leti 2006 in 2008 je v okviru projekta za zaščito pomembnih mokrišč ob jadranski selitveni poti, ki ga je podprla fundacija MAVA, potekalo obsežno poizvedovanje pri naravovarstvenih partnerjih v Albaniji, Hrvaški, Srbiji, Črni gori, BiH in Sloveniji o podrobnostih lova na ptice v teh državah. Obdelave teh podatkov predstavljajo temelj za analizo in oceno trenutnega položaja v državah vzdolž jadranske selitvene poti. ●

5: Ptice nimajo skorajda nikakršne možnosti – privablja jih tudi z maketami.
foto: EuroNatur

6: Čeprav je za ptice na vzhodni jadranski obali položaj zelo napet, pa vzroki za upanje obstajajo. Na sliki sta žerjava (*Grus grus*).
foto: Bruno Dittrich / EuroNatur

1

2

Iz življenja ptičjih prednikov – plazilcev

// Anamarija Žagar

1: Smokulja (*Coronella austriaca*) je pogosta vrsta kače v Sloveniji, ki se prehranjuje predvsem s kuščaricami. Zaradi hrbtnega vzorca iz temnih pik ima nesrečo, da jo velikokrat zamenjajo z gadom. Zato jo ljudje pogosto brezvestno pokončajo, čeprav je tako kot vse druge vrste plazilcev pri nas zakonsko zavarovana. foto: Miha Krofel

2: Ena izmed skrajnih oblik obrambe belouške (*Natrix natrix*) je hlinjenje smrti. Skupaj z zelo smrdljivim izločkom, ki ga spusti iz kloake, lahko prepričljivo igra neužitno mrhovino. foto: Miha Krofel

Življenje na kopnem se je začelo v devonu (pred 345-395 milijoni let). Prvi vretenčarski osvajalci kopnega so bile ribe pljučarice in dvoživke. Življenjski krog dvoživk je delno še vedno vezan na vodo. Prvo pravo od vode neodvisno življenje so osvojili plazilci. Prvi »praplazilci« so se pojavili v karbonu in iz njih so se kmalu razvile različne skupine plazilcev. Ena takšnih vej razvoja je sledila tudi osvajanju zraka in razvoju ptičev. Plazilci iz skupine Therapodov (Sauriscii) naj bi namreč bili predniki ptičev. Če si potem dovolimo malo karikiranja, lahko rečemo, da si je eden izmed plazilcev zares močno »želel« leteti in se razvil v prvo ptico.

Da so plazilci lahko preživeli na kopnem, so razvili luske kot zaščito pred izsuševanjem. Iz teh pa so se kasneje razvila peresa, ki so po sestavi še danes zelo podobna plazilčjim luskam. Druga takšna prilagoditev, ki hkrati kaže na podobnost s ptiči, so jajca. Jajca plazilcev in ptičev so si v resnici zelo podobna, saj imajo oboja trdo jajčno ovojnico, znotraj katere je še tanka plodnikova (amniotska) ovojnica, ki obdaja zarodek. Vendar je zunanja ovojnica pri plazilcih tanjša ter manj kalcificirana kot pri ptičih. Jajca plazilcev so zato na otip mehka. Zaščita pred izsuševanjem plazilčjih jajc še ni dovolj učinkovita, da bi lahko plazilci svoja jajca pustili na neodkritem mestu. Zakopljejo jih v debelo plast stelje, v luknjo v tleh, v kompostni kup ali kakšen drug pokrit, temen in vlažen prostor. Mladiči so, ko se osvobodijo iz svoje lupine, pripravljeni na samostojno življenje. Pri večini plazilcev ne poznamo skrbi za zarod. Izjema so na primer nekatere vrste kač, ki ležijo na jajcih in jih s tresavo termogenezo (tresenje telesa, da se proizvaja toplota) aktivno grejejo.

Posebnost nekaterih plazilcev je ovoviviparija ali živorodnost. Pri nas je večina vrst plazilcev jajcerodna. Živorodni plazilci ne izlegajo jajc, temveč znotraj samice poteka razvoj zarodka v jajcu in samica nato skozi kloako skoti mladiče. Živorodnost naj bi bila prilagoditev na krajšo dobo aktivnosti v severnejših predelih sveta oziroma na višjih nadmorskih višinah. Samice obdržijo jajca v telesu in se nato aktivno sončijo ter tako pospešijo razvoj mladičev. Naša takšna predstavica je živorodna kuščarica (*Zootoca vivipara*), ki v alpskem svetu koti mladiče, v nižinah pa je ista vrsta jajcerodna.

Značilnost, ki narekuje ritem življenja plazilcev, je nestalna telesna temperatura (poikilotermnost). Njihova telesna temperatura je odvisna od zunanjega okolja in se morajo, da postanejo aktivni, dovolj segreti. Zato se večina vrst plazilcev ob začetku dneva aktivno sonči. Takrat jih tudi najlaže opazujemo, ko se na izpostavljenih mestih nastavljajo sončnim žarkom. Ob preveliki vročini pa se plazilci skrivajo v senci. V Sloveniji se aktivno sončijo vse vrste kuščaric in večina vrst kač. Vrsta, ki se nerada sonči na izpostavljenih mestih, je navadni gož (*Zamenis longissimus*). Le-ta si svoje telo najraje ogreje v polsenci, med visoko travo, grmovjem ali v presvetljenem gozdu. Takšna mesta mu hkrati zagotavljajo skrivališče pred morebitnimi plenilci.

Vse vrste plazilcev v Sloveniji so plenilci in se prehranjujejo izključno s hrano živalskega izvora. Drugod po svetu pa najdemo tudi plazilce, ki so rastlinojedi. Že na sosednjem Hrvaškem živi rastlinojeda vrsta kopenske želve, grška kornjača (*Testudo hermanni*). Hrani se s svežim list-

jem in sadeži. Grška kornjača se pojavlja tudi pri nas, a je bila vnesena in je za Slovenijo tujerodna vrsta. Edina pri nas živeča domorodna vrsta želv pa ni vegetarijanka. Močvirska sklednica (*Emys orbicularis*) je namreč sladkovodna želva, ki lovi svoj plen med rastlinami v vodi. Pleni od rib, paglavcev, dvoživk do vodnih žuželk, različnih ličink, polžev in drugo. Močvirske sklednice pa na žalost dandanes niso več edine prebivalke počasi tekočih in stoječih voda po Sloveniji. Ameriška vrsta sladkovodne želve – rdečevratka (*Trachemys scripta elegans*) je bila v preteklosti pri nas priljubljena terarijska žival. Mnogi so svojega ljubljence, ko je prerasel svoj terarij, spustili kar v naravo. Rdečevratke zaradi podobne ekološke niše zasedajo življenjski prostor močvirske sklednice. Hkrati pa ji odžirajo hrano in prispevajo k njenemu ogrožanju.

Čeprav slovensko ime »plazilci« označuje, da se te živali plazijo, vselej ni tako. Z nogami si pri posebnem načinu hoje pomagajo vse naše kuščarice. Hoja je sicer pri plazilcih zaradi drugačne namestitve medeničnih kosti manj učinkovita kot pri pticah in sesalcih. Plazilci svoje telo le s težavo držijo pokonci in večino časa se z nogami samo odpravljajo naprej, zato pravimo, da se plazijo. Čeprav bi si mislili, da se s plazenjem ne morejo premikati hitro, so recimo zelenci (*Lacerta viridis/bilineata*) lahko bliskovito hitri. Najpočasnejša med kuščaricami pri nas pa naj bi bila tista vrsta, katere latinsko vrstno ime »agilis« pomeni agilni. To so martinčki (*Lacerta agilis*), ki so zaradi čokatega telesa najpočasnejši. Med plazilci pa najdemo tudi dobre plavalce, kot so pri nas močvirska sklednica in dve vrsti kač: kobranka (*Natrix tessellata*) in belouška (*Natrix natrix*). Medtem ko obe vrsti kač za bolj učinkovito plavanje nista razvili posebnih struktur, ima sklednica med prsti zadnjih nog plavalno kožico in tudi precej dolg rep, ki ji pomaga pri krmiljenju v vodi.

Pravi pomen izraza »plaziti se« pa so povzele kače. Te so svoj način premikanja prilagodile do te mere, da so jim noge med evlucijskim razvojem povsem zakrnele. Premikajo se z bočnim zvijanjem ali z izmenjajočim raztegovanjem in krčenjem. Slednje premikanje uporabljajo

za počasnejše gibanje, npr. pri lovljenju, ko se počasi približujejo plenu. Bočno zvijanje pa jim omogoča hitrejšo premikanje, s katerim na primer pobegnejo plenilcu. Najhitrejša med kačami v Sloveniji je črnica (*Hierophis viridiflavus*), ki živi na Primorskem, najdemo pa jo tudi v zahodnem delu Notranjske. Slepica (*Anguis fragilis*) ni kača, je pa vendarle brez nog. Slepica je edini predstavnik breznožih kuščarjev (Anguide) v Sloveniji. Tudi njemu so kot kačam noge zakrnele, vendar je ohranil mnoge lastnosti kuščarjev, ki ga enostavno ločujejo od kač. Slepica ima rep daljši od telesa, ki ga lahko odvrže in že mu zraste nov, krajši rep. Temu pojavu pravimo avtotomija. Tega ni sposobna nobena kača. Poleg tega ima gibljive veke, telo pokrito z drobnimi luskami ter zunanje uho. Ker ima slepica v telesu tulčast koščen skelet po celotni dolžini telesa, ni dober plezalec, vendar mu dobro uspeva bočno zvijanje in obračanje okoli svoje osi. S takšnim gibanjem tudi rije po zemlji, kjer išče svoj glavni plen – polže.

Na hitrost vseh plazilcev vpliva tudi njihova telesna temperatura. Ko so premalo ogreti, se lahko le počasi premikajo. Včasih se jim nehoti zgodi, da se zvečer preveč ohladijo, preden dosežejo svoje nočno skrivališče in otrpnejo kar zunaj. V otrplosti se ne premikajo, njihovi življenjski procesi, kot so dihanje in metabolizem, pa se zelo upočasnijo. V Sloveniji je življenje plazilcev v teku leta razdeljeno na dva dela: dobo aktivnosti in dobo otrplosti. V splošnem so plazilci pri nas aktivni od sredine aprila do oktobra. Seveda pa je to vezano na lokalne letne temperature in se obdobje aktivnosti spreminja tako glede na leto kot na kraj in tudi vrsto plazilca. Načeloma iz otrplosti v aktivnost prej preidejo majhne kuščarice kot kače, ker se manjše telo lahko hitreje segreje kot večje. Tako se ponavadi zgodaj spomladi najprej srečamo z vrstami, ki živijo na Primorskem. Marsikdo pa je tudi drugje po Sloveniji ob toplem zimskem soncu ugledal kakšno pozidno kuščarico (*Podarcis muralis*), ki je že naznanjala pomlad. ●

3: Gravidna samica živorodne kuščarice (*Zootoca vivipara*). Znotraj njenega telesa se razvijajo mladiči v jajcih, ki jih bo razvite skotila. Temu pojavu pravimo ovoviviparija ali živorodnost, po katerem je ta kuščarica dobila ime.

foto: Miha Krofel

4: Kače so plahe živali, ki bodo ob srečanju s človekom vedno najprej poskusile pobegniti. V primeru, da se srečamo s strupenjačo, mirno počakamo, da nadaljuje svojo pot, in je ne vzemirjamo.

foto: Miha Krofel

5: Pozidna kuščarica (*Podarcis muralis*) je najpogostejša in splošno razširjena vrsta plazilcev v Sloveniji. Rada se pojavlja tudi v bližini človeških bivališč. Ljudje tem plazilcem pogosto napakačno pravijo »martinčki«. foto: Anamarija Žagar

Kvaka, a leti – kvakač

// Dušan Klenovšek

Topel majski popoldan se je poslavljal, nad vodo so legale vse daljše in temnejše sence obrežnih vrb. Z usihajočo svetlobo so se umirjali tudi zvoki. Tedaj pa zamolkel »kvaaak«. Ne z gladine vode, temveč kakšnih 20 metrov nad menoj. In še enkrat. Adrenalin je preplaval telo ob novem doživetju. Trenutek osuplosti nad doživetim, nato pa realen zaključek – slišal sem kvakača (*Nycticorax nycticorax*)! Stokrat videl, a tokrat prvič slišal. In še danes, po več kot desetih letih, ga slišim, kot da je bilo včeraj.

Bralke in bralci verjetno ob napisanem »stokrat videl« najprej pomislite na tiskarskega škrate, a ni tako. Skoraj 15 let že bolj ali manj redno zahajam v vrbinske gramoznice (med Krškim in Brežicami) in kvakač je poletna vrsta, ki med koncem aprila in avgustom redno »najde mesto« v terenski beležki. Ob zgodnjih jutranjih obhodih zalitih gramoznih jam je poleg gladine vode vedno priporočljivo z daljnogledom skrbno pregledati obrežje. Še posebno v starejših jezerih, ki so obraščena s hitro rastočimi vrbami. Negibno silhueto ene naših najmanjših čapelj namreč kaj hitro spregledaš pod bujnim baldahinom nad vodo štrlečih vej. Podobno je ob večerih, le da tedaj ugašajoča svetloba mnogokrat prehitro onemogoči opazovanje. Prek dneva so srečanja redkejša, saj iz varnega zavetja zelenih vej poletijo le v primeru, da se počutijo ogrožene. Še tedaj to storijo skoraj neslišno ter v počasnem letu poletijo nekaj deset metrov stran. Nato spet izginejo v varni zeleni barvi vrbovja. Če teh nekaj sekund slučajno ne gledaš v pravo smer, beležka ostane brez zapisa.

Prvo srečanje s kvakačem

Vsak, ki se bolj resno ukvarja z opazovanjem ptic, se razveseli novo opaženih vrst. Če gre za redke vrste, je zadovoljstvo toliko večje. Prvo srečanje z vrsto sem povsem nepričakovano doživel ob (tedaj) novi akumulaciji za HE Vrhovno. Popoldanski obisk v manjše jezerce spremenjenega iztoka Hotemeškega potoka v Savo je bil namenjen našim vodnim želvam – avtohtoni močvirski sklednici (*Emys orbicularis*) in vnesenim rdečevratkam (*Trachemys scripta*). Na nasipu, ki ločuje jezerce od akumulacije, so imeli piknik in jasno mi je bilo, da bo ornitološka beležka ostala prazna. Bolj iz navade sem kljub temu preveril brežine in vodno gladino. Na drevesu, katerega veje so segale nad gladino vode, sem zagledal kvakača! Opazil sem ga s prostim očesom! Hrup v oddaljenosti dobrih 20 metrov ga ni motil. Tako sem si ga v miru lahko ogledoval vsaj pol ure.

V naslednjih letih so postala srečanja s kvakačem dokaj redna. Nekajkrat v bližini prvega srečanja, ob glinokopnih jamah v Šentlenartu pri Brežicah, ob Krki (okoli Kostanjevice

3

na Krki), večina pa v vrbinskih gramoznicah. Predvsem v brežiški gramoznici, kjer so izkoriščeni deli ostali ojezerjeni, brežine pa prepuščene zaraščanju. Strnjen, nad vodo segajoč vrbov sesto, bi bil lahko primeren za gnezdenje kvakača kot tudi njegov lov.

Ni izumrla gnezdilka Slovenije

Aprilska in majska srečanja bi lahko pripisovali selitvi. Za potrditve gnezdenja so potrebna opažanja v poletnih mesecih. Kljub želji, da bi enkrat le potrdil gnezditve kvakača, pa tako redke vrste nisem želel nepotrebno vznemirjati z iskanjem gnezda. Upal sem, da mi srečno naključje nekoč le »dokaže«, da je vrsta neupravičeno uvrščena med izumrle gnezdilke na Slovenskem. Ta srečni trenutek je prišel junija 2001. Odrasla ptica je poletela ob porasli brežini nekaj deset metrov stran. V trenutku pristajanja na vrbovju je iz gostega spleta vej proti njej hitel še neoperjen mladič. Lakota je premagala nagon po skrivanju. Z dolgimi nogami je spretno plezal po tankih upogibajočih se vejicah, ravnotežje je spretno lovil s zamahovanjem napol operjenih peruti. Moledovanje za hrano je bilo potešeno in oba sta se umaknila v varnejše zavetje. Seveda se njuna sreča v tem trenutku ni mogla primerjati z mojo ob prijetnem spoznanju, da kvakač ni izumrla gnezdilka pri nas.

Poletna opazovanja

Julija in avgusta je življenje kvakača drugačno. Mladiči tedaj že zapustijo gnezdo in pogosto prek celega dne negibno stojijo na brežini. Skoraj nikoli povsem skupaj. Razumljivo. Tako lažje uplenijo svoje prve zalogaje in tudi verjetnost, da sami postanejo plen, je manjša. Če je bil nočni lov uspešen, se vsa družina zaradi varnosti pogosto prek dneva zadržuje na katerem izmed plavajočih debel. Takrat jih je lahko opazovati, le paziti moramo, da se jim preveč ne približamo. Tedaj jih preženemo v varno zavetje krošenj.

Čeprav je kvakač kolonijska gnezdilka, pa v vrbinskih gramoznicah navadno gnezdi po posamični pari. Leto 2003 je bilo v tem pogledu izjemno, saj je bilo v avgustovskih dnevih na plavajočih deblih opaziti do 25 mladičev, sklepam,

da trije do štirje mladiči na gnezdo. Neverjetni prizori za vrsto, ki je tedaj imela (in uradno ga še vedno ima) status izumrle gnezdilke v Sloveniji.

Kvakač v Sloveniji

Objava portreta na osebni spletni strani (<http://www2.arnes.si/~oskksavokl3/Nycticorax.htm>) je »kriva«, da sem v teh letih prejel vesti o opažanjih kvakača še od drugih. Nekaj posnetkov s podatki pa sem zabeležil tudi na različnih spletnih portalih. Večinoma je šlo za naključna opazovanja ornitologov ali ljubiteljev naravoslovne fotografije. Skromnim podatkom je v precejšnji meri krivo dejstvo, da se večina ornitoloških opazovanj opravi v času, ko kvakači počivajo. Nočni ptičji tereni pa so v veliki meri namenjeni sovam, ki navadno potekajo stran od kvakačevega življenjskega okolja. Pa vendar imamo kar nekaj opažanj z Drave in Mure, iz Bele krajine in Primorske.

Kvakač in Vrbina

Na območju vrbinskih gramoznic je prihodnost kvakača negotova. Po letu 2003 se je aktivnost ribičev povečala (čiščenje obrežne zarasti, urejanje številnih novih lovnih mest in nova steza po brežini). S tem se je možnost uspešnega gnezdenja številnih parov zmanjšala. Ribiči pa niso nič v primerjavi z načrtovanjem graditve Hidroelektrarne Brežice. Velika akumulacija bi s potopitvijo ogrozila večji del Vrbine in s tem tudi gramoznice. Za večjo sprejemljivost velikega posega med lokalnim prebivalstvom investitor načrtuje ureditev številnih športno rekreativnih in zabaviščnih površin na nepotopljenem območju. Sredi njih pa celo območja za ohranjanje ptic, verjetno le vrabcev.

Gramoznice v Vrbini imajo veliko naravovarstveno vrednost ne le zaradi kvakača, saj tu gnezdi še nekatere za Posavje ali Slovenijo redke vrste. Breguljka (*Riparia riparia*), čebelar (*Merops apiaster*), vodomec (*Alcedo atthis*), tatarska žvižgavka (*Netta rufina*), čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*) in mali deževnik (*Charadrius dubius*) tu vzrejajo nove zarode, navadno čigro (*Sterna hirundo*) pa po uničenju umetnega splava gostimo žal samo še v času selitve. Upam, da bomo ptice skupaj s kvakačem znali ohraniti v tej oazi sredi posavske ravnice. ●

1: Odrasel kvakač (*Nycticorax nycticorax*) z mladičem. Vrsta pri nas ni izumrla gnezdilka, kar je bilo potrjeno poleti 2001.

foto: Branko Brečko

2: Če je bil nočni lov uspešen, se kvakač zaradi varnosti pogosto prek dneva zadržuje na katerem izmed plavajočih debel.

foto: Branko Brečko

3: Na območju vrbinskih gramoznic je prihodnost kvakača negotova. Po letu 2003 se je aktivnost ribičev povečala, v načrtu pa je tudi graditev Hidroelektrarne Brežice.

foto: Branko Brečko

»JAZ LOVIM, TI BEŽIŠ«

Ni se pustila motiti. Prav malo mar ji je bilo zame. Jaz pa presrečen. Hvala.

Kanjo (*Buteo buteo*) sem fotografiral na Sorškem polju, 14. julija 2007 zjutraj. Slikal sem jo iz avtomobila. S poljske poti.

Oprema: fotoaparati Canon EOS 10D in teleobjektiv EF 500mm f/ 4,0 L IS USM.

Tone Trebar, Kranj

Določevanje starosti pri mestni lastovki // Peter Grošelj

1: Odrasla, večletna mestna lastovka (*Delichon urbicum*) deluje povsem črno-belo, vendar z izrazitim modrim sijajem po glavi, hrbtu in perutih.

2: Prvoletna mestna lastovka je po črno-belem videzu povsem podobna odrasli, vendar nima nobenih kovinskih modrih odtenkov.

Mestna lastovka (*Delichon urbicum*) je ptica, ki se povprečnemu opazovalcu ptic ne more izmuzniti. Videvamo jo v mestih, vaseh, na podeželju. Njihova gnezda so vpadljiva, največkrat v večjih ali manjših kolonijah na pročeljih hiš, pa tudi pod viadukti, po industrijskih objektih, redkeje tudi v skalnih stenah, ponekod celo v visokogorju. Kot sekundarni gnezdilci lastovičja gnezda koristijo tudi velike sinice (*Parus major*), plavčki (*Cyanistes caeruleus*), poljski (*Passer montanus*) in domači vrabci (*P. domesticus*), hudourniki, sivi muharji (*Muscicapa striata*), šmarnice (*Phoenicurus ochruros*) in še bi se kaj našlo ...

Od zelo lahko razpoznavne in pogoste vrste pa je to tudi skoraj vse. Mestna lastovka je namreč ornitologom za podrobnejše preučevanje zelo nedostopna. Težko jo je ujeti, mladiči so v zaprtih gnezdih povsem zaščiteni. Malo vemo o življenju mestne lastovke, še manj o podrobnostih: kako se oblikujejo pari, kje prenočujejo, kako se selijo itd. Ko sva z Zdravkom Podhraškim poleti 2007 na Vrhniki obročkala ptice, se nama je ponudila priložnost, da si mestne lastovke ogledava od blizu. Nenadne izrazite ohladi tve vremena, ki jim sledi včasih večdnevno hladno vreme, prisili mestne lastovke, da se s svojih zračnih višin spustijo zelo nizko za žuželkami in takrat jih je mogoče tudi ujeti. V kratkem času sva tako ujela 115 osebkov. Ker mi je kolega rekel, da še nikoli ni imel priložnosti, da bi videl mestno lastovko od blizu, sva se jim posvetila bolj natančno in ugotovila kar nekaj zanimivosti, ki jih je mogoče videti na pričujočih fotografijah. Predvsem sva se posvetila določevanju starosti ter posamičnim fazam golitve, ki so bile v poznem poletju že lepo vidne; spola pa, razen »po petju«, pri mestnih lastovkah ni mogoče določati. ●

Podnapisi k slikam na naslednji strani:

3: Peruti odrasle mestne lastovke so enobarvne.

4: Peruti prvoletne mestne lastovke so na terciarnih peresih izrazito svetlo obrobljene.

5: Proti koncu poletja mlade mestne lastovke že prično z menjavo perja in takrat najdemo tudi take barvne vzorce.

6 in 7: Izraziti znak za razpoznavo mestne lastovke v nizkem letu je bela trtica, ki vizualno deluje kot leteča bela namizna teniška žogica. Pozoren opazovalec bo ugotovil, da trtica deluje včasih snežno belo, včasih pa umazano sivo. Domneva, da je barva povezana s starostjo ptice (mlade naj bi imele progasto belo, odrasle enobarvno belo), se je ob podrobnem pregledu izkazala za neutemeljeno. Belina ali »nebelina« trtice ni vezana na starost ptice, saj so se na ujetih pticah pojavljale vse možne kombinacije, ne glede na starost.

6: Progasta trtica pri odrasli ptici.

7: Bela trtica pri mladostni ptici (najdene so bile tudi obratne kombinacije).

8: Mestna lastovka je ptica, ki se pozimi goli (menja perje) v tropski Afriki, kjer prezimuje. Nekatere južne populacije pa prično izjemoma z menjavo letalnih peres že konec poletja. Kar nekaj ujetih odraslih lastovk je namreč že pričelo z menjavo perja, čeprav jih je selitev še čakala. Lepo se vidi barvna razlika v primerjavi z lanskimi, že obledelimi letalnimi peresi. Doslej neznan pojav poletne golitve pri nas gre verjetno pripisati izrazitim toplotnim klimatskim spremembam.

9: Bogato operjene noge mestne lastovke prek prstov do krempljev in še čez so pri pticah pevkah (Passeriformes) nekaj posebnega!

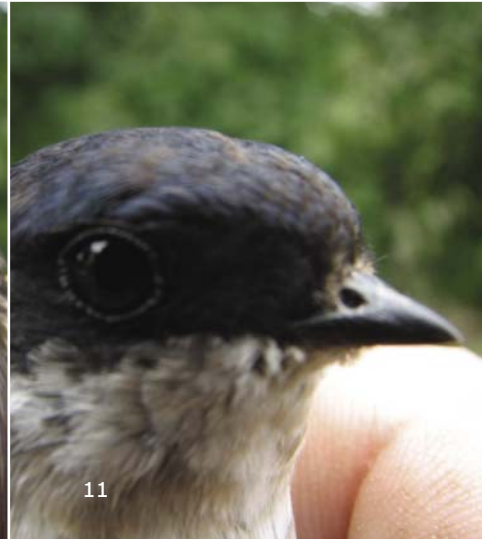
10: Portret mladostne mestne lastovke.

11: Portret odrasle mestne lastovke.

Vse foto: Zdravko Podhraški

Literatura:

- Svensson, L. (1984): Identification Guide to European Passerines. - Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm.
- Šere, D. (1994): Slovenski priručnik za določevanje vrste, spola in starosti pri pticah. - Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana.

Vranored
Siva vrana (*Corvus cornix*)
Fotonatečaj oktober 2008 – 1. mesto v kategoriji mladi
Tjaš Jarc

Mali skovik (*Glaucidium passerinum*)
Fotonatečaj marec 2009 – 1. mesto v 2. kategoriji
Tomaž Velikonja

IGRA SPOMIN – Skupno preživljanje počitniških dni z otroki // Petra Vrh Vrezec in Barbara Vidmar

Sleherni počitniški dan ni obsijan s soncem, zato lahko katerega od deževnih dni izkoristimo za skupno ustvarjanje in izdelavo igre spomin. V vročih poletnih dneh se pred vročino umaknejo tudi ptice in niso tako opazne kot v spomladanskem času, ko je z vseh koncev in krajev mogoče slišati ptičje žvrgolenje. Otroci se bodo lahko kljub temu tudi v tem letnem času naučili in zapomnili ptice, ki jih bomo predstavili na posameznih kartah igre spomin. Zapomnili pa si ne bodo le vrste ptice, marveč tudi, kako po perju ločimo samico od samca, kakšno je poletno in kakšno zimsko perje nekaterih ptic ter tudi kateri ptičji mladič pripada odrasli ptici.

Potrebni pripomočki:

debelejši karton, lepilo za papir, olfa-nož ali škarije, ravnilo; če boste sami narisali ptice, potem boste potrebovali še različne barvice, svinčnike, flomastre ...

Kako izdelamo igro spomin

Na sredini revije Svet ptic (str. 30, 31) boste našli 40 slik ptic. Ptice so v pari, in sicer samec / samica, poletno / zimsko perje ali odrasla ptica / mladič. Oba lista prilepimo na debelejši karton in posamezne karte izrežemo s pomočjo olfa-noža ali škarij. Pri delu bodimo potrpežljivi in pazljivi, da bodo karte čim bolj enakih velikosti. Počakamo, da se lepilo dobro posuši, potem pa naj se igra začne! Karte obrnemo s slikami navzdol, jih premešamo in razpostavimo po ravni podlagi. Vsak igralec obrne dve karti; če odkrije par, obe vzame, če ne, ju položi nazaj v prvoten položaj in igro nadaljuje naslednji igralec. Zmaga seveda tisti, ki zbere največ kart!

Dodaten navdih ...

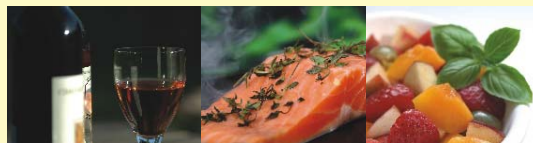
Prepustite domišljiji prosto pot – na internetu sami izberite vrste ptic, ki bi bile za vašega otroka zanimive, oziroma naj jih otrok izbere kar sam. Če otrok pozna že večino ptic okoli vašega doma, lahko izberete slike ptic, ki jih še ne pozna, a jih lahko opazi na vaših skupnih sprehodih v naravo. Tako se bo otrok seznanil z novimi vrstami ptic. Najbolj potrpežljivi pa se boste skupaj z otroki kar sami lotili risanja ptic. ●

1: Poleti, ko ptice niso več tako opazne kot spomladi, se lahko otroci veliko naučijo o pticah tudi z igro spomin, v kateri iščejo ptičje pare. foto: Damijan Denac

TRADICIONALNE SLOVENSKE JEDI • MEDNARODNA KUHINJA
MORSKE JEDI • SLADICE, KI JIH PEČEMO SAMI

Vsako leto meseca junija zaživi Unionski vrt s celotno kulinarično ponudbo Grand hotela Union, kjer lahko na vrtu stoletnih kostanjev uživate ob okusnih kosilih, večerjah mednarodne in tradicionalne slovenske kuhinje. Morda si zaželite samo posladek iz sladkih polic naših slaščičarjev.

Odperto vsak dan od 11. do 23.00 ure

Lokacija: center Ljubljane, vrt Grand hotela Union

Kontakt: + 386 1 308 1295

Brezplačno parkiranje v hotelski garaži za goste Unionskega vrta.

Kormoran (*Phalacrocorax carbo*) pozimi

foto: Jure Bizjak

Kormoran (*Phalacrocorax carbo*) poleti

foto: Tone Trebar

Belka (*Lagopus muta*) pozimi

foto: Tomaz Mihelič

Belka (*Lagopus muta*) poleti

foto: Tomaz Mihelič

Raca žličarica (*Anas clypeata*) - samica

foto: Borut Kumar

Raca žličarica (*Anas clypeata*) - samec

foto: Jure Bizjak

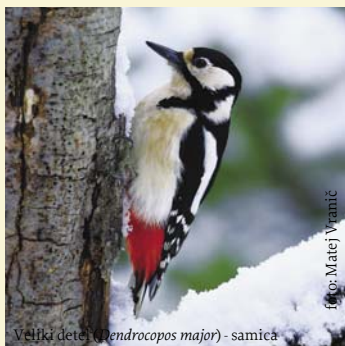
Postovka (*Falco tinnunculus*) - samica

foto: Matej Vranič

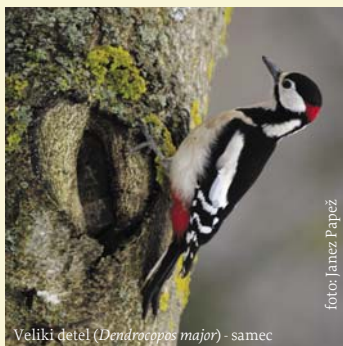
Postovka (*Falco tinnunculus*) - samec

foto: Tomaz Mihelič

Veliki detel (*Dendrocopos major*) - samica

foto: Matej Vranič

Veliki detel (*Dendrocopos major*) - samec

foto: Janez Papež

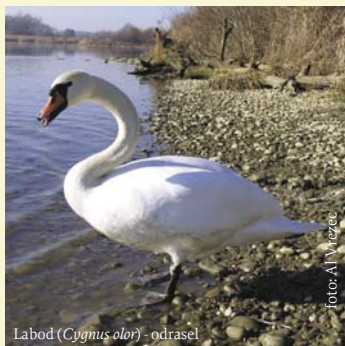
Šmarnica (*Phoenicurus phoenicurus*) - samica

foto: Tone Trebar

Šmarnica (*Phoenicurus phoenicurus*) - samec

foto: Milan Cerar

Labod (*Cygnus olor*) - odrasel

foto: Al Vrežec

Labod (*Cygnus olor*) - mlad

foto: Al Vrežec

Fazan (*Phasianus colchicus*) - odrasel

foto: Matej Vranič

Fazan (*Phasianus colchicus*) - mladič

foto: Al Vrežec

Mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*) - odrasel

foto: Davorin Tome

Mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*) - mladič

foto: Ivo A. Božič

Rjavi srakoper (*Lanius collurio*) - odrasel

foto: Tone Trebar

Rjavi srakoper (*Lanius collurio*) - mlad

foto: Janez Papež

foto: Eva Vukelić

Rečni galeb (*Larus ridibundus*) - pozimi

foto: Dare Pekonja

Rečni galeb (*Larus ridibundus*) - poleti

foto: Milan Cerar

Domáci vrabec (*Passer domesticus*) - pozimi

foto: Tomaž Mihelič

Domáci vrabec (*Passer domesticus*) - poleti

foto: Janez Papež

Divji petelin (*Tetrao urogallus*) - samica

foto: Aleksander Čufar

Divji petelin (*Tetrao urogallus*) - samec

foto: Milan Cerar

Vodomec (*Alcedo atthis*) - samica

foto: Milan Cerar

Vodomec (*Alcedo atthis*) - samec

foto: Dare Pekonja

Kos (*Turdus merula*) - samica

foto: Tone Trebar

Kos (*Turdus merula*) - samec

foto: Matej Vranič

Velika sinica (*Parus major*) - samica

foto: Matej Vranič

Velika sinica (*Parus major*) - samec

foto: Tone Trebar

Liska (*Fulica atra*) - odrasla

foto: Tone Trebar

Liska (*Fulica atra*) - mladiči

foto: Kajetan Kravos

Priba (*Vanellus vanellus*) - odrasla

foto: Pavlina Tome

Priba (*Vanellus vanellus*) - mladič

foto: Miha Krofel

Tašica (*Erithacus rubecula*) - odrasla

foto: Ivan Lesenjak

Tašica (*Erithacus rubecula*) - mladič

foto: Matej Vranič

Lesna sova (*Strix aluco*) - odrasla

foto: Al Vrežec

Lesna sova (*Strix aluco*) - mladič

Za varno okolje in prijazno prihodnost

Okoljska ozaveščenost ni zgolj trend, temveč je danes postala nuja pri ohranjanju prijaznega okolja. Družba Mobitel je na področju varovanja okolja aktivna že vrsto let, svoj nastop na trgu in ponudbo pa oblikuje v skladu z družbeno odgovornim ravnanjem.

Podpora delovanju Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS

V družbi Mobitel se že od začetka svojega delovanja zavedamo družbene odgovornosti in pomena sodelovanja s širšim okoljem. V prepričanju, da morajo podjetja, naravnana v prihodnost, vključevati varovanje okolja oziroma naravne dediščine v vse svoje poslovne dejavnosti, se je v letu 1995 porodila ideja o začetku sodelovanja z Društvom za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS). Dolgoročno partnerstvo in skupne aktivnosti so pomembno vplivali na prepoznavo vloge društva in na pomen varstva ptic ter ohranjanje narave v najširši slovenski javnosti. Dolga leta pa je

družbo Mobitel spremljal korporativni slogan Svoboden kot ptica – vse od začetka sodelovanja z DOPPS-om pa do spremembe ob uvedbi tretje generacije mobilnih telekomunikacij Mobitel UMTS. Sodelovanje se je z leti poglobljalo in preraslo v partnerstvo, iz katerega so se razvile številne naravovarstvene akcije, s katerimi nam je s skupnimi močmi uspelo vzbuditi podporo za varstvo ptic in njihovih habitatov. Primer sodelovanja velja kot precedenčni primer v Sloveniji, s tem ko smo v družbi Mobitel kot prvi povezali svoj marketinški pristop z varovanjem okolja in naravne dediščine skozi konkretne naravovarstvene akcije.

Krajinski park Sečoveljske soline

Da v Mobitelu odgovorno skrbimo za naravno in kulturno dediščino, je tudi dokaz sodelovanja s Krajinskim parkom Sečoveljske soline. Od leta 2002 s Sečoveljskimi solinami upravlja podjetje Soline, d. o. o., v lasti družbe Mobitel, katere namen je ohranjanje solin kot pomembne nacionalne naravne in kulturne dediščine ter nadaljnji razvoj tradicionalnega solinarstva. Sečoveljske soline niso zgolj bogato območje pridobivanja soli, so tudi pomemben ekosistem, saj svojevrstno preoblikovano življenjsko okolje daje dom številnim pticam. Slanost solinskih tal omogoča ravno pravšnjo zaraščenost tal za gnezditve, kritje in zaščito

pred plenilci, obširni solinski bazeni s slano vodo in obilico hrane pa privlačijo številne selee ptice. Po solinskih kanalih se globoko v notranjost solin pretaka morska voda, ki s seboj prinaša veliko hrane (planktonskih organizmov, drobnih vretenčarjev in ribjih mladice), ki jo ptice v plitvi vodi z lahkoto prebirajo.

Edinstveni ekosistem Sečoveljskih solin je tako dom za kar 260 vrst ptic. Na solinah gnezdi 90 vrst, med njimi tudi nekatere, ki v Sloveniji gnezdiijo le na tem območju, hkrati pa tu raste tudi več deset ogroženih vrst rastlin.

Varovanje okolja in trajnostni razvoj

V družbi Mobitel poskrbimo za okolju prijazno odstranitev in reciklažo vsakega odsluženega mobilnika, baterije ali polnilnika. Okolju prijazne vrednostnice Mobi in polnitve Mobiračunov z Moneto pa uporabnike spodbujajo k ekološkemu ravnanju. V Mobitelovi ponudbi se za vse okoljsko osveščene najde tudi okolju prijazen solarni polnilec baterij mobilnikov, ki ne uporablja omrežne napetosti in vsebuje dodatni akumulator. Vsekakor priročna rešitev, ki za svoje delovanje ne potrebuje elektrike.

Družbena odgovornost je pot, ki ustvarja lepšo prihodnost za okolje ter svet in na katero bodo slej ko prej morala stopiti vsa podjetja. V družbi Mobitel na primer za primerno rabo energije

je skrbimo z varčno osvetlitvijo, spodbujamo elektronsko izmenjavo informacij z namenom zmanjšanja tiskanja dokumentov ter zbiramo izrabljene kartuše tiskalnikov in jih predamo podjetjem, ki jih reciklirajo, zbrana sredstva pa namenimo v dobrodelne namene.

Ker se v družbi Mobitel zavedamo, da se prijazna prihodnost lahko gradi le na trdih temeljih, smo na pomoč že večkrat priskočili pri odpravi posledic naravnih ujm in potresov, ki so prizadele posameznike. Že dolga leta podpiramo tudi mnoge humanitarne projekte, ki izboljšujejo življenjske razmere vseh nas. Prvi v Sloveniji smo razvili in uvedli zelo priljubljene SMS Donacije, darovali sredstva

za nakup vrste pomembnih medicinskih aparatov, tudi aparatov za oživljanje, ki so razporejeni po vsej Sloveniji v Mobitelovih centrih. Veliko pozornosti je bilo namenjene sodelovanju z Rdečimi noski, Zvezo prijateljev mladine Slovenije, Bralno značko in mnogimi drugimi projekti za naše najmlajše ter socialno ogrožene posameznike in družine. Odgovornost Mobitel izkazuje tudi do svojih zaposlenih z zagotavljanjem družini prijaznega podjetja, ki jim omogoča lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja.

Prave storitve. Za pravo ceno

Danes si že težko predstavljamo vsakdanjik brez mobilnega telefona, zato za vas razvijamo lastne rešitve ter vam ponujamo skrbno pripravljene pakete in storitve, ki vam olajšajo zasebna ali poslovna opravila. Ponudba je zelo pestra in prihrani lahko cela družina, če izberete Družinsko vez in z enomesečno naročnino povežete tudi do šest Mobitelovih števil. Mobitelovim mobilnim storitvam pa lahko dodate tudi Mobitelovo ponudbo širokopasovnih storitev M4: M4 SiOL internet/optika, M4 SiOL telefonija in M4 SiOL TV. Družinski člani tako brezplačno med seboj komunicirate znotraj Mobitelovega omrežja, pošiljate SMS-e in MMS-e, na dom pa lahko prejimate le en skupen račun. Preizkusite in izkoristite ugodnosti mobilnega interneta, saj vam zagotavljamo največjo pokritost Slovenije z megabitnim internetom, brezžično povezavo pa vam omogoča tudi NeoWLAN. Na poti lahko prek svojega mobitela preverite elektronsko pošto ali pa izkoristite brezplačno poskusno uporabo Mobilne TV za 24 ur. Spremljate lahko že 12 programov, za enostavno upravljanje z njimi pa prek mobilnega Planeta prenesite brezplačen predvajalnik. Za tiste, ki ste veliko v tujini, smo pripravili storitev M:Stik, ki vam tudi v tujini omogoča klice po domači tarifi, dohodni klici pa so prav

tako brezplačni kot v Sloveniji. Vse kar potrebujete, je M:Stik v obliki ključa USB, osebni ali prenosni računalnik ter lokalno povezavo z internetom.

Povezani

Preverite ponudbo paketov Povezani, ki so prilagojeni različnim potrebam uporabnikov. Sedaj smo obstoječe pakete obogatili z novim paketom Povezani 22. S svojo ponudbo bo razveselil predvsem uporabnike, ki veliko kličete v Mobitelovo omrežje in radi pošiljate SMS-e. Izbirate pa lahko tudi med drugimi paketi Povezani 11/33/44/55/77, ki v mesečni naročnini že vključujejo določene količine pogovorov, SMS-ov in MMS-ov ter prenosa podatkov. Paketi Povezani 44/55/77 imajo vključeno naročnino in priključno takso tudi za M:Stik. Povezani 77 pa vključuje naročnino in priključno takso še za Poslovni Integral ali BlackBerry ter omogoča neomejeno komunikacijo in brskanje po spletu. S katerim paketom Povezani pa bi vi največ prihranili?

Ohranite stike s svojimi najbližjimi

Izberite Penzion plus paket, ki je na kožo pisan starejšim od 60 let in upokojencem, ki jim mobitel pomeni številne možnosti povezovanja s prijatelji, otroki in vnuki. Paket ima ugodno mesečno naročnino, brez priključne takse, na voljo pa so tudi ugodni in skrbno izbrani mobiteli, ki so z velikimi zasloni in tipkami prijazni do uporabnikov. Izbirate lahko tudi med LG KF300 Wine ali Sagemom My850c, ki imata velike tipke in pregleden zaslon. Naročniki imajo vključene tudi brezplačne klice v Posvetovalnico za srce in ožilje ter druge ugodnosti.

Moj Mobi. Moj svet

Predplačniški paket Mobi nima mesečne naročnine, a vendarle ponuja številne ugodnosti. Z vklopljeno storitvijo Povej vse se bodo vaši pogovori obračunali na klic in ne več na minuto. Tako boste lahko klepetali dlje. Na voljo so tudi različni SMS-paketi in podatkovni paketi, kjer za določeno ceno dobite določeno količino storitve. Ob koncu šolskega leta pa lahko svojim otrokom ali vnukom, ki bodo v tem šolskem letu imeli vsaj tri petke v svojem spričevalu, kupite Mobipaket z mobitelom in hkrati dobite Odličnjakov bonus – 5 EUR!

Instantno hitro do interneta

Z Instant Internetom imate lahko hiter in enostaven, predvsem pa zanesljiv dostop do glasbe, filmov, prijateljev in drugih različnih vsebin ter e-pošte. Za neomejeno doživetje interneta izberite Internet neomejeno in za ugodno mesečno naročnino neomejeno brskajte v spletu. Preverite tudi odlično ponudbo prenosnikov, kot so Lenovo SL500+, Asus EEE 1000H Go ter Apple MacBook s priloženim modemom USB. Brez čakanja do širokopasovnega interneta doma, v pisarni, na vikendu ali izletu. Bodite vedno seznanjeni z dogajanjem po svetu.

Pridite! Nagradili bomo vašo zvestobo

Včlanite se v Mobitelov program zvestobe in zbirajte Točke povezanosti. Prve Točke povezanosti prejmete že ob včlanitvi v Mobitelov program zvestobe, nato pa se samodejno seštevajo za vsako dopolnjeno leto članstva, redno plačevanje računov oziroma polnjenje Mobiračunov, število aktivnih naročniških razmerij oziroma Mobištevilk ter za mesečno porabo oziroma višino polnitve Mobiračunov. Včlanitev je brezplačna, le izpolnjeno pristopnico pošljite na Mobitel, d. d., 1537 Ljubljana. Točke povezanosti lahko zamenjate za popust pri nakupu mobilnih ali dodatne opreme, bonus sporočila SMS in/ali MMS, popust na računu oziroma polnitve Mobiračuna. Stanje zbranih točk preverite tako, da kadarkoli z nosilne številke pošljete SMS z vsebino TOCKE na 1919.

Še vedno si s pticami delimo nebo!

Mobitelovo ponudbo lahko preverite na www.mobitel.si, na brezplačni številki Centra za pomoč uporabnikom za Mobitelove uporabnike 041 700 700 ali v Poletnem prodajnem katalogu.

1809 200-letnica rojstva

1859 150-letnica izida knjige
O izvoru vrst z naravnim izborom

<http://dbs.biologija.org/darwin/>

1

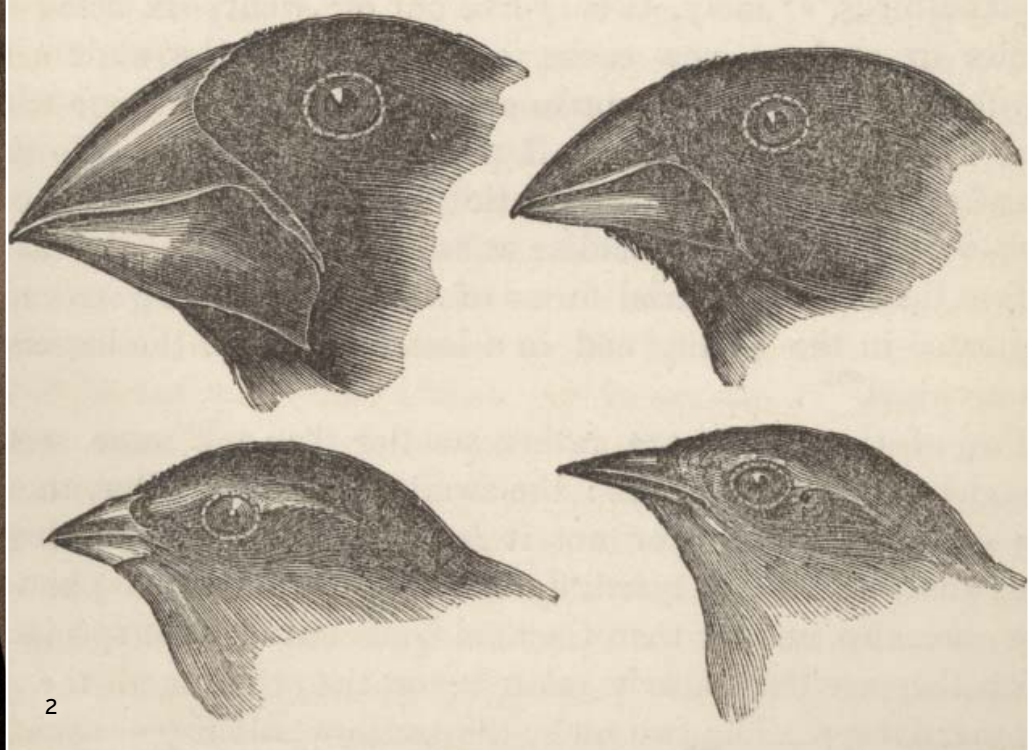

Zavod RS za šolstvo
(izdajatelj plakata)

Univerza v Ljubljani
Biotehniška fakulteta
Oddelek za biologijo

Društvo biologov Slovenije

2

Charles Darwin, evolucijska teorija in ptice

// Peter Trontelj

1: Tudi v Sloveniji so se biološke organizacije in društva zavzele za počastitev Darwinovega leta 2009 in med drugim izdale tale plakat. V letošnjem letu potekajo mnoge prireditve, namenjene obveščanju in ozaveščanju ljudi o evolucijskem nauku, njegovem pomenu za razumevanje pestrosti življenja na Zemlji, in nenazadnje nujnosti ohranjanja naravnih evolucijskih procesov za prihodnost.

2: Gouldova risba Darwinovih ščinkavcev z Galapaških otokov. Bližnje sorodne vrste imajo različno velike in oblikovane kljune, s katerimi izkoriščajo različne vire hrane. Evolucijski dejavnik, odgovoren za preoblikovanje vrst in njihovo prilagajanje na nova okolja, se imenuje naravni izbor.

3: Lobanje udomačenih pasem golobov so si med seboj tako različne, kot da bi pripadale različnim vrstam ali celo rodovom.

V Darwinovem letu, ko obhajamo 200. rojstni dan velikega naravoslovca in 150. obletnico prvega izida njegove znamenite knjige, je člankov, oddaj, razstav in drugih informacij o evoluciji na pretek. Charles Robert Darwin (12.2.1809 – 19.4.1882) je kot eden največjih znanstvenih umov tako bogato predstavljen na svetovnem pa tudi slovenskem spletu, da v Svetu ptic ne bomo nizali podatkov o njegovem življenju in delu. Raje pogledajmo, kako so Darwina vodile in navdihovale ptice, ter kako lahko ob primerih iz ptičjega sveta razložimo in razumemo osnove njegove evolucijske teorije.

Knjigo "O nastanku vrst z naravnim izborom" uvede nekaj odstavkov pojasnil in opravičil zaradi nepopolnosti in s priznanjem, da je do skoraj enakih zaključkov prišel tudi njegov sodobnik Alfred Russel Wallace (kljub veličini svojega odkritja je bil Darwin skromen in zadržan). Takoj zatem sledi prvi primer iz narave, s katerim želi ponazoriti, da zunanji vplivi ne zmorejo oblikovati vse pestrosti živih bitij. Odločil se je za ptico. Natančneje za detla, tako čudovito prilagojenega, z nogami, repom, kljunom in jezikom kot nalašč za lov žuželk pod drevesno skorjo. Resda ne izvemo katerega, a veliki detel (*Dendrocopos major*), ki ga bomo prihodnjič uzrli na sprehodu, bo kar pravišnji, da se mu posvetimo s posebno pozornostjo. Poskusimo ga opazovati z očmi zvedavega opazovalca, občudujoč skladnost bitij z njihovim okoljem. No, resnici na ljubo je treba povedati, da že v naslednjem stavku govori o omeli. Darwin ni bil ornitolog nič več, kot je bil botanik, sistematik, ljubiteljski gojitelj, ekolog, biogeograf, geolog ali paleontolog. Njegovo zanimanje za naravo je bilo vsestransko in večplastno. Le tako je lahko v navidez nepovezanih bitjih

z različnih koncev sveta uzrl skrite, vsem skupne osnovne zakonitosti.

Ko jih enkrat poznamo, so videti tako jasne in logične, vsakomur razumljive brez naravoslovnega predznanja, da se lahko le čudimo ljudem, ki si trudijo izpodbijati njihovo veljavnost. Celotno Darwinovo evolucijsko teorijo lahko strnemo v štiri postavke, štiri postulate, ki so preplet opazovanj, posplošitev in zaključkov:

1. Posamezni osebki iste vrste in celo iste ožje skupnosti ali populacije so med seboj različni.
2. Velik del te različnosti podedujejo potomci.
3. Starši imajo vselej več potomcev, kot jih lahko preživi. Potomci se "bojujejo" za obstanek, bodisi drug z drugim, z osebki drugih vrst, ali z dejavniki nežive narave.
4. Preživetje in razmnoževanje v novem rodu nista nalključna. Bolj verjetna sta pri tistih potomcih, katerih lastnosti so za preživetje in razmnoževanje v danih okoliščinah ugodnejše. Take lastnosti bodo postajale iz generacije v generacijo bolj pogoste. Temu pravimo naravni izbor ali naravna selekcija. Darwin ji je upravičeno pripisal glavno vlogo med evolucijskimi dejavniki.

Postulati pravzaprav opisujejo naravne procese, katerih rezultat je spreminjanje lastnosti živih bitij ob nasledstvu generacij, ali evolucija. Vse drugo, pravi Darwin, je le eno samo dolgo utemeljevanje. In utemeljevanje je bilo resnično potrebno, kajti predstave tistega časa o raznolikosti živega sveta so bile hudo napačne. Darwin je videl velik pomen v raznolikosti pasem domačih živali, kajti pri njih bi morale biti jasno, da so nastale pod umetnim izborom, da jih je torej na nekakšen način oblikoval človek

3

4

5

v razmeroma kratkem času. Pasma iste vrste so pogosto med sabo tako različne, da bi jih, če bi šlo za divje živali, taksonomi uvrstili v različne rodove. In če se lahko spreminjajo pasme pod umetnim izborom, zakaj se ne bi mogle vrste pod naravnim? A Darwin ni imel tako lahkega dela. Rejci in gojitelji tistega časa so bili prepričani, da je vsaka pasma in sorta zase vzniknila iz svoje, na las podobne divje predniške vrste. Da teh domnevnih prednikov nikjer v naravi ni videti, rejcev ni motilo. Darwin je torej moral pokazati, da je vsa silna pestrost nekaterih udomačenih vrst vzniknila po udomačitvi in načrtnem izboru iz ene same, dokaj enotno grajene divje vrste. Spet so mu pomagale ptice, tokrat golobi. Z ljubeznijo golobarja se je lotil gojenja vseh pasem, ki jih je lahko dobil. Po skrbnem preučevanju njihovih morfoloških in vedenjskih razlik – te so bile ogromne – je zaključil, da gre za eno in isto vrsto, potomko divjih skalnih golobov (*Columba livia*). Ne križanje med pasmami, temveč selekcija na osnovi raznolikosti je tista, ki vodi v spreminjanje.

Spoznanje, da se vrste v naravi spreminjajo, da niso od vedno take, kot so bile ustvarjene, je osnova evolucijske misli. Darwin je do njega prišel ob pomoči – ptice. Oponašalci (rod *Mimus*) z južnoameriške celine so bili podobni, a tudi različni od tistih, ki jih je odkril na Galapaških otokih. Še več, razlikovali so se tudi oponašalci z različnih otokov, a so bile razlike med njimi manjše. Menda je bila ključna vrsta za Darwinovo postopno spoznanje floreanski oponašalec (*Mimus trifasciatus*), ki je s tem postal najpomembnejša ptica v zgodovini znanosti. Od 1835, predzadnjega leta njegovega potovanja z ladjo Beagle, ko je prvič postal pozoren na te razlike med zelo sorodnimi vrstami, do končnega izoblikovanja evolucijske teorije v Knjigi "O izvoru vrst ..." sta minili dve dobri desetletji. Ptice ter druge živali in rastline oceanskih otokov in njihova primerjava z življem bližnjih celin so postali eden osrednjih Darwinovih argumentov. Veliko podobnost vendarle različnih vrst je nemogoče razložiti drugače kot s postopnim spreminjanjem, odkar so predniki s celine prileteli na otok. Niz utemeljitev sega še dosti dalje, vključno z morda najbolj prepričljivo: osamljeni oceanski

otoki so brez kopenskih sesalcev. Ne zato, ker jih tam ne bi nihče ustvaril, temveč zato, ker niso sposobni plavati tako daleč. Pač pa na njih upravičeno pričakujemo netopirje, ki lahko priletijo. Dejansko živijo na oceanskih otokih mnoge endemne vrste, ki so se tam oblikovale ločeno od svojih celinskih sorodnikov.

Zakonec še povejmo, da je bil Darwinov ključni pomočnik ornitolog. Po Darwinovi vrnitvi v London je John Gould obdelal ornitološko zbirko po vseh tedanjih pravilih stroke. Gould je ugotovil, da oponašalci z različnih otokov pripadajo različnim vrstam, ter da isto velja za velikega in malega nanduja (*Rhea americana* in *R. pennata*). In Gould je Darwina opozoril na raznovrstnost znamenitih ščinkavcev – pravzaprav strnadov (Emberizidae) in tangar (Thraupidae). Bližnje sorodni, endemni galapaški ščinkavci se med seboj razlikujejo po kljunih: od drobnega, žužkojedega, do najdebelejšega, za tretje najtrših lupin. Darwin je ob skoraj popolnem nizu prilagoditev na različne vire hrane slutil delovanje naravne selekcije, ki je nove vrste ustvarila iz vsem skupne predniške. Njegovi ščinkavci so kasneje postali glavni oznanjevalci novega, veličastnega pogleda na življenje. ●

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno. S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga. Pred kratkim je Saxifraga pripravila spletno stran www.saxifraga.nl, kjer lahko za namene predavanj brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajin ipd.

Pa vendar gre za nedavne potomce skalnih golobov, ki se med seboj še vedno lahko uspešno križajo. Darwin je učinkovitost umetnega izbora uporabil kot enega izmed dokazov, da se vrste lahko spreminjajo tudi tako, da se dedujejo samo izbrane lastnosti.

4: Gouldova upodobitev floreanskega oponašalca, ki ga je Darwin opazoval na Galapaškem otoku Floreana. Razlike med njim in oponašalci s sosednjih otokov ter tistimi s celine so majhne, a vendarle dovolj velike, da je ornitolog John Gould v njih prepoznal različne vrste. Darwin je ob teh pticah pričel spoznavati, da se nove vrste razvijajo iz predniških po naravni poti.

Objavljeno z dovoljenjem Johna van Wyhe, urednika spletne strani o celotnem delu Charlesa Darwina (<http://darwinonline.org.uk/>).

5: Glede na Darwinove primerke je njegov ornitološki pomočnik John Gould spoznal, da živita v Južni Ameriki kar dve vrsti nandujev. Na sliki je veliki nandu (*Rhea americana*). To odkritje je Darwina napeljalo na idejo, da vrste v naravi niso stalne, pač pa jih oblikujejo nekateri drugi mehanizmi.

foto: Tom Davis

Stara sova

// prevod: Petra Vrh Vrezec in Al Vrezec

1: Lesna sova
risba: Žarko Vrezec

Moderato

mf 1. Zve - čer, ko mrak se k tlom spu - sti se so - va pre - bu - di. Iz du - pla svo - je - ga zle - ti, se
mp 2. Na lov v ti - ho noč hi - ti, ko dru - go že vse spi. Ne sli - šnost pa po - ma - ga ji, da

7
gla - sno o - gla - si.
plen svoj u - lo - vi.

Konec

"Hu, hu, huuu."

Ped.

Bastien, J. (1985): Bastien piano basics (piano level 1). - Neila A. Kjos music company, San Diego, California.

Nikon Action EX 8x40 CF

€ 129.-

-15%

**Za člane DOPPS nudimo
-15% popust na vse Nikon
Sport Optics izdelke.**

Nikon Sport Optics

Nikon Sport Optics trgovci:

Tehnootika Smolnikar, Brnčičeva 13, 1231 Ljubljana
telefon: 01 426 32 72, e-pošta: tehnootika@siol.net
splet: www.tehnootika-smolnikar.si

Studio Černi, Cvetkova ulica 2, 9000 Murska Sobota
telefon: 02 53 49 330, e-pošta: promocija@siol.com
splet: www.digfoto.net

www.nikon.si

V OKVIRU FOTOGRAFSKEGA NATEČAJA Z NASLOVOM FOTOGRAFIJA MESECA VABIMO K SODELOVANJU VSE FOTOGRAFE Z MOTIVI PROSTOŽIVEČIH PTIC IN NARAVE.

Fotografija meseca

PTICE

Pravila fotonatečaja:

- Možno sodelovanje v tematski skupini "Ptice" in "Narava" v treh težavnostnih skupinah ter dodatni skupini za mlajše od 18 let,
- Avtorji mesečno poljubno sodelujejo v eni od tematskih skupin,
- Mladi lahko svoje fotografije uvrstijo v katero od treh težavnostnih skupin, vendar bodo obravnavani tako kot starejši fotografi.

Osnovne zahteve:

- V težavnostni skupini 1 je velikost fotografije omejena z vsaj 3.000 slikovnimi pikami po daljši stranici,
 - pri ostalih skupinah pa z vsaj 2.000 pikami po daljši stranici,
 - Mladi lahko sodelujejo v prvi skupini z drugo dimenzijo,
 - Fotografije ptic na gnezduh niso dovoljene,
 - Slike ne smejo biti uokvirjene, imeti označbe avtorja fotografije ali karšnekoli označbe, iz katere bi bilo mogoče razbrati avtorstvo,
 - Fotografije morajo biti v formatu JPG,
 - s posameznim e-sporočilom ne presežite velikosti 10 MB,
 - Fotografija mora biti označena s podatki o avtorju, nazivom slike in kategorijo, v katero uvrščate svoje posnetke (1, 2, 3, ml).
- Primer: Janez Novak-vodomec na preži-1.

Pokrovitelj fotonatečaja je Nikon.

Med zbranimi fotografijami bomo vsak mesec izbrali fotografije meseca in dodatne štiri fotografije, ki se bodo uvrstile v ožji izbor nagrajenih. Ob koncu leta bo strokovna žirija izmed ožjega izbora izbrala sliko leta, ter podelila nagrado - **profesionalni komplet za digiskopijo znamke Nikon**. Fotografije meseca bodo objavljene v Svetu ptic, ter na spletni strani društva www.ptice.si

Ljubljanska sekcija DOPPS
Vojko Havliček, predsednik

1

2

3

4

5

6

Ptice v gozdu

»Kakršna hrana, takšen kljun«

// Dominik Bombek

1: Krivokljun (*Loxia curvirostra*; slika 1) foto: Dejan Grohar, sloka (*Scolopax rusticola*; 2) foto: Ivan Esenko, brglez (*Sitta europaea*; 3) foto: Janez Papež, kragulj (*Accipiter gentilis*; 4) foto: Matej Vranič, velika sinica (*Parus major*; 5) foto: Matej Vranič, dlesk (*Coccothraustes coccothraustes*; 6) foto: Vlado Jehart

Pri pticah v gozdu lahko opazimo, da imajo različno oblikovane kljune, kar je povezano z načinom prehranjevanja.

Tako kot v prejšnji publikaciji se bom tudi v tem članku osredotočil na ptice v gozdu. Zanima me, ali obstaja povezava med obliko kljuna in vrsto hrane. O tem se je spraševal že pred 200 leti rojeni Charles Darwin. Darwinu kot nemu največjemu naravoslovcu je žal v osnovnošolskih učbenikih namenjenih zelo malo vrstic, pa bi si po mojem mnenju zaslužil kar nekaj strani.

Darwin je preučeval ščinkavce na otočju Galapagos in prišel do zanimivega zaključka. Ščinkavci na Galapagosu se razen po obliki kljuna dosti ne razlikujejo od ščinkavcev v Srednji in Južni Ameriki. Za povrh pa je ugotovil, da obstajajo razlike med ščinkavci iz vsakega posameznega otoka Galapagosa. Sklepal je, da bi lahko bili ščinkavci z Galapagosa potomci ptic, ki so nekoč priletele s celine, razlike pa so nastale zaradi izolirane življenja na otočju. Ptice so se hranile s tisto hrano, ki je bila v obilju, posledica tega pa je bilo oblikovanje različnih oblik kljunov.

Tudi pri pticah v gozdu lahko opazimo razlike v obliki kljunov. Oblika kljuna je povezana z načinom prehra-

njevanja. Nekatere ptice (taščica, velika sinica ...) se hranijo z ličinkami, ki jih najdejo na drevju in grmovju. Za lovljenje take vrste hrane jim rabi kratek in tanek kljun, spet nekatere (dlesk, zelenec) imajo kratek in debel kljun. Z njim z lahkoto zdrobijo lupino semen. Sloka z dolgim in tankim kljunom v tleh pobira žuželke in deževnike. Ukrivljen kljun s prekrizanimi konicama rabi krivokljunu za pobiranje smrekovih semen med luskami storžev. Nekatere ptice imajo dolg, raven in debel kljun. Taka oblika kljuna jim omogoča, da z močnimi udarci razbijejo lupine semen. Detli s takim kljunom odbijejo kose trhlega lesa in poiščejo ličinke pod njim. Brglez pa z dolgim in močnim kljunom izbrska hrano med razpokami lubja. Ujede imajo močan in zakrivljen kljun. Kavljasto zapognjena zgornja polovica kljuna jim pomaga, da plen (male sesalce, ptice ...) oskubijo in razkosajo. ●

ČESA SMO SE NAUČILI?

Pri pticah lahko opazimo razlike v obliki kljunov. Glede na obliko kljuna lahko sklepamo, s kakšno hrano se ptica hrani. Če ima ptica kratek ali dolg in tanek kljun, se praviloma prehranjuje z žužkami. Ptice, ki imajo močan in debel kljun, se hranijo s semeni. Močan in zakrivljen kljun pa rabi za razkosanje plena.

Na spletni strani revije Svet ptic <http://www.ptice.si/projekti/svetptic> v zavihku Izobraževanje lahko najdete delovne liste in po obliki kljuna ugotovite, s čim se ptica hrani.

oblika kljuna

zakrivljen kljun s
prekrižanimi konicami

hrana

smrekova semena

oblika kljuna

dolg, tanek

hrana

deževniki,
žuželke v tleh

oblika kljuna

kratek, tanek

hrana

žuželke
in njihove ličinke

oblika kljuna

močan in zakrivljen

hrana

ptice, veverice

oblika kljuna

dolg, debel

hrana

žuželke in njihove
ličinke pod lubjem

oblika kljuna

kratek, debel

hrana

semena češenj, gaber

Zimski ornitološki tabor, Škofije 2009

// Bojana Lipej in mentorji

1: Skupina za ptice na obali se je prvi dan posvetila raziskovanju Škocjanskega zatoka, kjer so poleg ptic občudovali tudi dva nova prebivalca, kamarška konja. foto: Borut Mozetič

2: Na morju je skupina za vrstno pestrost in številčnost ptic videla pestro ptičjo favno, predvsem ponirke, slapnike, kormorana (*Phalacrocorax carbo*; na sliki) ter mnoge race. foto: Jure Bizjak

V času vsemogočne računalniške tehnologije, ki nas vedno znova preseneča z novimi proizvodi, se pogosto dogaja, da postanejo mnogi otroci skorajda odvisni od računalniških igrice, komuniciranja prek računalnika ali »surfanja« po internetu. Še posebej je to problematično v zimskem času, ko ob dolgih večerih obsedijo pred računalnikom ali televizijo. Že res, da narava pozimi počiva in je zelenja v naravi le toliko, kolikor je zimzelenih rastlin, pa vendar to ne pomeni, da se nič ne dogaja. Številne ptice pridejo prezimovat v naše kraje, druge se klatijo iščoč hrano, tretje pa se pojavljajo na obisku kot zimski gostje. Zato je zamisel o zimskih ornitoloških taborih že s tega vidika zelo dobrodošla. Letos se je ponovno izkazalo, da je bilo število zainteresiranih otrok preveliko, tako da so se tabora lahko udeležili le nekateri. Gotovo jih je pritegnilo povabilo, da bi s svojimi sovrstniki z različnih šol preživeli teden dni, spoznavajoč ptice slovenskih obalnih mokrišč, posebnosti izjemne naravne dediščine in se nenadnje tudi med seboj spoznali. V Slovenski Istri je zima bolj mila kot drugje v Sloveniji in torej bolj naklonjena ornitološkim terenskim izletom. Če k primernemu podnebjju in z mokrišči ter drugimi pomembnimi ornitološkimi lokalitetami bogatemu območju dodamo pripravljenost in požrtvovalnost mentorjev, potem dobimo idealen »zavarek« za izpeljavo zimskega ornitološkega tabora.

V nadaljevanju sledijo poročila različnih skupin o delu na taboru, ki je potekal med 14. in 19. februarjem:

Skupina za ptice na obali

Na letošnjem zimskem taboru smo se posvetili spoznavanju in raziskovanju ptic na obali. Da bi bili pri tem čim bolj uspešni, smo se odločili raziskati oziroma prehoditi čim več naravnih odsekov slovenske obale. Naši skupini se je na terezu pridružila še skupina pod mentorstvom Bojane Lipej. Prvi dan smo se najprej posvetili raziskovanju Škocjanskega zatoka, kjer smo poleg ptic občudovali tudi dva nova prebi-

valca, kamarška konja. V Škocjanskem zatoku nas je navdušilo opazovanje brkate sinice (*Panurus biarmicus*), ki se je skrivala med trstičevjem in so nas nanjo opozorili člani druge taborne skupine, ki so takrat v rezervatu popisovali mokože (*Rallus aquaticus*). Naslednji dan je bil namenjen spoznavanju ptic na območju obale od Izole do Strunjanskih solin. Čeprav je bilo vreme sončno in morje dokaj mirno, smo na odprtem morju opazili manj različnih vrst ptic kot pa nato v Strunjanskih solinah. Tam smo lahko videli malega (*Actitis hypoleucos*) in zelenonovega martinca (*Tringa nebularia*), male (*Egretta garzetta*) in velike bele (*E. alba*) ter sive čaplje (*Ardea cinerea*), liske (*Fulica atra*), vmes pa nam je opazovanje s svojimi barvami popestril še vodomec (*Alcedo atthis*). Tretji dan smo se odpravili na Debeli rtič, na slani travnik Sv. Nikolaj ter na školjčičišče. V nasprotju s prejšnjim dnevom smo na odprtem morju opazili več različnih vrst ptic, kot so npr. polarni slapnik (*Gavia arctica*), čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*), vranjek (*Phalacrocorax aristotelis*), kormoran (*P. carbo*) in večje število srednjih žagarjev (*Mergus serrator*).

Naše spoznavanje ptic na obali smo zaključili s terenskim dnevom v Sečoveljskih solinah in Fiesi. Sečoveljske soline so nas razveselile z velikim številom različnih vrst ptic, kjer smo se lahko naučili, kako se štejejo velike jate ptic. Zadnji terenski dan na taboru pa je bil namenjen opazovanju ptic na izlivu reke Soče v Italiji, ki je že tradicija zimskega ornitološkega tabora.

Za zaključek lahko napišemo, da smo na taboru spoznali veliko novih vrst ptic in se pri tem tudi zabavali.

Mentorici: Neda Kranjec in Tamara Čelhar
Mlade ornitologinje: Ana Baraba, Zala Dimc, Ajda Hain in Helena Šukljan

Skupina za vrstno pestrost in številčnost ptic

Čeprav se je naša skupina na terenu pridružila skupini pod mentorstvom Nede Kranjec in Tamare Čelhar, je bila naša naloga drugačna. Želeli smo ugotoviti, ali obstajajo razlike v vrstni pestrosti ptic in njihovi številčnosti na naravnih odsekih obale in na urbaniziranih območjih.

Raziskovalno delo na taboru smo začeli v Škocjanskem zatoku. Ker smo bile skoraj vse udeleženke v tej skupini na taboru

že lansko leto, smo si z veseljem ogledale, kaj je »novega« v rezervatu. Najprej smo opazile dve kamarški kobili, ki se nista pustili motiti pri počitku, nato pa so našo pozornost pritegnile pribe (*Vanellus vanellus*), veliki škurh (*Numenius arquata*) in kozice (*Gallinago gallinago*), ki so iskale hrano na vlažnih travnikih Bertoške bonifike. V popoldanskih urah smo popisovale ptice, ki se pojavljajo na ožji obalni črti od Žusterne do Luke Koper, to je na območju, ki je dokaj urbanizirano. Opazile smo samo rumenonoge galebe (*Larus michahellis*), ki so v velikem številu posedali po pomolih in med barkami. Drugi terenski dan je bil namenjen popisovanju ptic, ki smo jih opazili na območju obalne linije od Simonovega zaliva do Strunjana (večji del tega območja spada v Krajinski park Strunjan). Na odprtem morju smo opazili le polarnega slapnika, nekaj kričavih čiger (*Sterna sandvicensis*), rumenonoge galebe in vranjeka, ko pa smo prišli na območje Strunjanskih solin, je bila vrstna pestrost povsem drugačna. Razveselili so nas martinci, čaplje, vodomec, jata lisk in še kaj.

Posebej zanimiva je severna koprška obala, tja smo se odpravili tretji dan. Slikovite obrežne flišnate brežine v Naravnem rezervatu Debeli rtič so že same po sebi vredne ogleda, zato je bilo tam popisovati ptice še posebej zanimiva izkušnja. Na morju smo videli pestro ptičjo favno, predvsem ponirke, slapnike, obe vrsti kormoranov ter mnoge race na čelu s srednjimi žagarji. Ogledali smo si tudi drugo zavarovano območje in sicer mokrišče Sv. Nikolaja, kjer je ohranjen slani travnik. Dan smo sklenili na znanem pokopališču školjk pri Ankaranu, kjer je morje nanese lupine več kot 100 vrst različnih mehkužcev.

Četrti terenski dan smo si v dopoldanskem času ogledali Sečoveljske soline, ki so znane po svoji izjemni pestrosti ptičjih vrst, popoldne pa še Fieso z okolico. V Sečoveljskih solinah smo videli veliko raznolikost različnih bivaljšč in temu povezano ptičjo pestrost. Zadnji terenski dan na taboru pa smo bili na izletu v rezervatu na izlivu reke Soče v Italiji.

Vnovič se je izkazalo, da so zavarovana območja življenjska okolja, ki jih krasi izjemna pestrost ptičjih vrst. Gre predvsem za obalna mokrišča, ki so danes povsod v sredozemskem prostoru ogrožena življenjska okolja. Navzlic izjemnemu pomenu obrežnih mokrišč pa smo ugotovili, da so pomembna tudi druga življenjska okolja, tudi tista, ki jih najdemo v

urbaniziranih predelih. Po drugi strani pa je treba vedeti, da imajo različne vrste ptic različne ekološke zahteve, nekatere potrebujejo določena okolja, druge pa niso preveč izbirične pri izbiri habitatov.

Mentorica: Bojana Lipej

Mlade ornitologinje: Lia Lazar, Nika Mori, Nina Ribarič in Zala Vuga

Skupina za različne metode štetja ptic

Na zimskem ornitološkem taboru smo se pod mentorstvom Matjaža Premzla naučili več različnih metod štetja ptic. Tako smo en dan izkoristili za iskanje ujed. Odpravili smo se na hrib Kokoš in oprezali za planinskim orlom (*Aquila chrysaetos*). Žal smo ga videli zelo od daleč in na našo smolo je pihala rahla burja, tako da je zelo hitro odletel. Naslednji dan smo obiskali Sečoveljske soline, kjer smo opazovali vodne ptice. Na morju smo videli veliko rečnih galebov (*Larus ridibundus*), lisk, mlakarice (*Anas platyrhynchos*) ... Imeli smo srečo, da smo na izlivu Dragonje videli nekaj velikih škurhov in eno črno prosenko (*Pluvialis squatarola*). Spoznali smo, da je na morju veliko težje prešteti ptice kot v solinah, saj je morje bolj valovito in zato zahtevnejše za opazovanje in štetje ptic.

Na taboru smo dan izkoristili tudi za obisk Kraškega roba. Odpeljali smo se do vasi Zazid in od tam nadaljevali v smeri Goliča. Med potjo smo si ogledovali in med seboj primerjali različne vrste sinic. Na Kraškem robu smo videli ptice, ki rade gnezdiijo v skalnih stenah, kot sta sokol selec (*Falco peregrinus*) in krokar (*Corvus corax*). Kljub temu da je močno pihalo, smo na drevesnem vrhu videli krivokljuna (*Loxia curvirostra*). Do železniške postaje Zazid smo se vrnili po drugi poti in si vmes ogledali rove, ki jih je za seboj pustila vojska.

Na predzadnji dan tabora smo odšli na že tradicionalni izlet na izliv reke Soče v Italiji, kjer je bilo ogromno ptic. Največ je bilo beločelih gosi (*Anser albifrons*). Iz opazovalnic smo od blizu videli nekatere redke vrste ptic, kar so fotografi izkoristili za dobre fotografije.

Mentor: Matjaž Premzl

Mladi ornitologi: Tilen Barut, Matej Gamser, Gregor Mihelič, Jure Novak ter Anže Škoberne

3: Na taboru so dan izkoristili tudi za obisk Kraškega roba, kjer je skupina za različne metode štetja ptic na drevesnem vrhu opazovala krivokljuna (*Loxia curvirostra*).
foto: Dejan Grohar

4: Na predzadnji dan tabora so odšli na že tradicionalni izlet na izliv reke Soče v Italiji, kjer so največ našli beločelih gosi (*Anser albifrons*).
foto: Luc Hoogenstein / Saxifraga

5: Botanična skupina si je ogledala rastišče izredno redke in ogrožene marchesettijeve smetlike (*Euphrasia marchesettii*).
foto: Josip Otopal

6: Za zaključek napornih terenov so šli še na ogled slapa Stranice, pritoka reke Dragonje.
foto: Josip Otopal

Botanično – ornitološka skupina

Botanični skupini se je na terenu pridružila skupina pod mentorstvom Jerneja Figlja in Željka Šalamuna. Namen skupnih terenov je bil, da bi v celoti spoznali tako ornitofavno kot floro, ki si delita skupen življenjski prostor, kot ga je skozi tisočletja sooblikoval tudi človek. Poleg antropogenih dejavnikov (kmetijstvo, infrastruktura ...) smo spoznali tudi tipične naravne procese (sukcesija, sedimentacija, preperevanje ...), ki dajejo pečat današnji podobi Slovenske Istre.

Prvi dan smo se odpravili na Kraški rob. Najprej smo šli v Zaniograd, kjer smo si v neposredni okolici ogledali suhe kraške pašnike (združba nizkega šaša in skalnega glavinca) v zaraščanju s toploljubnimi drevesnimi in grmovnimi vrstami. Podrobneje smo spoznali derak (*Paliurus spina-christi*), mali jesen (*Fraxinus ornus*), puhasti hrast (*Quercus pubescens*), bodečo lobodiko (*Ruscus aculeatus*) ter zgodnjecvetoči nizki šaš (*Carex humilis*), ki gradi travno rušo. Nedaleč stran smo v toplih apnenčastih stenah že od daleč opazili temne zimzelene krošnje črnega hrasta (*Quercus ilex*) in širokolistne zelenike (*Phillyrea latifolia*), dveh pravih mediteranskih vrst, ki sta tu našli eno najsevernejših rastišč. Nato smo se odpravili v bližnjo vas Rakitovec, kjer smo si ogledali kale. Poudarili smo njihov pomen za človeka (napajanje živine, zalivanje vrtin ...) in naravo, saj kot edina oblika trajnih stoječih sladkih voda v neposredni okolici oblikujejo življenjsko okolje za organizme, ki so razvojno vezani na vodno okolje (dvoživke, kačje pastirje in druge žuželke, pritrjene ali plavajoče vodoljubne rastline ...).

Drugi dan smo raziskovali po neaktivnem delu Sečoveljskih solin, imenovanem Fontanigge, prav do izliva Dragonje v morje. Ogledali smo si v Sloveniji redka, slana in brakična rastišča slanuš, to so rastline, prilagojene slanim tlom. Seznanili smo se s procesi erozije, odnašanja in sedimentacije, ki so skupaj s človekom oblikovali današnjo podobo solin. Po ogledu solin smo se odpravili v dolino Dragonje, kjer smo se najprej ustavili na Steni. Stena in Sv. Štefan sta redka apnenčasta čoka (kamninski gmoti) v sicer flišni Slovenski Istri. Razliko v kamninski sestavi pa dobro nakazujejo rastline, ki tam rastejo. Ker je apnenec toplejša in bolj suha podlaga, nadmorska višina pa je nizka, najdemo tu najbolj termofilna travišča v Sloveniji. Nabrali smo nekaj evmediteranskih vrst, kot so: terebint (*Pistacia terebinthus*), koprivovec (*Celtis*

australis), rdečeploдни brin (*Juniperus oxycedrus*). Pa tudi progasti žafran (*Crocus corniculatus*), prvi znanilec pomladi, je že cvetel. Nato smo se odpeljali v Škrline, kjer smo spoznavali rečne habitate in dinamiko reke Dragonje, edine večinoma neregulirane reke, ki ima mediteransko hudourniški značaj. Za konec terenskega dneva smo si ogledali še rastišče izredno redke in ogrožene marchesettijeve smetlike (*Euphrasia marchesettii*). Rastlina uspeva le na nekaj rastiščih v dolini Dragonje in v sosednji Furlaniji, zato jo štejemo med ozko razširjene endemične vrste in je ciljna vrsta okoljevarstvenega projekta Natura 2000. Z odstranitvijo odvečne biomase (ročna košnja in odstranitev suhe trave) z rastišča ob Rokavi smo tudi praktično pripomogli pri ohranjanju te ogrožene vrste, ki za svoj obstoj potrebuje košnjo enkrat letno (od novembra do aprila) po osemenitvi, saj je enoletnica.

Tretji dan smo šli na ogled osapske stene in njenih znamenitosti. Na poti smo naleteli na precej rastlinskih vrst: južno sladko koreninico (*Polypodium australe*), lovor (*Laurus nobilis*), trokopi javor (*Acer monspessulanum*) in številne druge. Ob steni smo spoznavali vegetacijo skalnih razpok, med katero ima posebno mesto tommasinijeva popkoresa (*Moehringia tommasinii*), ki je že cvetela. Gre za predledenodobno rastlinsko vrsto, ki zahteva specifične rastiščne razmere, to so skalni previsi, kjer skozi ozke razpoke občasno rahlo meži voda z raztopljenimi hranili. Vrsta je stenoendemična in raste le na Kraškem robu na šestih lokacijah (eni v Italiji, tri v Sloveniji in dve na Hrvaškem). Zaradi nedostopnosti rastišč jo ogrožajo le plezalci, ki nevede pulijo nežne blazinice popkorese.

Drugi del terena smo raziskovali v okolici Podpeči in Zazida. Tu smo si ogledali tipično kulturno krajino, značilno za Kraški rob. Spoznavali smo visokodebelne sadovnjake, ekstenzivne vinograde, kraške košenice iz združbe dlakavega gadnjaka in oklasnice in flišne erozijske oblike.

Naslednji dan smo obiskali aktivni del Sečoveljskih solin, imenovan Lera, kjer smo se seznanili z zgodovino in načinom pridobivanja soli, ob tem pa srečevali številne organizme, ki so tu našli primeren življenjski prostor. Za zaključek napornih terenov smo šli še na ogled slapa Stranice, pritoka reke Dragonje.

Mentor: Josip Otopal

Mladi raziskovalci: Ellen Cilenšek, Jernej in Martin Kocjančič, Gaja Vuk

Ornitološko – botanična skupina

Naša skupina je delovala skupaj s skupino mentorja Josipa Otopala. Skupaj smo obiskali različna območja in se seznanili z njimi tako z ornitološkega kot z botaničnega vidika, vse z namenom varstva in ohranjanja narave. Ko smo zaključili uvodni administracijski postopek zbora udeležencev, sta se naši skupini odpravili na Kraški rob v Zanigrad, kjer smo zvedeli vse o bogastvu in ogroženosti Krasa. S pticami nismo imeli preveč sreče, a vendar smo se lahko nagledali kanje (*Buteo buteo*), nekaterim pa je uspelo s pogledom ujeti cararja (*Turdus viscivorus*). Soboto smo zaključili v Rakitovcu, kjer smo si ogledali obnovljene kale in razstavo v tamkajšnji osnovni šoli. Nedeljo smo preživeli v porečju Dragonje. Začeli smo kar v Sečoveljskih solinah, kjer smo na liskah in mlakaricah vadili preštevanje ptic v velikih jatah. V spomin so se nam vtisnili vodomci in prelepi par duplinskih kozark (*Tadorna tadorna*). Nadaljevali smo proti smeri toka Dragonje, kjer smo zaradi majhne številčnosti ptic v tem letnem času ušesa napeli na frekvenco botaničnih valov bratske skupine. Kljub temu smo zbrali toliko moči, da smo opazili prvega letošnjega prosnika (*Saxicola torquata*). Ker nam je do večerje ostalo še nekaj časa, smo sklenili, da ga izkoristimo v Škocjanskem zatoku. Glas ob brkatih sinicah je segel tudi do nas, vendar žal nismo imeli toliko sreče, da bi jih tudi opazili. Nasprotno! Imeli smo še večjo srečo, saj je bila na istem mestu tamariskovka (*Acrocephalus melanopogon*), ki je celo pela!

Ob Željкови predaji mentorske štafetne palice Jerneju smo se domenili, da skupina nadaljuje predhodno načrtano pot. Tako smo še naprej skupno spoznavali botanične in ornitološke zanimivosti Primorja. Najprej smo se odpravili v Osp. Presenetili so nas številni dleski (*Coccothraustes coccothraustes*), seveda pa ni šlo brez opazovanja dveh tipičnih gnezdilcev skalnih sten. Videli smo par sokolov selcev in opazovali par pridnih krokarjev pri znašanju gnezda. Po seznanitvi z ogroženimi rastlinami Kraškega roba smo pot nadaljevali proti Podpeči, kjer pa žal nismo imeli sreče s pričakovanimi skalnimi plezalčki (*Tichodroma muraria*). Smo pa bili toliko bolj veseli planinskega orla, ki nam je kar nekaj časa poziral z vrha stene. Zvečer smo čakali pod stenami v Socerbu, pa

velika uharica kar ni hotela zapeti. Naslednji dan smo začeli z obiskom Sečoveljskih solin. Zaradi močnega vetra ptičarsko nismo bili precej uspešni, duplinski kozarki in kreheljce (*Anas crecca*) smo pa le videli. Zvečer smo spet poskušali srečo z veliko uharico. Kljub slabši orientaciji na terenu pa smo tokrat le slišali samca in samico.

Mentorja: Jernej Figelj in Željko Šalamun

Mladi ornitologi: Kristina Jurman, Alenka Mrakovčič in Valentina Sergaš

Skupina za mokože

Skupina se je posvetila popisu mokoža na obali; svoje moči je usmerila predvsem v raziskovanje na območju ob izlivu Rižane ter na območje Naravnega rezervata Škocjanski zatok. Mokož, ta skrivnostna ptica, se zadržuje v trstičju ob vodi in ga zaradi njegove tihe narave in skrivnostnega življenja mnogokrat spregledamo. Brez ustrezne metode popisovanja bi najverjetneje ostal prezrt vrsta. Metoda popisovanja mokožev je temeljila na predvajanju posnetka njegovega oglašanja na več točkah, razporejenih po območju. Točke smo izbirali glede na primernost habitata, kjer se mokož najverjetneje zadržuje. Ob reki Rižani, predvsem pri izlivu in pa v večjih vodnih kanalih ob njej, smo odkrili osem mokožev, v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok pa kar 11, čeprav smo v rezervatu popisovali le ob sprehajalni poti. Da pa ne bi bilo delo preveč monotono, smo obiskali še Strunjanske in Sečoveljske soline ter Kraški rob. V dveh večerih smo obiskali tudi skalni steni, kjer naj bi se pojavljala velika uharica. Pri bolj znani lokaciji v Zanigradu nismo imeli sreče, tako kot tudi ne pri Pučah, vsaj kar se uharic tiče. A tu se nam je dogodila prava senzacija, saj so nas, tik preden smo hoteli oditi, prijetno presenetili šakali. Če bi se za zaključek ozrli nazaj, bi lahko dejali, da je bil izkupiček popoln.

Mentor Aljaž Rijavec

Mladi ornitologi: Tjaša Jarc, Gašper Kodele in Matej Kovačič ●

7: Skupina, ki se je posvetila popisu mokoža (*Rallus aquaticus*) na obali je ob reki Rižani odkrila osem mokožev, v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok pa kar 11. foto: Milan Cerar

8: Kljub temu, da v Zanigradu niso imeli sreče z veliko uharico (*Bubo bubo*), se je skupini dogodila prava senzacija. Tik pred odhodom so jo prijetno presenetili šakali (*Canis aureus*). foto: Alexander Sliwa

Gnezdilne košare za malo uharico // Boris Kozinc

1: Gnezditveno uspešnost lahko mali uharici (*Asio otus*) povečamo tudi z namestitvijo preproste košare za sadje.

foto: Boris Kozinc

2: Mala uharica mladičem prinaša voluharja v gnezdilno košaro.

foto: Boris Kozinc

Kljub sodobnim načelom v gozdnem gospodarstvu, da prizanašamo starim drevesom z dupli v gozdu in visokodebelnim sadovnjakom, je še vedno dobrodošlo nameščanje raznovrstnih umetnih dupel – gnezdilnic za ptice. S tem lahko povečamo gnezditveno uspešnost marsikateri ptici, sploh tisti, ki si sama ne more izdelati gnezda. Ena takih je tudi mala uharica (*Asio otus*).

Mala uharica je v Evropi splošno razširjena. Njeno gnezditveno območje sega na severu do Švedske, na jugu pa do Mediterana. V Sloveniji je pogosta in splošno razširjena stalnica. Živi na robovih manjših gozdov in v parkih. Gnezditvene začne marca, in sicer najpogosteje v starih gnezdih vran in kanj (*Buteo buteo*) pa tudi drugih ujed, čapelj in srak (*Pica pica*).

V katerih primerih nameščamo gnezdilne košare

Pred leti sem pri preučevanju gnezdenja male uharice na golfišču pri Lescah opazil, kako sta se za isto gnezdo bojevala mala uharica in postovka (*Falco tinnunculus*). Najprej so bila v gnezdu jajca sove, kasneje navadne postovke. Zaradi stalnega nadlegovanja druge vrste pa gnezdenje za nobeno ni bilo uspešno. Takrat sem se odločil, da bom na območju gnezdenja jeseni namestil 10 gnezdilnih košar, ki jih lahko zasedejo tudi škrlančarji (*Falco subbuteo*) ali sršenarji (*Pernis apivorus*).

Namestitev košare je smotrna tudi kot nadomestno gnezdo. Pred leti sem našel kaka dva tedna starega mladiča male uharice, ki je čepel na gnezdu – če bi kupčka dračja v velikosti dlani sploh lahko rekli gnezdo. Najverjetneje so preostali mladiči že prej padli iz gnezda. Na mesto, kjer je bilo dračje, sem v krošnjo borovca namestil gnezdilno košaro,

ki je mladičku do konca odraščanja pomenila varen nadomestni dom. Enako sem ukrepal leto kasneje, ko je zaradi nočnega neurja na tla padlo gnezdo s celotnim leglom. Pomembno se mi zdi, da gnezdenje v nadomestni košari poteka povsem naravno.

Kje je smotrno nameščati gnezdilne košare

Znano je, da male uharice gnezdiijo precej strnjeno. Razdalje med gnezdi pogosto niso večje od 100 metrov. Na 100 ha veliki površini golfišča pri Lescah je bilo v ozkem pasu, širokem le do 200 metrov in dolgem en kilometer, v obdobju 2003-2007 zasedenih vseh 13 gnezd. Čeprav je drevesna struktura na vsej površini enaka, so ptice gnezdzile le na okrog 20 odstotkih zemljišča. Zunaj tega območja jih kljub podobni drevesni strukturi nisem našel. Zato menim, da je smotrno nameščati gnezdilne košare samo v območju, kjer sove že gnezdiijo.

Kam namestiti gnezdilno košaro ali polico

Gnezditveno prebivališče malih uharic je raznoliko, še najbolj jim ustrezajo mešani gozdovi. Male uharice so na golfišču Bled zasedale le gnezda na borovcih in smrekah, čeprav sem pred desetletji pri Hrašah našel tudi precej zasedenih gnezd na lipah. Vsekakor so gnezda v iglavcih bolj skrita. To moramo imeti v mislih tudi pri izbiri lokacij za gnezdilne košare. Privežemo jo tik ob deblo in dobro prikrito v sredini krošnje.

Kakšne naj bodo gnezdilne košare

Lahko uporabimo preproste lesene zabojčke. Vsekakor naj bodo iz lesa, ki z leti preperi. Umetni materiali so sicer veliko bolj trajni, a ne sodijo v gozd. V košaro, zabojček ali zgolj na polico nasujemo tudi nekaj suhe trave, iglic in listja.

Kdaj je pravi čas za nameščanje

Najbolje je delo opraviti jeseni, da so košare narejene za gnezdenje zgodaj spomladi naslednjega leta.

1

Štajerska sekcija v letu 2008

// Matjaž Premzl

Pri pripravi tega poročila, kjer je lanskoletno delo sekcije bolj strnjeno, je mogoče razbrati, koliko truda se vlaga v vse naravovarstvene akcije. Mislim, da je zato treba pohvaliti vse, ki so se kakorkoli potrudili, da so vse aktivnosti potekale tako, kot so.

Na severovzhodnem delu Slovenije smo leto 2008 začeli s popisovanjem mokožev (*Rallus aquaticus*). Nato smo z mednarodnim štetjem ptic (IWC) prekopili na širši spekter vrst in prešteli najprej slovenski del, vikend kasneje pa še hrvaški del (50.260 ptic) prezimovalcev. Ko smo zaključili z vodnimi pticami, smo morali malo počakati na velike uharice (*Bubo bubo*). Preverili smo, ali so še vse na svojih mestih in ali je kje še kakšna nova. Sledilo je preverjanje pojavljanja še ene vrste sove in sicer pegaste (*Tyto alba*) na območju Dravskega in Ptujkega polja in na delu Pesniške doline. Vreme in sove so nam bili naklonjeni, saj smo dobili zelo dober odziv »pegic« (12 parov). Nato smo začeli s popisi za Novi ornitološki atlas gnezdk Slovence (NOAGS), pri katerem sodelujemo vsi aktivni člani sekcije. Za atlas v sekciji organiziramo skupinski popis, da se tako zberemo v večjem številu. To priložnost pa navadno izkoristimo tudi za popoldanski izlet na območju popisa (za iskanje redkih vrst). Poleg tega popisa ima skoraj vsak štajerski ornitolog tudi nekaj tetrad, ki jih popisuje v »solo« izvedbi.

Lani smo izvedli tudi akcijo popisa kavk (*Corvus monedula*), ki smo jo začeli kar med popisi za atlas, kajti podatki se bodo uporabljali povsod. Med temi popisi moram omeniti še FBI. Tu ne gre za policijo, ampak za monitoring splošno razširjenih vrst ptic kmetijske krajine, pri katerem sodeluje kar nekaj članov sekcije. Še preden se ti popisi zaključijo, se začne pregledovanje gnezd bele štorke (*Ciconia ciconia*). Lani je minil že deseti monitoring njenega gnezdenja. Seveda se s

tem popisi štajerske sekcije niso končali. Po gnezditvenem obdobju smo nadaljevali z monitoringi, ki potekajo skozi vse leto. Šteli smo ptice v ormoških bazenih za odpadne vode (enkrat na 10 dni), na Ptujskem ter Ormoškem jezeru in na zadrževalniku Medvedce (enkrat na mesec). Leto smo zaključili s popisi velikega srakoperja (*Lanius excubitor*), katerega popis bo v letu 2009 organiziran že desetič.

Poleg vseh teh popisov moram dodati še vse delovne akcije, ki potekajo vsako leto. To je pomoč članov navadni čigri (*Sterna hirundo*) in breguljki (*Riparia riparia*) pri pripravi primernih gnezdišč. Omeniti pa velja še pomoč beli štorcli s podstavki in druge intervencije za pomoč pticam. Pri vsem tem si člani odtrgajo še čas za vodenje izletov, ki so v okviru društva ali sekcije, in da je vsako prvo sredo v mesecu pripravljeno predavanje. ●

1: Štajerska sekcija je preverjala pojavljanja pegaste sove (*Tyto alba*) na območju Dravskega in Ptujkega polja in na delu Pesniške doline. Odziv je bil zelo dober in sicer kar dvanajstih parov.
foto: Janus Verkerk / Saxifraga

→ Postanite član DOPPS, pridružite se nam!

Želite prispevati k ohranjanju našega naravnega bogastva in k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave? Morda želite aktivno sodelovati v ornitoloških in naravovarstvenih projektih? Ali pa si želite le prijetne družbe z drugimi ljubitelji ptic in narave?

Vse to vam prinaša članstvo v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

Poleg že omenjenih možnosti se boste lahko brezplačno udeleževali številnih izobraževalnih izletov in predavanj širom Slovenije ter prejeli revijo Svet ptic, prvo slovensko poljudno revijo o pticah. Mogoče vas zanima strokovno delo in se boste odločili še za Acrocephalus.

Naše poslanstvo je varovanje ptic in njihovih habitatov. Tega uresničujemo s skupnimi močmi, zato je prav vsak posameznik pomemben člen verige, v kateri lahko pripomore k varstvu narave.

Svojo namero o včlanitvi sporočite na naš naslov: **DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana, e-pošta: dopps@dopps.si ali nas pokličite na 01 426 58 75.** Poslali vam bomo pristopni paket. Postali boste del organizacije, ki deluje v javnem interesu varstva narave in je partner svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International.

S tem boste storili uslugo pticam, naravi in nenazadnje tudi ljudem.

Čiščenje gnezdilnih sten za breguljke

// Terezija Potočar Korošec

1// Gramoznici Stari Grad in Vrbina sta skupaj z reko Savo pomembni gnezdilni, prehranjevalni, selitveni in prezimovalni habitat vodnih vrst ptic v tem delu Slovenije. Gnezdeča kolonija breguljk (*Riparia riparia*; slika 2) ima velik naravovarstveni pomen za to naravno vrednoto. Vrsta je močno ogrožena zaradi človeških posegov in naravnih dejavnikov na njihovih gnezdiščih; ni novih primernih gnezdilnih sten ali pa so stare stene precej zaraščene in nedostopne za gnezditve.

foto: Dušan Klenovšek

2// Breguljke so naše najmanjše predstavnice lastovk. Prve osebkke pričakujemo v zadnjih dneh aprila in v začetku maja. Zjutraj in proti večeru pogosto lovijo hrano v jatah nad vodo, predvsem leteče žuželke, muhe, trzače in komarje. Gnezdiijo kolonijsko in gnezdilni rovi so lahko nameščeni zelo blizu drug drugega v peščenih stenah, bregovih, peskokopih in prodiščih. Samec izbere primeren prostor za gnezdilni rov, nato pa oba starša nadaljujeta z izkopavanjem. Včasih uporabita za gnezdenje že obstoječi gnezdilni rov. V stene iz mehkega materiala izkopljeta do meter globoke vodoravne rove s prečno ovalnim vhodom, na koncu pa naredita kamrico, postlano z bilkami in perjem, pripravljeno za naraščaj.

foto: Dušan Klenovšek

3 in 4// V vročem petkovem popoldnevu, 10.4.2009, smo se udeleženci akcije čiščenja gnezdilnih sten v gramoznici Stari Grad z lopatami, škarpami ter motikami lotili čiščenja materiala na dveh gnezdilnih stenah v gramoznici. Akcijo čiščenja gnezdilnih sten smo opravili z namenom, da breguljkam in drugim pticam, ki uporabljajo peščene stene za svoje gnezdenje, omogočimo čim boljše razmere za njihovo gnezditve. Akcijo je vodil Dušan Klenovšek, uslužbenec Zavoda RS za varstvo narave OE Novo mesto in član DOPPS. Drugi udeleženci pa smo bili člani DOPPS ali pa prostovoljci, ki imamo radi ptice in naravo in se radi družimo. Delo je potekalo hitro in v veliko zadovoljstvo vseh devetih udeležencev akcije, saj smo pripomogli k uspešnejšim razmeram za gnezdenje ne le breguljk, marveč tudi čebelarja (*Merops apiaster*; na sliki) in vodomca (*Alcedo atthis*).

foto: Robert Rožaj (3), Darinka Mladenovič (4)

1

Opazovanje ptic na Ljubljanici

// Ivan Kogovšek

Ideja za društveni izlet opazovanja ptic s čolni na reki Ljubljanici se je porajala že kar nekaj časa. Pred dvema letoma se nas je nekaj članov DOPPS spustilo s kanuji po Ljubljanici od Lip do Livade. Od navdušenja smo sklenili, da bomo takšen izlet ponovili. Seveda se je porodilo vprašanje, kdaj je najprimernejši čas za opazovanje ptic na reki. Pozimi, ko so že zaradi manj hrane in mraza bolj občutljive, gotovo ne. V pozno pomladnem času, ko se lahko skrijejo v ozelenelo brežino in bližnje grmovje, pa je že bolj primerno, saj jih ne vznemirjamo preveč.

1// Organizacija takšnega izleta terja kar nekaj logistike in truda. Z Vojkom sva na prikolicah pripeljala čolne, vesla in rešilne jopiče. Na vstopni lokaciji pri Ribiškem domu v Sinji Gorici se nas je zbralo kar 16 neučakanih radovednežev. Tu smo pripravili čolne in opremo, določili veslaške ekipe in se odpravili na pot proti Podpeči. Po prvih neizkušenih zavesljajih so čolni malce spreminjali smer levo-desno, vendar smo se veslači kaj kmalu privadili in nato mirno zapluli s tokom reke.

foto: Dragana Stanojevič

2// Že po nekaj metrih nas je spremljala pesem črnohlavk (*Sylvia atricapilla*), zelencev (*Carduelis chloris*), škorcev (*Sturnus vulgaris*), pastiric, kobilarjev (*Oriolus oriolus*) in drugih. Mlakarice (*Anas platyrhynchos*) in zelenonoge tukalice (*Gallinula chloropus*) so se mirno umikale v kritje ozelenellega grmovja. V bližini izliva pritoka Bistre smo našli tudi iztrebke vidre in sledi nutrije (na sliki).

foto: Ivan Esenko

3// Na približno pol poti, pri Kaminu v Bevkah, smo si privoščili krajši postanek za malico in počitek. Pot smo nadaljevali z veslanjem proti cilju v Podpeči. V bližini železniškega mostu v Preserju je par kobilarjev večkrat preletel z enega na drugi breg in nam priredil predstavo v rumeno-črni barvi. Za zaključek pa se je prikazala še čapljica (*Ixobrychus minutus*), mirno preletela reko, se spustila na drugi breg in izginila v grmovju. Vseskozi, od Sinje Gorice do Podpeči, nas je spremljala pesem slavcev (*Luscinia*

2

3

megarhynchos). Bilo je več kot 50 pojočih osebkov. Kaj jih je pripravilo do petja sredi dneva? Vreme, višek svatovanja, morda huda konkurenca? Kdo ve.

Po dobrih treh urah veslanja smo se izkricali v Podpeči. Prijetno utrujeni smo ob kavici že pripravljali načrt za naslednji izlet, čisto za konec pa nam je grilček (*Serinus serinus*, na sliki) na bližnjem drevesu pokazal svoje nedokončano gnezdece.

foto: Ivan Esenko

Izlet na Vojščico

// Jernej Figelj

1// V soboto, 9. maja, se nas je pred cerkvijo v Vojščici zbralo osem dobrovoljnih izletnikov. Še v vasi, pred pričetkom izleta, so nas pozdravili vijeglavka (*Jynx torquilla*), plotni strnad (*Emberiza cirrus*) in za Kras precej redki pogorelček (*Phoenicurus phoenicurus*). Po obetajočem uvodu smo se odpeljali iz vasi, kjer smo začeli »pravi« del izleta. Pot nas je vodila po požgani kraški gmajni, ki je veliko odprto grmišče.

foto: Matej Kovačič

2 in 3// Po prvih prehojenih metrih se nam je na vejo požganega drevesa nastavil na ves glas pojoči kratkoperuti vrtnik (*Hippolais polyglotta*; na sliki 2). Kratkoperuti vrtniki so nas spremljali ves izlet, ravno tako rjava penica (*Sylvia communis*), ki je ena pogostejših vrst na tem območju. Videli in slišali smo tudi hribskega škrjanca (*Lullula arborea*). Vrsta je na Dodatku I Ptičje direktive in je ena izmed kvalifikacijskih vrst, zaradi katerih je Kras mednarodno pomembno območje za ptice in s tem tudi območje Natura 2000. Od kvalifikacijskih vrst pevk smo opazili tako samca kot samico rjavega srakoperja (*Lanius collurio*; na sliki 3) in repaljščico (*Saxicola rubetra*).

foto: Claude Ruchet / www.ruchet.com, (2), Matej Kovačič (3)

4// Srečo smo imeli s taščično penico (*Sylvia cantillans*), saj se nam je nastavila na rogovilo požganega drevesa in nas vmes tudi nekajkrat navdušila s svatovskim letom. Z žametno penico (*Sylvia melanocephala*) takšne sreče nismo imeli, saj sta jo samo dva izletnika slišala v bližnjem robidovju. Območje okrog Vojščice in Brestovice je eno najsevernejših gnezdišč teh dveh sredozemskih penic v Sloveniji. Kakor se za Kras spodobi, niso manjkali slavci (*Luscinia megarhynchos*), kobilar (*Oriolus oriolus*), divja grlica (*Streptopelia turtur*) in skalni strnadi (*Emberiza cia*). Odprte, plazilcev polne površine so pomembno prehranjevališče še ene kvalifikacijske vrste, kačarja (*Circaetus gallicus*), ki pa ga žal nismo videli. Izlet smo zaključili zadovoljni, saj smo videli veliko za Kras značilnih vrst.

foto: Piet Munsterman / Saxifraga ●

Menišček (*Periparus ater*)
Fotonatečaj april 2009 – 1. mesto v kategoriji mladi

Hana Fekonja

1

Konferenca o selitvi ptic čez Jadran (The Adriatic Flyway Conference) Ulcinj, Bojana-Buna Delta

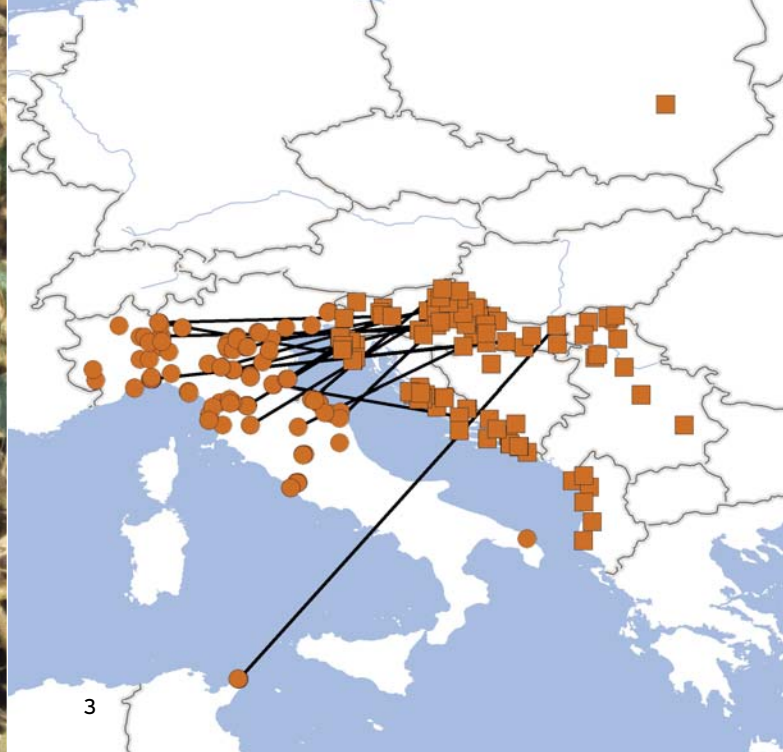
// Damijan Denac

1: Reglja (*Anas querquedula*) sodi med vrste, ki so na Balkanu pod največjim lovskim pritiskom. Lovci imajo zanje posebno ime - patka martovka. Ko se reglje, izmučene od naporene selitve, želijo ustaviti in spočiti na katerem od balkanskih mokrišč, jih tam za vsakim kritjem čakajo puškine cevi. To na sliki je na srečo pričakal objektiv.
foto: Davorin Tome

Ni naključje, da je fundacija EuroNatur organizirala prvo konferenco o selitvenih poteh ptic čez Jadran prav v Ulcinju v Črni gori. Ulcinj s širšo okolico – Ulcinjskimi solinami, delto Bojane in mokrišči na albanski strani – je namreč eno pomembnejših projektnih območij EuroNatur in prav v letošnjem letu so kot rezultat v letu 2003 pričetih inventarizacij, podkrepljenih z intenzivnim naravovarstvenim delom, izdali dve pomembni knjižni deli za ta prostor – Načrt upravljanja za varstvo in trajnostno rabo Ulcinjskih solin in Oceno ekološkega pomena delte Bojane. Poleg tega so Ulcinjske soline in delta Bojane del pomembnega čezmejnega selitvenega koridorja ptic – samo v solinah se na selitvi lahko ustavi do 33.000 vodnih ptic v enem dnevu – in tudi zato je bilo konferenčno mesto izbrano nadvse posrečeno in strateško. Konferenco je 14. aprila v kulturnem domu odprl župan Ulcinja g. Gzim Hajdinaga, med gosti otvoritve pa niso manjkali niti nemški veleposlanik, črnogorski minister za turizem in okolje ter albanski minister za okolje, gozdarstvo in upravljanje z vodami. Ključni govorci uvodnega dela so bili predstavnik Ramsarske konvencije – Tobias Salathé, Bonske konvencije oz. AEWA (African Eurasian Waterfowl Agreement) – Bert Lenten, Sveta Evrope – Hervé Lethiér in BirdLife International – Fritz Hirt. Krona kulturno-umetniškega programa tega dela pa je bila projekcija filma Kawka produkcije Ambasadorji Črne gore, ki nikogar v dvorani ni pustila ravnodušnega in ga je občinstvo sprejelo z največjim navdušenjem.

Dva delovna dneva konference sta minila na dopoldan-

skih plenarnih predavanjih in popoldanskih delavnicah oz. simpozijih. Predavatelji plenarnega dela prvega dne so bili Nicky Petkov, Joost Brouwer, Juan G. Navedo in Mike Smart, ki so na konkretnih primerih govorili večinoma o mednarodnem pomenu mokrišč v Evropi in severni Afriki za selitev ptic, tako z naravovarstvenega kot tudi socialnega in gospodarskega vidika. Teme delavnic popoldanskega dela so bile upravljanje s selitvenimi potmi, inventarji mokrišč in ekološke mreže, lokalitete EMERALD, mednarodno pomembna območja za ptice (IBA), mreža kritičnih območij, monitoring selitve čez Jadransko morje, ornitološki turizem in turizem, ki ne pušča sledi (t.i. »Leave no Trace Tourism«). Večeri so bili namenjeni projekcijam filmov, med katerimi je še posebej izstopal film Ilhana Dervoviča o Livanjskem polju. Drugi dan je minil v znamenju predstavitev dela in rezultatov organizacije EuroNatur na tem območju. Ulrich Schwarz je predstavil metodologijo in rezultate kartiranja habitatov, Borut Štumberger in Peter Sackl pa rezultate monitoringa ptic. Plenarna predavanja je zaključil Martin Schneider-Jacoby s pretresljivim predavanjem o problematiki lova ptic na Balkanu. Lov je v tem prostoru dejavnik, ki daleč najpomembneje kroji usodo selečih se ptic. Milijoni evrov, vloženi v dolgoročno varstvo ogroženih selivk v srednji in zahodni Evropi, so v hipu izgubljeni v neskončnih nelegalnih lovskih pohodih vseh možnih oblik in načinov – tudi najbolj nečloveških. Večina mokrišč na zahodnem Balkanu je kljub vsej primernosti za ptice povsem neuporabna oz. so zanje velike ekološke pasti. Verjetnost, da ostanejo ptice žive, če se tam ustavijo, je zaradi intenzivnega lova domala enaka nič. Slovenska lovska zakonodaja in lovci so svetla izjema, ki jo lahko v vseh drugih državah zahodnega Balkana le posnemajo in jo imajo za zgled. Trdimo lahko, da je lov na Hrvaškem, v Črni gori, Bosni in Hercegovini in Albaniji ušel iz vseh pravnih in družbenih okvirov. Teme simpozijev popoldanskega dela drugega dne so bile obročkanje in najdbe, upravljanje z mokrišči, načrtovanje upravljanja, lov ptic in kriminal ter vetrne elektrarne. V sklopu obročkanje in najdbe je rezultate

študije repaljščic (*Saxicola rubetra*) na selitvi prav iz Ulcinja izvrstno predstavlja Urša Koce z Nacionalnega inštituta za biologijo.

Pomemben dogodek konference je bilo sprejetje Ulcinjske deklaracije, ki jo lahko morda vidimo kot začetek velikih pozitivnih sprememb na področju varstva ptic na tem območju. Simbolično najpomembnejši pa je bil morda tretji dan konference, ko je bila organizirana strokovna ekskurzija z ladjo po Skadarskem jezeru. Ladja, ki je peljala udeležence, je namreč prva, ki je na jezeru v zadnjih 40 letih iz Črne gore zaplula v Albanijo. Ptice ne poznajo meja med državami in pod njihovim pokroviteljstvom je moč preseči tudi prenekatero politično mejo, postavljeno v preteklosti. Pri varstvu selivk je preseganje mej osnova, hkrati pa lahko tudi že cilj vseh prizadevanj. ●

Ulcinjnska deklaracija

Mednarodna izjava o varstvu selivk čez Jadran

Predgovor

Ptice so del naravne dediščine in imajo izjemno ekonomsko, ekološko in kulturno vrednost. Po raziskavah BirdLife International in IUCN je obstoj več kot 11 % vseh vrst ptic na svetu ogrožen zaradi posegov človeka in globalnih sprememb. Posebno velik številčni upad je bil ugotovljen pri selivkah na dolge razdalje. Ptice selivke so naravna dediščina, ki ni v lasti enega naroda, ampak je med narodi deljena, zato je tudi odgovornost za njihovo varstvo deljena in odvisna od mednarodnega sodelovanja vzdolž selitvenih poti ptic.

Med zasedanjem vrha trajnostnega razvoja v Johannesburgu leta 2002 so se vse navzoče države zavezale k zaustavitvi trenutnega upadanja biodiverzitete do leta 2010. Zaustavitev izginjanja ptic selivk je pomemben del te zaveze. Samo če vsaka posamezna država prepozna svojo odgovornost za blaginjo ptic selivk in njihovih bivališč in zgolj če medsebojno sodelujejo na odprti in pozitiven način tako, da premožnejši delijo znanje in vire tudi med manj premožne, bodo ustvarjene razmere, ko bo upad selitvenih vrst ptic mogoče zaustaviti.

Besedilo deklaracije

Spodnjo deklaracijo, ki jo imenujemo Ulcinjska deklaracija, je sprejelo 120 udeležencev prve konference Adriatic Flyway ki jo je organiziral EuroNatur v Ulcinju v Črni gori med 14. in 17. aprilom 2009. Udeleženci so predstavljali naravovarstvene inštitucije in organizacije iz vseh držav vzdolž vzhodne jadranske obale in njenega zaledja, ki je območje t.i. jadranske selitvene poti ptic.

Navzoči so bili uradni predstavniki naslednjih mednarodnih multilateralnih okoljskih dogovorov: Ramsarska konvencija o mokriščih, Konvencija o selilskih vrstah (CMS), Afriško-evrazijski dogovor o selitvi vodnih ptic (AEWA) in Bernska konvencija sveta Evrope, predstavniki mednarodnih nevladnih organizacij Wetlands International in BirdLife International in predstavniki mednarodnih raziskovalnih in upravljaljskih organizacij iz evropskih in severnoafriških držav.

Navzoči(e) na konferenci:

PREPOZNAVAJO pomen jadranske selitvene poti za ptice, ki se selijo med Evrazijo in Evropo,
PREPOZNAVAJO, da število mnogih vrst, ki se selijo čez Jadran, upada in da se grožnje, ki so jim izpostavljene, nadaljujejo,
PREPOZNAVAJO preteklo, trenutno in možno prihodnje degradiranje in izginjanje ključnih habitatov za selilske vrste, vključujoč mesta za postanke (stopover sites), ki so zanje bistvena za uspešno pot na prezimovališča in nazaj,
SE ZAVEDAJO obveznosti, ki veljajo za države ob vzhodni jadranski obali in v zaledju in izhajajo iz Konvencije o biotski raznovrstnosti, Bernske konvencije, Konvencije o selilskih vrstah in Ramsarske konvencije o mokriščih,
SE ZAVEDAJO vrednosti, ki jo imajo seleče se ptice za trajnostni ekonomski, ekološki in kulturni razvoj,
SE ZAVEDAJO vrednosti, ki jo imajo seleče se ptice kot kazalci stanja okolja in sprememb,
SE ZAVEDAJO, da imajo trajnostni lovski pristopi in varstvo ptic kompatibilne cilje,
SE ZAVEDAJO, da je v Evropi več kot 6 milijonov opazovalcev ptic in da zveza BirdLife International združuje več kot 2 milijona članov,
SE ZAVEDAJO, da v državah, kjer je opazovanje ptic organizirano, le-to ustvarja do dvajsetkrat več ekonomskih aktivnosti kot lov ptic, kar pomeni več milijard evrov letno,
SKRBI prihodnost selilskih vrst ptic, ki se selijo čez Jadran, in njihovih bivališč na selitvi,
SKRBI blaginja ljudi, s katerimi si seleče se ptice delijo okolje,

2 in 3: Pomemben del populacije prepelic (*Coturnix coturnix*; na sliki 2) se iz afriških prezimovališč seli na srednjeevropska in vzhodnoevropska gnezdišča čez Balkan. Na sliki 3 so vse domače in tuje najdbe prepelic na Balkanu (krog - mesto obročkanka, kvadrat - mesto najdbe, črta - direktna najdba). Slika izdelana na osnovi objavljenih obročkvalskih podatkov. foto: Janez Papež slika: Damijan Denac

4: Konferenca so izvrstna priložnost za izmenjavanje izkušenj in navezovanje stikov. Na posnetku bosanski kolegi ornitologi in naravovarstveniki. Od leve proti desni: Mirko Šarac, Dražen Kotrošan, Ilhan Dervović in Dejan Kulijer. foto: Borut Štumberger

1: Poljsko cestno podjetje je pod prejšnjo vladno označilo odsek za novo baltiško cesto skozi gozd Augustow, ki je območje Natura 2000 in vključuje edinstveno dolino Rospuda. Ta je pomembno gnezdišče divjega petelina (*Tetrao urogallus*) in drugih ptic. foto: Janez Papež

PREDLAGAJO, DA nacionalne vlade držav vzdolž vzhodne jadranske obale in zaledja, drugih evropskih držav in Evropske unije ter mednarodne nevladne organizacije naredijo vse, kar je v njihovi moči, da:

1. prilagodijo, kjer je treba, nacionalno zakonodajo, posebej zakonodajo načrtovanja rabe prostora tako, da bo usklajena z direktivo EU o varstvu ptic, habitatno direktivo in vodno direktivo,
2. si prizadevajo za učinkovito implementacijo in uveljavljanje takšne zakonodaje,
3. prepoznajo pomembno vlogo selilskih vrst ptic in njihovih habitatov v trajnostnem ekonomskem razvoju, ki vključuje vzpodbujanje ornitološkega turizma,
4. poskrbijo, da lov selilskih ptic poteka na trajnostni način, v skladu z direktivo EU o pticah in mednarodnimi obveznostmi,
5. odpravijo nelegalen lov in vzpostavijo stroga nelovna območja z namenom zavarovati pomembna postajališča selečih se ptic,
6. zagotovijo, da nobena ubita ali ulovljena ptica vzdolž vzhodnega Jadrana ali v zaledju ne bo prepeljana v EU,
7. zagotovijo, da bodo v nacionalne strategije pridobivanja energije vključene obveze postavitve vetrnih elektrarn na mestih, določenih s kartami občutljivih območij premikov ptic,
8. opredelijo mokrišča, ki ustrezajo relevantnim kriterijem kot mokrišča mednarodnega pomena,
9. zaključijo identifikacijo IBA za vsa območja, ki izpolnjujejo kriterije, in uporabijo opredelitev IBA kot začetek legalne in učinkovite zaščite teh območij,
10. kjerkoli je to mogoče zavarujejo in renaturirajo preostala mokrišča vzdolž jadranske obale s promocijo integriranega upravljanja rek in morskih mokrišč,
11. pospešujejo čezmejno sodelovanje za varstvo selečih se vrst ptic vzdolž jadranske obale na vladnem in nevladnem nivoju,
12. prepoznajo in podprejo vlogo nacionalnih in mednarodnih nevladnih organizacij pri varstvu selečih se ptic in njihovih habitatov v vzhodno jadranski regiji,
13. pomagajo pri razvoju nacionalnih nevladnih organizacij, povezanih varstvu ptic, s pomočjo pri organizaciji, zbiranju in širjenju strokovnega znanja in pri odnosih z javnostjo,
14. kjer je to primerno, spodbudijo države, da ratificirajo CMS in/ali ustrezne dogovore kot pomembne instrumente za

varstvo selečih se ptic vzdolž njihovih celotnih selitvenih poti, še posebej Afriško-evrazijski dogovor o selečih se vodnih pticah (AEWA) in dogovor Migratory Raptors' MoU,

15. vzpodbujajo okoljsko izobraževanje o selečih se pticah, njihovih bivališčih, njihovi vrednosti in nevarnostim, ki so jim izpostavljene,
16. zaprosijo EU in možne donorske države ter organizacije za podporo in uresničenje te deklaracije s finančno ali kakršnokoli drugo pomočjo.

Sprejeli udeleženci prve konference Adriatic Flyway, 17. aprila 2009 v Ulcinju, Črna gora.

→ Poljsko sodišče je razveljavilo okoljsko privolitev za poseg v mokrišče Rospuda
// prevod Petra Vrh Vrezec

BirdLife se je razveselil odločitve Regionalnega izvršilnega sodišča v Varšavi, ki je razveljavilo dovoljenje za graditev obvoznice Augustow v severovzhodnem delu Poljske. Graditev ceste je namreč naravovarstveno problematična, saj posega na občutljivo in pomembno območje.

Poljsko cestno podjetje je pod prejšnjo vladno označilo odsek za novo baltiško cesto skozi gozd Augustow, ki je območje Natura 2000 in vključuje edinstveno dolino Rospuda. Ta je pomembno gnezdišče malega klinkača (*Aquila pomarina*), belorepca (*Haliaeetus albicilla*) in divjega petelina (*Tetrao urogallus*), tod pa živita tudi ris (*Lynx lynx*) in volk (*Canis lupus*).

Evropska komisija je predala primer Evropskemu sodišču zaradi kršitve zahtev Habitatne direktive EU. Novi poljski okoljski minister, Maciej Nowicki, je povedal, da bo Poljska primer verjetno izgubila.

Izvirni članek: BirdLife International (2008): *World Birdwatch*, March 2008: 6.

Domači vrabec (*Passer domesticus*)
Fotonatečaj april 2009 - 1. mesto v 1. kategoriji

Dare Fekonja

Rumenonogi galeb (*Larus michahellis*)
Fotonatečaj november 2008 – 1. mesto v 3. kategoriji

Karmen Novič

Zakaj sta Slovenca našla nevesti, Šved pa ne?

// Peter Grošelj

1: Škorec (*Sturnus vulgaris*) vzbudi pozornost zaradi svojega raznolikega petja; popestri ga s posnemanjem drugih ptičjih glasov in шумov.

foto: Pavel Majerle

2: Vse tri škorce, ki so letos obletavali naš vrt, je zanimalo sveže izdelano duplo velikega detla (*Dendrocopos major*) v črni jelši. Ker preprirov treh škorcev ni bilo ne konca ne kraja, sem v neposredni bližini na brezo in bor namestil še dve škorčnici.

foto: Peter Grošelj

Nekje okrog 20. marca letos so v okolico naše hiše prileteli trije škorci (*Sturnus vulgaris*). To ne bi bilo nič posebnega, saj na Črnovrški in Godoviški planoti gnezdi množica škorcev, večina v gnezdilnicah, ki jim jih gostoljubno postavlja jo ljudje. Avtor tega prispevka pa sem doma na nekakšni mikrolokaciji, kjer škorci ne gnezdi. Mnogokrat so poskusili, nosili material v gnezdilnice, potem pa kratko malo izginili. Ker so vznemirjali tudi druge manjše gnezdilke, sem škorčnice zaradi neuspeha odstranil ali jim zmanjšal vhodne odprtine. Vse tri škorce letos pa je zanimalo sveže izdelano duplo velikega detla (*Dendrocopos major*) v črni jelši, samo 20 metrov od naše hiše. Ker preprirov treh škorcev ni bilo ne konca ne kraja, sem v neposredni bližini na brezo in bor namestil še dve škorčnici. Eden od treh škorcev, očitno samcev, je naslednje dni izginil, druga dva pa sta takoj osvojila gnezdilni hišici in ju duplo velikega detla ni več zanimalo.

Ker se je vse skupaj dogajalo v neposredni bližini, sem si samo dogajanje lahko natančno ogledal. Posebno pozornost mi je vzbudil eden od škorcev s svojim nenavadnim petjem. Če je prvi pel običajno škorčevo petje, ki ga seveda ni mogoče spraviti na papir, je občasno posnemal še petje in klice kobilarja (*Oriolus oriolus*), v petje pa vnašal tudi mnogo žvižgov ter ščebetanja in trkljanja. Skratka, povprečno škorčevo petje. Povsem nekaj drugega je bil drugi škorec. Bogato in raznovrstno petje ga je izdajalo za pravega pevskega mojstra – za človeška ušesa seveda. Oponašal je ptice, ki

so večini poznavalcev po petju zelo malo znane. Posnemal je obširno vse možne glasove kobilarjev: od petja, oglašanja mladičev, opozorilnih znakov, do vseh podrobnosti kobilarjevih glasov. Ta, drugi škorec, je imel zelo malo škripajočih, cvrkutajočih glasov, pač pa je to nadoknadil z neutrudnim oponašanjem petja vinskega drozga (*Turdus iliacus*) in s petjem, oglašanjem in klici pinože (*Fringilla montifringilla*). Da je bilo petje še bolj učinkovito, je vztrajno posnemal še oglašanje ene izmed ujed. Vztrajno je posnemal jokajoče klinkanje postovke (*Falco tinnunculus*), škrjančarja (*Falco subbuteo*) ali morda celo malega sokola (*Falco columbarius*), a tega ne bi mogel z gotovostjo trditi. Zaradi tako različnega petja, petje prvega škorca je bilo monotono in neizrazito, drugo petje pa zelo slikovito in za naša ušesa zelo različno od običajnih škorcev, sem prvega škorca poimenoval Slovenec, drugega, zanimivejšega pa Šved (zaradi petja ptic, ki ga je posnemal, bi ga lahko imenoval tudi Finec). Potem pa se mi je utrnila zanimiva misel oziroma vprašanje. Kje se je drugi škorec naučil vseh nenavadnih pevskih umetnij? Obstajata dve možnosti in sicer, da je drugi škorec odraščal na visokem severu in tam slišal v svoji sosesčini vinskega drozga, pinožo, škrjančarja ..., ali pa je prezimoval v družini škorcev, ki so tako petje prinesli s seboj in se je petja od njih navadil kasneje. Kot je znano, so škorci družabne ptice, ki pojejo skoraj vse leto.

Poleg neutrudnega petja in mahanja s perutmi je bilo posebno zanimivo vedenje snubljenja pri obeh škorcih. Če je mimo letela potencialna bodoča partnerica, sta škorca planila v bližnjo cvetlično gredo ter s cvetnim listom tulipana ali narcise v kljunu zaokrožila vsak k svoji gnezdilnici ter pri tem glasno hreščala. Če je bila samica preblizu in ni bilo časa za let do vrtno grede, sta sveže zelene liste pulila kar v bližini ter z okraskom zletela v škorčnico. Zadeva z gnezdenjem se je zanimivo razpletla. Ni minilo teden dni od zasedbe gnezdilnice in že je Slovenec dobil

3

partnerico. Pevska vnema se je povsem umirila, postlala sta skromno gnezdo in samica je legla pet modrikastih jajc. Drugega škorca, Šveda, je zadeva še bolj razvnela in je cele dneve dobesedno pregoreval od gnezditvenega navdušenja in petja, vendar neuspešno. Običajno se je sicer prikazala kakšna samica, vendar tudi hitro izginila.

Medtem ko je »slovenski« par že gnezdil, pa je Šved po mesecu dni čez noč izginil. Kako sem to ugotovil? Proti koncu aprila me je že zgodaj zjutraj presenetilo povsem neznano škorčevo petje, ki je prihajalo prav od tam, kjer je še dan prej prepeval Šved. Novi škorec se je vedel, kot da je tu že od zmeraj, izdajalo pa ga je popolnoma drugačno petje, ki mi prej ni bilo znano. V značilno petje je vključeval klice in petje sive pastirice (*Motacilla cinerea*), pivke (*Picus canus*), črnoglavke (*Sylvia atricapilla*), vrabca ... Novega škorca sem poimenoval Slovenec II. Ob pozornem ogledu sem zlahka videl, da gre za drugega škorca, saj je bil novi prišlek v nasprotju s prejšnjim skoraj črne barve, prejšnji pa dosti svetlejši, z mnogimi svetlimi pikicami po vsem telesu. In glej presenečenje! Že v treh dneh je tudi novi prišlek našel samico, s katero sta takoj zgradila gnezdo.

In kakšna je bila lastna izkušnja, ki je sledila v nadaljevanju uspešni gnezditvi Slovenca I. in Slovenca II? Domnevam, da so samice škorcev bolj dovzetne za škorce z znanim petjem, kakor pa za samce, ki govorijo (pojejo) njim neznani jezik. Obstaja verjetnost, da se je Šved po preživljanju meseca dni pomladanskih počitnic pri nas v resnici napotil proti severu v svojo pravo domovino, saj vemo, da za približno toliko časa tam zamuja tudi pomlad. Gotovo so švedske škorčevke tudi bolje razumele njegovo petje.

Mojo domnevo, da se mladi škorci petja ne navadijo šele v velikih jatah ali na prezimovanju, čeprav tam vneto pojejo,

pa so mi potrdile nove izkušnje iz začetka letošnjega maja. Mladiči v starosti 10 – 15 dni so že glasno komunicirali s staršema pri Slovincu I., ko sta jima prinašala hrano, na druge škorce, ki so se občasno pojavljali v bližini, se niso odzivali, čeprav niti staršev niti drugih škorcev niso videli, pač pa le slišali. Domnevam lahko, da so starše prepoznali izključno po glasu. To domnevo mi je še dodatno potrdil škorec samec, Slovenec I. Ko so bili mladiči v poznih popoldnevih obilno nahranjeni, je sedel blizu gnezda ter na razdalji enega do dveh metrov od gnezditelne odprtine vneto prepeval. Seveda petje ni več izžarevalo gnezditvenega naboja, ki sem mu bil priča prej, pač pa je bilo umirjeno, razločno in dolgotrajno. Upal bi si trditi, da je bilo to petje, ki si ga mladi škorci zapomnijo za vse življenje. Da je res tako, bo dober opazovalec vsako leto od maja do avgusta lahko opazil v jatah škorcev, ki se večajo iz dneva v dan. Znotraj včasih velikanske jate se pretakajo družinske zvočne informacije, ko mladiči zvesto sledijo samo eni, včasih dvema odraslima pticama, to je njihovima staršema. Ko se spustijo na bližnji travnik, pa mladiče (samo svoje), čeprav so videti že odrasli, starši tudi marljivo hranijo. V zraku je očitno najuspešnejša zvočna orientacija med množico na videz enakih ali zelo podobnih osebkov.

Za zaključek pa še moj komentar:

Mnogokrat lahko z zanimanjem gledamo in beremo o zanimivih eksotičnih krajih ter tamkajšnjih pticah, eksotike v domačem okolju pa niti ne opazimo. Seveda moramo pri tem uporabljati tako oči kot ušesa. Samo tako bomo o pticah izvedeli še več ... ●

3: Če je mimo škorčnice letela potencialna bodoča partnerica, sta škorca planila v bližnjo cvetlično gredo ter s cvetom v kljunu zaokrožila vsak k svoji gnezditelnici ter pri tem glasno hreščala.

foto: Peter Grošelj

avtorji:

Bojana Lipej
Borut Rubinič
Nataša Šalaja
Peter Kolman

fotografi:
3: Igor Brajnik

1// 4. otroški slikarski Ex-tempore v Škocjanskem zatoku

Dne 20. marca 2009 je v Škocjanskem zatoku, že četrtrič zapored, potekal otroški slikarski Ex-tempore, ki ga je organizirala OŠ Elvire Vatovec Prade v sodelovanju z Mestno občino Koper, Društvom za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Društvom likovnih pedagogov Primorja in Obalnimi galerijami Piran.

Ex-tempora z naslovom "Naša naravna dediščina" se je udeležilo 50 učencev tretje triade z desetih osnovnih šol Primorsko-kraške regije. Udeleženci so ustvarjali na slikarska platna in za svoje delo prejeli priznanja, najboljša tri dela pa je 3-članska strokovna komisija nagradila. Nagrade so prejeli: Katjuša CEH iz 9. razreda OŠ Anton Ukmar Koper, Kristjan KOCJANČIČ iz 6. razreda OŠ Istrskega odreda Gračišče ter Adriana ZRNIČ iz 7. razreda Scuola elementare Pier Paolo Vergerio il Vecchio Capodistria. **BL**

2// Izšla je brošura Ptice v Sloveniji v letu 2008

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije v letošnjem letu obeležuje okroglo obletnico obstoja. Stalnica vseh treh desetletij delovanja društva so osnovni popisi ptic, spremljanje stanja njihovih populacij (monitoringi) med leti in enostavne raziskave življenja (ekologije) ptic v njihovih naravnih življenjskih prostorih. Omenjene aktivnosti so srž delovanja društva, srčika, iz katere črpamo nujno potrebno znanje o pticah, njihovi razširjenosti, življenjskih navadah,

ogroženosti in grožnjah okolja, ki ga poseljujejo. So torej osnova in predpogoj za široki spekter naših številnih naravovarstvenih prizadevanj, zaradi katerih je bilo naše društvo spoznano za društvo, ki deluje v javnem interesu varovanja narave. Veliko večino popisov opravijo člani DOPPS prostovoljno, zato jim gre pripisati tudi glavne zasluge za moč in ugled, ki ju DOPPS uživa na naravovarstvenem prizorišču.

V publikaciji »Ptice v Sloveniji v letu 2008« smo povzeli pregled popisov, raziskav in monitoringov, ki so bili opravljeni v preteklem letu. Namen poročila je povratna informacija, ki jo dolgujemo vsem popisovalcem prostovoljcem, sodelujočim v omenjenih aktivnostih. Zavedamo se, da vsak izmed njih nima dostopa do vseh izsledkov raziskav, poročil popisov ali objavljenih člankov, v katerih so zbrani rezultati prostovoljnega dela. Upamo, da boste uživali v prebiranju publikacije in v mnogih poglavjih prepoznali plodove lastnega prostovoljnega dela. Najizkoristim to priložnost in se vam ponovno iskreno zahvalim za nesebični vložek, ki se je, ali se še bo, zagotovo zazrcalil v učinkovitejšem varovanju ptic in njihovih habitatov! **BR**

3// Primo v Škocjanskem zatoku

Škocjanski zatok je tudi to pomlad prepoln življenja. Zvoke iz urbane okolice popolnoma preglasita ptičje petje in oglašanje žab. Pred prvomajskimi prazniki se je povečala tudi čreda pašne živine. Poleg kamarških kobil Rose in Rižane, ki sta v rezervatu že od lanske jeseni, smo tam

naselili še boškarina Prima ter štiri telice, ki nam pomagajo pri upravljanju vegetacije, hkrati pa razveseljujejo obiskovalce. Teh je vedno več, med njimi pa smo še posebej veseli številnih šol in izobraževalnih skupin, ki rezervat spoznavajo na strokovnih vodenjih in naravoslovnih dnevih. Poleg upravljanja življenjskih prostorov, naravovarstvenega nadzora in dela z obiskovalci se trenutno najbolj posvečamo pripravi investicije v objekte v rezervatu, ki jo bomo kot upravljavec rezervata vodili v imenu države. Trudimo se, da bi se graditve lotili že letos ter informacijski center, opazovalnice in druge objekte predali v uporabo do začetka leta 2011. Tako bomo obiskovalcem lahko ponudili še bogatejše in kakovostnejše doživljanje naravnega sveta mokrišč. **NŠ**

4// Knjiga Ptice avtorja Borisa Kozinca

Lani je izšla knjiga avtorja Borisa Kozinca z naslovom Ptice. Ker je knjiga nekaj posebnega v slovenskem prostoru, jo na kratko predstavljamo. Ima tri poglavja: Spogledovanja z Naravo, Na krilih Ljubezni in Ptice v Prešernovi poeziji. Knjigo odlikujejo predvsem izvirne in raznolike fotografije slovenskih ptic. Njihovo izrazno vrednost poudarja črna podlaga listov, velikosti 22 x 24 cm. Teksti so razdeljeni v dva dela: izvirni komentar o razmerah za fotografiranje posamezne ptice spremljajo filozofsko duhoviti opisi avtorjevega doživljanja narave in življenja na sploh. Knjigo lahko kupite v knjigarnah in pri avtorju (041 819 009). **PK**

Jata kormoranov in vranjekov
Kormoran (*Phalacrocorax carbo*) in vranjek (*P. aristotelis*)
Fotonatečaj januar 2009 – 1. mesto v kategoriji mladi

Nina Lozej

Zmogljiv prenosnik, ki že vsebuje Instant Internet.

MOBITEL d.d., 1337 Ljubljana

Photos: © Ajda Studio

Lenovo | **249 €***
ThinkPad SL500+L

Na internetu ste takoj, ko odprete prenosnik. Doživite ga s paketom Instant Internet neomejeno za samo 29 € mesečno.

Odkrijte popolno Instant Internet izkušnjo s prenosnikom **Lenovo ThinkPad SL500+L**. Odslej lahko internet ves čas nosite s seboj. V prenosniku, ki ga odlikuje kar 3 GB delovnega pomnilnika in 250 GB diska ter varovanje vaših podatkov z vgrajenim bralnikom prstnih odtisov. Ob kavici v mestu lahko prebirate svoje e-maile, na klopci v parku klepetate s spletnimi prijatelji ali pa svojo pisarno preprosto prestavite ven. Izkoristite izjemno ponudbo in si privoščite podatkovni paket **Internet neomejeno**. Vključuje neomejeno količino prenesenih podatkov v Mobitelovem omrežju za **samo 29 € mesečno**. Izjemno mobilnost in visoke hitrosti pri uporabi interneta zagotavlja najboljše tehnično omrežje v Sloveniji!

Paket Internet neomejeno vam, za samo 29 EUR/mesec, omogoča neomejeno uporabo paketnega prenosa podatkov v Mobitelovem omrežju in brezžičnem omrežju NeoWLAN. Za uporabo širokopasovnega interneta je potreben ustrezen signal Mobitela ali tujih pogodbenih operaterjev. Dejanska hitrost prenosa podatkov je odvisna od stanja omrežja, radijskih razmer in drugih dejavnikov na prenosni poti. Za povezavo na internet je potrebna aktivna naročniška SIM kartica, ki omogoča prenos podatkov in vzpostavljena podatkovna povezava.

* Ponudba prenosnika velja ob sklenitvi/podaljšanju naročniškega razmerja Mobitel GSM/UMTS za 24 mesecev in hkratni 24-mesečni uporabi paketa Internet neomejeno/Poslovni Internet neomejeno. Velja za vse, ki nimate veljavnega aneksa UMTS št. 14/2005 ali UMTS št. 14/2005 Povezani. Ponudba velja do odprodaje zaloga za vse naročniške pakete, razen za osnovni SOS paket, Enotni paket, paket Telemetrija in izbrani paket na pripadajoči številki v storitvi Avtotelefon. Vse cene so v EUR ter vključujejo DDV. Slike so simbolične.

Dodatne informacije na www.mobitel.si ali na brezplačni številki za Mobitelove uporabnike 041 700 700.

041 700 700 • WWW.MOBITEL.SI

*Najmočnejše vezi so tiste,
ki jih ne vidimo.*